

ДОРОГІ ПРАЦІВНИКИ ТА КОРИСТУВАЧІ БІБЛІОТЕК!

Від імені Міністерства культури і туризму України та від мене особисто прийміть найщиріші вітання з Всеукраїнським днем бібліотек, який символічно збігається із всенародним святом – Віри, Надії, Любові та їх матері Софії!

Разом із вами в Рік української книги це свято відзначає читацька аудиторія України, вихована ще з часів Ярослава Мудрого в душі поваги до бібліотек – храмів книжної мудрості.

Кожна нація, прагнучи до розвитку і збереження свого культурного надбання, плекає книгозбірні й всебічно сприяє процвітанню бібліотечної справи, гідно поціновує інтелектуальну працю бібліотекарів.

XXI століття, визнавши одним із своїх головних пріоритетів вільний обмін і доступ до інформації, об'єктивно поставило професію бібліотекаря у перший ряд найнеобхідніших і актуальних.

Копітка та самовіддана праця бібліотекаря – це висока місія служіння суспільству. Протягом своєї багатовікової історії бібліотеки збирали та накопичували досвід, знання багатьох поколінь співвітчизників. Десятки книжкових колекцій та зібрань бібліотек мають неоціненне історико-культурне значення не тільки для України, а й для всього світу.

Переконали, що високий професіоналізм українських бібліотекарів та книгознавців, їхня безмежна відданість справі прискорить входження України до кола світових лідерів у галузі освіти, науки і культури.

Бажаю вам процвітання, натхнення та плідних звершень, міцного здоров'я й достатку, віри, надії, любові і мудрості у виконанні благородної місії на користь рідної України!

Міністр

Ю.П. Богуцький

Головний редактор:

Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:

Л. Бейліс – заст. головного редактора, канд. іст. наук; В. Бабич, канд. іст. наук; В. Басенко; Л. Дубровіна, д-р іст. наук, чл.-кор. НАН України; Ю. Ворона (*секретар*); В. Загуменна, канд. пед. наук; В. Льганаєва, д-р іст. наук; Т. Ківшар, д-р іст. наук; С. Кулешов, д-р іст. наук; Н. Кушнарєнко, д-р пед. наук; В. Пашкова, канд. пед. наук; Л. Петрова, д-р пед. наук; Н. Розколупа; З. Савіна; В. Скнар, канд. пед. наук; М. Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; І. Цуріна; А. Чачко, д-р пед. наук, дійсний член Міжнародної академії інформатизації; Г. Швецова-Водка, д-р іст. наук; І. Шевченко, канд. пед. наук.

Комп'ютерний набір:

Леонід Бейліс, Юрій Ворона

Редактори:

Світлана Басенко,
Наталія Маслова-Зоріна

Художник: Роман Чудновський

Верстка: Олексій Остистий

Журнал заснований

Національною парламентською бібліотекою України

Реєстраційний № KB 3254

Посилання на видання обов'язкові.

За зміст рекламних оголошень редакція відповідальності не несе.

Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей.

Редакція може опублікувати матеріали, не поділяючи точку зору автора.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції:

01001, м. Київ-1, вул. Грушевського, 1

Тел.: (044) 278-84-21

Факс: (044) 278-85-12

E-mail: planeta@nplu.org

© Державний заклад

“Національна парламентська бібліотека України”, 2007

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до Державного реєстру видавців,

виготівників і розповсюджувачів

видавничої продукції ДК № 2 866 від 31.05.07

Підписано до друку 30.08.2007.

Формат 60x84/8. Папір офсет.

Друк офсетний. Обл.-друк. арк. 19,0

Наклад 1750 прим. Зам. 81

Віддруковано в Нац. парлам. б-ці України

Обкладинка тов. «ПОЛІГРАФ»

Зміст

- 4 **Вилегжаніна Т.** Моделі бібліотечного обслуговування
- 6 **Шевченко І.** Роздуми про сутність та значення бібліотечних інновацій у процесі змін
- 8 **Зубкова Н.** Початки книговидавничої діяльності Бориса Грінченка
- 10 **Пашкова В.** Внесок професійних бібліотечних об'єднань у безперервну освіту
- 15 **Василишина В.** Сучасними методами бібліотечної роботи формуємо у студентів потяг до інновацій
- 18 **Турбаніст Т.** «Думай про майбутнє – роби сьогодні» (За матеріалами Міжнародної конференції у м. Вісбі, Швеція)
- 19 **Кононенко В.** XIV Міжнародна конференція “Крим-2007”
- 21 **Кононенко В.** Національна бібліографія – документальна пам'ять України (Оприлюднено на XIV Міжнародній конференції “Крим-2007”)
- 23 **Камінська К.** Бібліографічна Чернігівщина (2004-2005 рр.)
- 26 **Перехрест Г.** Електронні інформаційні ресурси українського сегмента Інтернету
- 30 **Зелена Л.** Головний книгозбірні Херсонщини – 135: Історичний зріз
- 32 **Петрик З.** ...Імені великого письменника (До 110-ї річниці Ніжинської Центральної міської бібліотеки імені М.В. Гоголя)
- 34 **Горват В.** «Люби й твори добро» (Про об'єднання за інтересами у бібліотеках-філіях Виноградівської ЦБС Закарпатської області)
- 35 **Астраханцева Л.** Вшанування пам'яті земляка (Про С. Черкасенка)
- 36 **Лук'яненко О.** SI FATA SINANT (До 80-літнього ювілею Івана Лозинського)
- 37 **Загуменна В.** До ювілею бібліографа та книгознавця С. Петрова
- 38 **Валентина** Максимівна Дигало (некролог)
- 38 **Надія** Миколаївна Макуха (некролог)
- Офіційні документи**
- 39 **Про внесення змін у додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 р. ... [“Про оплату праці працівників на основі єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів...”]**
- 40 **Про затвердження Інструкції з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах.**
- 41 **Інструкція з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах**
- 3 с. обкл.
- Указ Президента України** Про відзначення державними нагородами України

З 10 листопада 1999 року журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук

КОЖНОГО року, відзначаючи професійне свято – Всеукраїнський день бібліотек, ми оцінюємо те, що було зроблено у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів, і одночасно визначаємо перспективи подальшого розвитку бібліотечної галузі, окреслюємо проблеми, які потребують розв'язання.

Одна з таких проблем – бібліотечна мережа. За статистичними даними (згідно зі зведеними показниками діяльності бібліотек, що їх з 1998 року складає Національна парламентська бібліотека України), бібліотечна мережа країни нараховує майже 40 тисяч закладів різних типів і форм власності. Кількість публічних бібліотек сягає 18 600 одиниць, 6 з них є державною власністю, решта – комунальною. Більшість книжкових фондів (понад 300 млн. примірників) зберігається саме в публічних бібліотеках, а кожний третій громадянин України (17 млн. осіб) є їхнім читачем. Сільські філії ЦБС (14 906 одиниць) складають 82% мережі публічних бібліотек. Саме вони є найважливішим елементом соціокультурної сфери села.

Але сьогодні викликає тривогу те, що в окремих областях України спостерігається активізація процесів, спрямованих на ліквідацію ЦБС, зі зміною адміністративного підпорядкування бібліотек-філій і переведенням їх у сферу управління сільських рад. У цьому випадку вже самостійні сільські бібліотеки стають повністю залежними від місцевого бюджету, від розуміння сільською владою місця і ролі книги та інформації у житті громади.

Переважає більшість бібліотечних фахівців розцінюють децентралізацію як руйнацію бібліотечної системи України. Адже кількість сільських бібліотек-філій зменшується кожного року (з 1999 р. – на 806 одиниць).

Проблема удосконалення мережі бібліотек є однією з найбільш актуальних у бібліотечній справі країни. У листопаді 2006 року колегія Міністерства культури і туризму України розглядала питання „Про моделі бібліотечного обслуговування населення у сільській місцевості з урахуванням сучасної економічної та соціокультурної ситуації”, що було висвітлено на сторінках журналу „Бібліотечна планета”¹.

Постановою колегії МКТ України Державному закладу “Національна парламентська бібліотека України”, зокрема, було доручено здійснити системне наукове дослідження „Сільська бібліотека на мапі України” з метою вивчення можливості створення у 2008 році Державної програми „Сільська бібліотека”. За час, що минув з дати прийняття постанови, НПБУ було проведено анкетування у бібліотеках Київської,

Полтавської, Черкаської, Житомирської областей, розроблено соціокультурні карти районів, підготовлено характеристики публічних бібліотек окремого району, села. Саме у цих областях апробовано методiku дослідження, яку буде направлено у всі регіони країни.

Наразі чисельність населення у сільському районі (а переважна кількість районів – сільські) становить 20-30 тисяч людей. На території району функціонують декілька сільських рад, у кожній з яких є сільська бібліотека чи філія ЦБС.

У 2005 році було здійснено спробу розпочати в Україні адміністративно-територіальну реформу. Поки що цю роботу призупинено, проте питання залишається актуальним. Так, ймовірно, що в результаті цієї реформи райони будуть розширюватися – до 60 тис. населення, що призведе до реорганізації, тобто зменшення кількості існуючих районів, а отже – сільських рад і, відповідно, – сільських бібліотек-філій.

Не можна спокійно чекати, доки все це відбудеться, а необхідно готуватися до змін заздалегідь. Саме для цього і потрібна програма „Сільська бібліотека”, яка має запобігти скороченню обсягів бібліотечного обслуговування населення і надати можливість оптимізувати існуючу мережу публічних бібліотек. У даній ситуації актуальним стає розвиток нестационарних форм обслуговування (і не тільки в бібліотечній сфері).

Нам потрібно вивчити досвід інших країн, в яких вже відбулися перетворення в бібліотечній мережі. Ці зміни пов'язані з економічним і демографічним факторами, що впливають на процес скорочення кількості бібліотек у всьому світі.

Наприклад, у Швеції в багатьох населених пунктах зменшується кількість жителів і, відповідно, скорочуються податкові надходження, що призводить до закриття бібліотечних філій. Загальна кількість публічних бібліотек у цій країні на початок ХХІ сторіччя складала 1 472 одиниці, що на 267 закладів (15%) менше, ніж у 1990 році. Скорочення обсягів фінансування спонукало публічні бібліотеки переосмислити пріоритети діяльності. Розвиток цих установ підтримує держава шляхом надання грантів через Національну раду у справах культури. Метою цих грантів є розширення можливостей публічної бібліотеки у встановленні контактів з новими партнерами; розроблення і впровадження нових методів і форм діяльно-

Т. Вилегжаніна

¹ До підсумків Року села в Україні // Бібл. планета. – 2007. – № 1 (35). – С. 6-10.

сті; сприяння дотриманню уніфікованих стандартів обслуговування користувачів.

Муниципальні бібліотеки звертаються до Національної ради за отриманням субсидій для забезпечення свого розвитку, здебільшого на впровадження нових інформаційних технологій; сприяння читанню і діяльності із залучення користувачів; створення робочих місць для бібліотекарів.

Цікавий досвід бібліотечного обслуговування у Великій Британії. За 2000-2001 роки в публічних бібліотеках Англії і Уельсу зареєстровано 290 млн. відвідувань і 400 млн. книговидач; 30% населення є активними абонентами бібліотек, причому три чверті дорослих відвідують публічну бібліотеку не менше, ніж один раз на рік.

Ці досить високі показники – результат рціонально побудованої мережі публічних бібліотек, а саме: 1 800 установ працюють у режимі повного робочого дня (30 і більше годин на тиждень); 1 600 – тимчасові і 530 – пересувні бібліотеки; 1 700 бібліотечних відділень є у таких закладах, як тюрми, лікарні, школи.

Однак у Сполученому Королівстві за 10 попередніх років обсяг обслуговування також знизився: 30 і більше годин на тиждень працюють на 10% менше бібліотек, ніж на початку 90-х років минулого сторіччя; кількість пересувних бібліотек скоротилася на 8%, а загальна кількість бібліотек – на 7%.

Це пояснюється, перш за все, активним упровадженням у життя вагомого проекту «Народна мережа», яким охоплено всі бібліотечні системи країни і який фінансується «Фондом нових можливостей» за програмою «Відкритий доступ до безперервного навчання». У невеликих бібліотеках (філіях або бібліотечних пунктах) працюють від 2 до 6 загальнодоступних терміналів Інтернету, у більш великих бібліотечних установах – малих і великих міст – від 10 до 50 і більше таких терміналів.

Ці приклади свідчать про те, що фінансування спрямовано не на підтримку й утримання неперспективних бібліотечних закладів, а на трансформацію їхньої діяльності, а саме – впровадження нових інформаційних технологій.

У контексті адміністративних реформ відбулися зміни у бібліотечному обслуговуванні Російської Федерації. У 2005 році було прийнято Федеральний закон «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации».

Бібліотечна громада країни констатує його негативний вплив, оскільки у багатьох регіонах почалася «оптимізація» мережі бібліотек. Відбувається вона в рамках адміністративної і бюджетної реформ, що передбачають перехід від фінансування закладів до фінансування послуг культури. Такий перехід пов'язаний з хибним уявленням про те, що закладів культури, у тому числі бібліотек, забагато, а їхня діяльність недоречно дублюється.

Водночас бажання фахівців і громадськості зберегти мережу бібліотек у російських регіонах базується на розумінні того, що в сучасних умовах бібліо-

тека є основним „постачальником” відповідних послуг.

Розглянемо існуючі моделі бібліотечних формувань у Росії.

I. Перетворення ЦБС в Об'єднання муниципальних бібліотек (ОМБ, Пермська область). Очолює таке об'єднання центральна районна бібліотека, а до складу входять сільські, селищні, міські книгозбірні, у т. ч. бібліотеки для дітей. ОМБ має юридичний статус муниципального закладу культури. У його складі функціонує й центральна бібліотека для дітей, яка здійснює обслуговування дітей і методичну роботу для книгозбірень усього об'єднання.

II. Друга модель, що поширена у Ставропольському краї, – міжселищна бібліотека, яка є правонаступницею ЦБС. Цей реорганізований муниципальний заклад культури зі статусом юридичної особи включає центральну бібліотеку та сільські філії і фінансується з консолідованого бюджету району.

III. Ще одну модель запропоновано у Новгородській області: міжселищна районна бібліотека стає просто фондосховищем, котре обслуговує сільські бібліотеки. У цьому випадку обслуговування мешканців райцентру забезпечує міська бібліотека або об'єднання міських бібліотек.

Така ж модель, де районна бібліотека не має своїх читачів, а виконує функції агентства для бібліотек регіону: забезпечує комплектування їхніх фондів, депозитарне зберігання, МБА і ЕДД, підтримку локальної мережі, доступ до Інтернету тощо, існує й у США.

IV. Об'єднання сільської муниципальної бібліотеки зі шкільною, за умови наявності у школі достатньо великого приміщення, окремого входу для читачів і кооперації фінансових, матеріальних та інших ресурсів.

Порушення цих вимог і формальне розміщення публічної бібліотеки в школі може дати деяку економію коштів, але в цілому призведе до негативних наслідків, а саме: позбавить місцеву громаду, крім школярів, доступу до інформації та книг.

V. Соціокультурні комплекси, тобто об'єднання, куди входять практично всі організації соціокультурної сфери, разом із бібліотеками, – навіть теплиці і хлібопекарні. Насправді ж ніякого об'єднання немає. Лише в окремих випадках відбувається координація планів роботи або розміщення організацій в одному приміщенні.

VI. Є ще варіант – наявність самостійних бібліотек у селищах. Він може бути успішним тільки у великих муниципальних утвореннях, які мають значні прибутки.

VII. Перепрофілювання деяких установ, що дозволяє усунути дублювання і паралелізм у роботі бібліотек. Одним із шляхів у цьому напрямі є створення бібліотек – інтелект-центрів як самостійних закладів.

Російські бібліотекарі побоюються, що надмірно захоплені „оптимізатори” почнуть механічно скорочувати мережу бібліотек. Саме тому і працюють над розробкою нормативів забезпечення населення по-

слугами бібліотек, що передбачає прийняття державного стандарту бібліотечного обслуговування.

Однак наші російські колеги дійшли висновку, що процес скорочення невеликих, з малою потужністю, бібліотек об'єктивно зумовлений. Багато сільських книгозбірень не відповідають сучасним вимогам. Головне, щоб їхні функції передавалися більш потужним бібліотечним закладам, які були б спроможні якісно обслужити значно більшу територію і більшу кількість населення.

Зазначимо, що у цьому випадку виникає запитання: а як бути з конституційним правом на отримання інформації мешканцями сіл, де планується закрити стаціонарну бібліотеку. До речі, в Україні сьогодні – понад 28 тис. сіл і вдвічі менше сільських бібліотек. Так що проблема вже існує й у нас, і давно.

Вихід – у розвитку форм нестационарного обслуговування, до яких належать: бібліотечні пункти, бібліюси, колективний (бригадний) абонемент, книгоношення, виїзний читальний зал, роботу якого організують за договором у визначений час в установах, навчальних закладах.

Перелічені форми не є чимось новим, існують вони у багатьох країнах світу, особливо там, де вміють рахувати гроші.

Оптимізація мережі бібліотек, разом із забезпеченням її відповідною нормативно-правовою базою та соціальними стандартами бібліотечного обслуговування, – це найважливіші проблеми у бібліотечній справі сьогодні. Але, починаючи оптимізацію, не треба забувати про походження цього терміна (лат. *ortus* – найкращий). Отже, це має бути процес вибору найкращого варіанта з можливих та приведення системи в найкращий (оптимальний) стан. Можливо, це буде поштовхом для розробки моделі бібліотечного обслуговування населення.

Наприкінці хочу зазначити, що розв'язання проблем бібліотечного обслуговування громадян країни – це справа, котра на основі теоретичних знань, досвіду, професійних вмінь і навичок здатне вирішувати будь-які завдання. В Україні є достойний корпус бібліотекарів-фахівців, патріотів, ентузіастів своєї справи. Помітні досягнення нашої галузі останнім часом, технічне і стратегічне переоснащення в нелегких фінансових умовах – їхня заслуга.

Нині, коли вся країна відзначає наше професійне свято, хотілося б побажати вам, дорогі колеги, міцного здоров'я, людського щастя і давно заслуженого добробуту. Ваша праця торкається долі практично кожного громадянина нашої Батьківщини.

Щира вам подяка і шана!

Список використаної літератури

1. Библиотечное обслуживание в муниципальных образованиях: (Опыт б-к Ставропол. края) // Справ. рук. учреждения культуры. – 2006. – № 11. – С. 11-27.
2. Муниципальная ЦБС: (Организация библиотечного обслуживания и деятельности б-к в условиях реформирования мест. самоуправления) // Справ. рук. учреждения культуры. – 2006. – № 4. – С. 7-11.
3. Бойкова О. Библиотеки и местное самоуправление: (Вопросы правового обеспечения) // Библиотечное дело. – 2005. – № 5 (29). – С. 19-23.
4. Библиотека в контексте административных реформ // Библиотека и время. XXI век: Сб. материалов. – № 47. – М., 2006.

РОЗДУМИ ПРО СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ЗМІН

АВТОРИТЕТНИЙ ПОГЛЯД

ДОСЯГНЕННЯ позитивних структурних зрушень завдяки інноваціям визначено одним із пріоритетів у Державній програмі економічного та соціального розвитку України на 2007 рік. В основу державної інноваційної політики покладено всебічне використання інтелектуального, наукового, технічного потенціалу суспільства.

Бібліотечна справа, знаходячись у сфері впливу державної політики, безперечно, також потребує структурних зрушень, здатних привести до якісних позитивних змін. Світовий досвід свідчить: де бібліотечна політика перебуває під контролем уряду, там існують досягнення у галузі, створюються системні засади для сталого розвитку. При цьому під терміном “політика” ми розуміємо сукупність заходів чи план, набір політичних цілей, їхнє логічне обґрунтування.

Політика, за Вейн Парсонс, – це спроба визначити і структурувати раціональну основу для дій чи бездіяльності. Термін “політика” сьогодні вживається у

такому розумінні:

як визначення поля діяльності, як вираження загальної мети чи бажаного стану справ, як конкретні пропозиції, як рішення уряду, як формальна авторизація, як програма, як результат, як наслідок, як теорія чи модель, як процес [1].

Взявши за основу одне з цих тлумачень – що політика – це вираження загальної мети чи бажаного стану справ, визначимо, що бібліотечна політика на сучасному етапі має спрямовуватися на підтримку та впровадження комплексних інновацій – структурних, технологічних, технічних, організаційно-управлінських.

Сучасні інноваційні процеси в Україні переважно відбуваються у сфері промислового виробництва і спрямовуються на залучення інвестицій. Аналізуючи ситуацію у цій царині, варто зазначити, що інноваційна проектна діяльність тут активізувалася лише в останні роки. Створення умов для оптимального роз-

І. Шевченко

витку науково-технічного потенціалу національної економіки стає одним із головних принципів формування системи і механізму управління інноваційної політики. Найважливіше завдання – сформулювати стратегію, щоб забезпечити можливість гнучкої зміни пропорцій між темпами розвитку наукового, технічного і виробничого потенціалів [2].

Стосовно ж бібліотечної справи, то тут нам залишається терпляче очікувати, коли державна бібліотечна політика отримає спрямування на підтримку та впровадження комплексних інновацій. Можливо, передбачити певну активізацію через невизначений термін часу та сподіватися, що бажані інноваційні зміни розпочнуться і будуть відбуватися за сприятливим для бібліотек сценарієм. Але ж давайте пригадаємо, скільки часу ми перебуваємо у стані очікування позитивних змін? Яких інновацій ми прагнемо і до яких з них готові? Саме ступінь нашої готовності до конкретних системних змін і є тією визначальною точкою відліку для їхнього початку.

За останні роки ми усвідомили сутність такого явища, як публічна бібліотека. Ми тепер майже уявляємо що таке місія бібліотеки, якими мають бути (не є) відносини між бібліотеками та громадою, з одного боку, та владою – з іншого. Ми успішно декларуємо тези про “роль бібліотек у забезпеченні доступності інформації”, “значення бібліотек для розбудови демократичного громадянського суспільства”, ще пару-трійку безпрограшних фраз-кліше. У більшості наших бібліотек вже з’явилися комп’ютери, у деяких – навіть Інтернет, на професійних зібраннях ми обговорили і майже забули про медіатеки, бібліотечну рекламу, WAP-технології та багато чого іншого, так і не встигнувши все це професійно, комплексно, повноцінно впровадити і використовувати як загальну норму. Разом з тим, у нас стабільно мізерна заробітна плата; не вистачає коштів (а іноді вони взагалі відсутні) на придбання книжок, з тендерами на додачу; існує хронічна потреба в ремонтах та сучасних меблях; нових приміщень для бібліотек немає, а розпочате будівництво заморожено. Чудова картинка виходить, та ще й на тлі кадрової кризи.

То яких же змін та інновацій ми прагнемо? Вірніше, чи прагнемо ми до змін та інновацій? Що побачать владні органи, коли, відчувши потребу в інноваційному розвитку гуманітарної сфери, звернуть на нас своє доскіпливе око?

Думається, що вони повинні побачити наше бажання позитивних змін, прагнення до них і, насамперед, готовність до інноваційного розвитку. Керуючись саме цим мотивом, Міністерство культури і туризму України у 2006 році започаткувало проведення щорічного Всеукраїнського конкурсу бібліотечних ідей. Було розроблено відповідне Положення, затверджене наказом Міністерства культури і туризму України від 07.02.2007 № 3 та зареєстроване в Міністерстві юстиції України 14.02.2007 за № 127/13394. Мета конкурсу – збирання ідей, виявлення новаторів, підтримка інноваційної діяльності бібліотек, спрямованої на впровадження нових і цікавих форм роботи, викорис-

тання сучасних інформаційних технологій та ресурсів, підвищення фахового рівня персоналу бібліотек, здійснення наукових досліджень, партнерських програм.

Як ініціатори цього конкурсу, ми з великим нетерпінням чекали реакції з боку бібліотек і бібліотекарів, збирали, обробляли та вивчали усі конкурсні пропозиції, у складі компетентного журі оцінювали їх, внаслідок чого змушені констатувати – несподіванок не відбулося! Поясню, що маю на увазі. По-перше, учасниками конкурсу стали ті, хто й до цього проявляв професійну активність – доповідачі на конференціях, організатори семінарів і круглих столів, розробники проектів, грантоотримувачі, автори публікацій у фахових часописах. По-друге, переважна більшість (до 60%) конкурсних пропозицій за змістом орієнтовані на звичні, традиційні, в дечому консервативні форми бібліотечної роботи – організувати лекторій, гурток, консультаційний пункт, інформаційний центр... По-третє, авторами ідей, за невеликим винятком, стали працівники публічних бібліотек.

Все ж конкурс відбувся, визначено 14 проєктів-переможців. Дякуємо усім, хто виявив небайдужість, активно працює і дійсно прагне до впровадження інновацій, навіть коли при цьому по-своєму розуміє поняття інноваційного розвитку.

Хотілося б відзначити проєкт Центральної міської бібліотеки м. Нікополя Дніпропетровської області, працівники якої представили власноруч виготовлений твір декоративно-прикладного мистецтва; надзвичайно наївний і до сліз зворушливий проєкт читача – студента з Харкова; пропозицію приватного підприємця організувати прокат книжок і тим самим сприяти залученню до читання. Всі ці проєкти різні, але об’єднують їх одне – небайдужість до долі бібліотек і читачів.

У 2007 році оголошено новий конкурс, підсумки якого буде підбито до Всеукраїнського дня бібліотек (див. інформацію на сайті Міністерства культури і туризму України: www.mincult.gov.ua).

Задля того, щоб проєкти цього року і наступних конкурсів були успішними, розробникам слід розуміти суть нововведень, що сприятиме розвитку інноваційного мислення.

Будь-які новації потребують витрат ресурсів (праці, часу, фінансів тощо). Процес впровадження нововведень також потребує витрат, головними з яких є інвестиції і час.

Період від зародження ідеї, створення, поширення нововведення і до його використання визначається як життєвий цикл інновації. З урахуванням послідовності проведення робіт життєвий цикл інновації розглядається як інноваційний процес. При цьому цей процес має свого генератора (творця, автора) та суб’єктів впливу, які, ймовірно, чинитимуть опір або можуть бути споживачами інновації.

В основі інновації завжди знаходиться інноваційна ідея, що являє собою нове знання з метою його практичного застосування й, безперечно, передбачає матеріалізацію нових ідей і знань у процесі бібліотечного обслуговування з метою задоволення інформаційних потреб користувачів. Неодмінними властивос-

тями інновації є наукова (бібліотекознавча), технічна (з використанням сучасних інформаційних технологій) новизна і виробнича доцільність.

Бібліотечні інновації повинні відзначатися новизною; спрямовуватися на задоволення читачських потреб; приносити користь бібліотеці; бути прийнятними для широкого використання та запровадження.

Інноваційний процес у бібліотечному середовищі може бути **внутрішнім** (спрямованим на створення і використання нововведення всередині однієї бібліотеки або централізованої бібліотечної системи), **міжбібліотечним** (спрямованим на створення і використання нововведення серед бібліотек одного рівня або одного регіону) і **розширеним** (проявляється у появі нових генераторів нововведення, здатних розвивати ідею до досконалості та на її базі продукувати нові).

Важливе значення має оцінка можливого ефекту від реалізації інновацій. Ефект може бути економіч-

ним, фінансовим, соціальним, ресурсним, технологічним або проявлятися у нематеріальній сфері (імідж, новизна, корисність, надійність тощо).

Сподіваємося, що через декілька років у матеріалах традиційного моніторингу реалізації пріоритетних напрямів інноваційного розвитку України знайде відображення інформація про здійснені інноваційні заходи та досягнуті результати у галузі бібліотечної справи як такої, без якої неможливий розвиток не лише культури і духовності, а й економіки, фінансової сфери, промислового та сільськогосподарського виробництва.

Список використаної літератури

1. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики. – К., 2006. – С. 32.

2. Інноваційна діяльність – запорука технологічного оновлення виробництва // www.kmu.gov.ua/control/uk/publish. – 19.03.07.

ПОЧАТКИ КНИГОВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

У статті описано засади роботи видавництва дешевих книжок в “російській Україні”, заснованого Б. Грінченком і його однодумцем І. Череватенком, а також йдеться про тематику і автуру випущених видань

ПЕРШЕ видавництво видатного українського письменника і вченого, освітнього і громадського діяча Б. Грінченка було організовано в Чернігові коштом його однодумця Івана Череватенка – “широго українського патріота”, за характеристикою самого Грінченка. І. Череватенко всіляко підтримував його ідеї й саме йому довірив реалізацію задуму щодо створення видавництва дешевих книжок в “російській Україні”.

Біографія І. Череватенка зовсім коротка, адже прожив він лише 28 років. Народився 1893 р. у м. Рошоті Острозького повіту Воронезької губернії (нині – Чернігівська обл.). Родом із селян, він зміг отримати освіту в реальній школі. Розбагатівши, як згадував Б. Грінченко, «...не загордів, не покинув знатися з “простолюдом” і завсігди йшов пособляти йому в його громадських справах... Свідомий українець, він бажав, щоб український народ освічувався своєю мовою і клопотався, щоб були українські народні видання дитячих книжок, захожувався й сам писати по українськи, хотів завести премії за найкращі науково-популярні книжки українською мовою» [1].

За духовним заповітом І. Череватенка Б. Грінченко було передано 1 000 крб. на створення видавництва дешевих популярних книжок українською мовою. Останній, за власними спогадами, “згодився порядкувати всією справою доти, поки зможемо се робити, і з умовою, що, коли б видання припинились, то взяті за книжки гроші мають бути повернені на яке українське народо-просвітне діло” [1].

У своєму розпорядженні І. Че-

реватенко висунув обов’язкову умову: видання мають виходити винятково на добровільних засадах як зразок патріотичного служіння справі народної просвіти. Авторський гонорар складали 50 примірників виданої книжки (пізніше часом було і по 100), за малюнок – 20 примірників. Редагування й коректура так само не оплачувалися (ці функції було покладено на редактора Б. Грінченка та адміністратора – його дружину М. Грінченко). Гроші дозволялося витратити лише на друк, брошурування, цензурні оплати, частково – на пересилання, закупівлю матеріалу для пакування тощо [2].

Видавати книжки в умовах, що склалися в Україні, і зокрема в Чернігові наприкінці XIX ст., було дуже важкою справою. Насамперед, дуже дорого коштували папір і друк, по-друге, як зазначав Борис Дмитрович: “Чернігів стоїть собі в боці від торгового руху, а дві-три маленькі книгарні торгують переважно шкільними книжками. Через усе це рух видавничий був значно менший, ніж могло б бути при інших обставинах. Але все ж видавництво силкувалося пускати книжки якомога дешевше і через те брало на кожному виданні тільки найменший барिश – такий, щоб діло не меншало, з помалу зростало, і капітал коли не більшав, то принаймні не меншав” [1]. Природно, за таких умов “готова аркушева книжка стоїла значно дорожче (удвоє часом), ніж за скільки таку книжку Губанов або Ситін (московські народні видавці) міг продавати” [1, арк. 1, зв. 2]. Це підтверджується й цінами на книжки, й спеціальними рахунками за них, що зберігаються

Н. Зубкова

серед документів особового архівного фонду Б. Грінченка в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

На відсотки, набуті внаслідок діяльності видавництва за два роки, Б. Грінченко запропонував встановити премію імені Івана Череватенка і сам склав “Статут фонду імені Івана Череватенка за науково-популярні книжки”. Надання премій передбачалося за “оригінальні, ніде ще не друковані, написані для широких мас народу наукові твори, що мають на меті спопуляризувати серед усього українського народу здобутки світової науки”. За умовами Статуту, премією не могли відзначитися роботи, що “тим чи іншим робом захвалюють неволю, панування одного народу або громадського стану над другим, або за твор конфесійний” [3].

Право нагородження премією імені І. Череватенка Б. Грінченко в 1901 р. передав львівській “Просвіті”. За положенням конкурсу, “Просвіта” могла присуджувати премію не раніше, як через два роки після оголошення про її умови. Розмір першої премії визначався відсотками від продажу книжкових видань, набутих за два роки. У разі, коли не виявлялося твору, гідного першої премії, конкурс оголошували на два роки ще раз, і, відповідно, розмір премії зростав удвічі. Результати конкурсу мали публікуватися в одному з популярних часописів. Конкурсна комісія утворювалася з п’яти осіб, її повинні були складати “голова Товариства, професор з української університетської катедри, народній вчитель і двоє українських письменників, таких, що хоч один з їх уже писав для нар[одних]мас” [4, арк. 2 зв.].

Видавництво проіснувало шість років, надрукувало 46 книжок загальним тиражем близько 170 тис. примірників.

Для встановлення реального репертуару видань коштом І. Череватенка проведено аналіз архівних документів та книжкового зібрання Грінченків. Так, в одній із рукописних чернеток проекту фонду Череватенка Б. Грінченко написав, що за 1894-1899 рр. коштом Череватенка в Чернігові видано 36 книг загальним тиражем 133 870 примірників [1, арк. 2]. Комплексний аналіз архівних документів дозволяє реконструювати репертуар видань чернігівського періоду і визначити їхню кількість: всього за 1894–1900 рр. було видано 46 книжок.

Досліджуючи їхній склад та зміст, можна припустити, що всі чернігівські книжки, в яких на титульному аркуші значиться: “Видав Б. Грінченко”, надруковані на кошти І. Череватенка. Ці книжки, по-перше, відповідають умовам заповіту мецената, по-друге, вказують на Б. Грінченка як на видавця, і, нарешті, всі вони видані в Чернігові під час перебування там Б. та М. Грінченків. За всіма ознаками ці видання можуть вважатися “дешевими народними” (в підрахунках вказано ціну деяких із них). Зміст книжок теж повністю відповідає вимогам І. Череватенка: це літературні та науково-популярні твори найвідоміших українських авторів – Т. Шевченка, Л. Глібова, М. Коцюбинського, П. Гулака-Артемовського, К. Білиловського, Марка Вовчка, Є. Гребінки, Т. Зіньківського, П. Куліша, А. Метлинського, О.-Ю. Федьковича, самого Б. Грінченка. Видання невеликі за обсягом, надруковані на дешевому папері, помірної ціни.

Наше припущення підтверджується фінансовим звітом, написаним М. Грінченком перед від’їздом по дружжю до Києва, та передачею залишку коштів львівській “Просвіті” й “Благотворительному обществу издания общепользных и дешевых книг в Санкт-Петербурге”: “За цей час одержано від Череватенків було 1 003 крб., зароблено 3 345 крб. 32 коп., витрачено на видання 2 975 крб. 32 коп. Позичено були 29 крб. 50 коп. і 400 крб. були послані на премію Череватенка у Львів” [5]. Далі в документі наводяться конкретні цифри щорічних витрат: 1894 р. – за 3 позиції (маються на увазі позиції книжок); 1895 – за 4–12; 1896 – за 13–18; 1897 – за 19–24; 1898 – за 25–28; 1899 – за 29–40; 1900 – за 39–45. Таким чином, у відтвореному нами каталозі видань коштом Череватенка наявна розбіжність лише в одне видання, що не позначається на реальності запропонованої реконструкції. До того ж рукописні матеріали Б. та М. Грінченків мають чорновий характер, що, з одного боку, дозволяє виявити деякі цікаві дані, а з іншого – не становить “істини в останній інстанції”.

Народних книжок могло б вийти значно більше, коли б не цензурні утиски. В архіві Грінченка зберігаються списки книжок, які не пройшли “цензурного сита”: це “Братська любов, або Страшна пригода” Д. Гордієнка, “Петрусь Перебендя. Іван Підкова” Т. Шевченка, “Оповідання” Є. Гребінки, твори Г. Барвінок, а також власні твори Б. Грінченка (наприклад, біографічний нарис про Івана Котляревського, деякі оповідання, розповіді про пустелю Сахару, про гори, диких людей, народні казки та перекази Ф. Шіллера, життєпис Авраама Лінкольна) та його дружини. З приводу заборони науково-популярних нарисів Б. Грінченка “Велика пустиня Сахара” та “Як вигадано книги друкувати чи то печатати” М. Гримач у своїй розвідці “Література й життя (Листи з України російської)” дотепно зауважує: «Ну, ще друкарський верстат може й страшний для цілості великодужої російської імперії, бо з нього всякі “превратные мнения” можуть виходити, але ж Сахарський пісок і каміння? Чим же вони нецензурні?» [6].

Деякі книжки, заборонені цензурою, перероблялися і знову подавалися на цензуру, і бували випадки, коли цензор дозволяв до друку раніше “забраковані” твори. Доходило й зовсім до казусів, коли цензура викреслювала вже видруковані раніше вірші (зокрема, Т. Шевченка, Є. Гребінки, Г. Кониського). Але, як правило, Б. Грінченко використовував усі мислимі й немислимі засоби, докладав максимум зусиль, щоб виходили друком книжки для простого народу. Навіть офіційна преса з прихильністю відзначала появу таких книжок, вказуючи, зокрема, на велике знання своєї справи та бездоганний смак упорядників. Книжки для народу, видані Грінченками, як зазначалося в газеті “Жизнь и искусство” (№ 348 за 1896 р.), “...принадлежат к лучшим образцам того рода народной литературы, чтение которых, помимо непосредственного удовольствия, доставляет читателям и много полезных сведений”.

У листі до Львівського товариства “Просвіта” Б. Грінченко дає останні розпорядження щодо фонду імені Івана Череватенка: «Посилаю вкупі з цим листом 400 руб. на фонд ім. Ів. Череватенка. Разом з попередю

присланими се буде 1 000 рублів. Сам кінчаю складання фонду. Прошу отже:

а) повідомити мене про те, що сі гроші Т-во відібрало;

б) на підставі № 3 “Статуту фонду” оголосити перший конкурс. 1901.11.29. З Чернігова» [7].

Продавши майно чернігівського видавництва і одержавши за це ще 1 000 крб., Б. Грінченко надсилає їх до Правління “Благотворительного общества издания общепользных и дешевых книг в Санкт-Петербурге” з супровідним листом: «Прекратив издание народных книг на малорусском языке на капитал (1 000 руб.), завещанный мне в 1893 г. для этой цели Ив. Як. Череватенком, и основав фонд имени завещателя в 1 000 р. для выдачи из процентов премий за лучшие научно-популярные книги на малорусском языке для народа, я оставшиеся у меня вырученные за книги деньги, а также и нераспроданные еще книги желаю передать Бл[аготворительному] о[бществу] и[здания] о[бщепользных] и д[ешевых] книг в Санкт-Петербурге на следующих условиях:

1. Переданные деньги и также те, которые будут выручаться от продажи книг впоследствии, составляют особый “Капитал”, которому ведется отдельный счет и который называется “Капитал имени И.Я. Череватенко, переданный в распоряжение О-ва”.

2. Капитал этот Бл. о-во может употреблять только для народного чтения на украинском языке таким

образом, что все деньги, вырученные от продажи этих книг, присчитываются к капиталу.

3. Общество ежегодно печатает в своих отчетах сведения о состоянии “Капитала”.

4. В случае закрытия общества или прекращения им издания книг на укр. языке, Б.Д. Грінченко имеет право немедленно взять капитал обратно – в виде ли денег или в виде изданных на них книг.

К этому имею честь пояснить, что на 1 января 1902 года числилось за передачею вышеупомянутых 1 000 р. на фонд премий, кроме небольшого количества вырученных от продажи книг денег. Кроме того, не продано книг приблизительно на сумму 1 500 руб., каковые, будучи сданы на комиссию с уступкою в 40%, дадут выручки рублей 900. Книги эти я полагаю переслать или самому О-ву или кн. складу “К. Старины” (квитанции последнего передать О-ву. 1902, 23 февраля» [8].

Досвід видавничої роботи, набутий Б. Грінченко у чернігівському видавництві, став йому в пригоді в період діяльності головою Видавничої комісії Київського товариства “Просвіта”.

Список використаних джерел

1. Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского, Институт рукопису. – Ф. I, № 32280.
2. Там само. – № 32280–32281.
3. Там само. – № 32284.
4. Там само. – № 32281.
5. Там само. – № 32286.
6. Там само. – № 34500.
7. Там само. – № 32416.
8. Там само. – № 32418.

ВНЕСОК ПРОФЕСІЙНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ У БЕЗПЕРЕРВНУ ОСВІТУ

БЕЗПЕРЕРВНА БІБЛІОТЕЧНА ОСВІТА

Автор розглядає діяльність національних професійних бібліотечних об'єднань щодо підготовки бібліотечних кадрів та підвищення їхньої кваліфікації у різних країнах світу

БЕЗПЕРЕРВНА освіта – це цілеспрямований процес, складниками якого є підготовка кадрів, підвищення кваліфікації та самоосвіта. Дослідження історії розвитку національних бібліотечних асоціацій засвідчило, що освітня діяльність – важливий напрям їхнього функціонування. Протягом багатьох десятиліть свого існування національні бібліотечні асоціації доводили необхідність спеціальної освіти для бібліотекарів, були залучені до створення та удосконалення системи безперервної освіти.

У даній статті автор вводить в обіг і узагальнює дані стосовно освітньої діяльності бібліотечних асоціацій у різних країнах світу, розглядає основні напрями роботи професійних бібліотечних об'єднань у сфері безперервної освіти в останні десятиріччя. Необхідність такого розгляду диктується важливістю професійного вдосконалення бібліотечних фахівців в умовах змін інформаційного середовища та підвищення вимог суспільства до бібліотечно-інформаційної сфери.

Певні аспекти професійно-освітньої діяльності бібліотечних асоціацій розглядалися у працях М. Вінтера [1], Й. Деккера [2], А. Каптерева [3; 4], В. Пашкової [5-7], Е. Сукіасяна [8], Ю. Чавана [9]. У більш широкому контексті проблемами організації та здійснення безперервної бібліотечної освіти в Україні займалися бібліотекознавці: В. Бабич [10; 11], В. Ільганаєва [12], Н. Кушнарєнко, В. Пашкова,

В. Скнар [13; 14], М. Слободяник [15], А. Чачко [16; 17],

І. Шевченко [18-21] та ін. Роль Української бібліотечної асоціації (УБА) у підвищенні кваліфікації працівників бібліотек розглядали у своїх працях В. Пашкова [22], В. Скнар [23; 24], Л. Філіппова [25], Ю. Трач [26; 27] і деякі ін.

Наприклад, у дисертації Ю. Трач [28] зроблено спробу проаналізувати проблеми професійного розвитку бібліотекарів у фахових об'єднаннях України, розглянуто форми і зміст діяльності цих об'єднань.

Наукові узагальнення та висновки цих науковців мають вагоме значення для подальшого дослідження національними бібліотечними асоціаціями проблем розвитку безперервної бібліотечно-інформаційної освіти.

Освітня діяльність національних бібліотечних асоціацій здійснюється, зокрема, через:

- затвердження стандартів професійної освіти та запровадження програм акредитації освітніх установ і окремих дисциплін;
- сертифікацію їхніх членів;
- відповідні програми під час конференцій та інших зібрань;
- навчальні курси;
- фінансування та проведення наукових досліджень з

В. Пашкова

проблем освіти, в тому числі спільно з іншими організаціями;

– видавничу діяльність¹.

Хоча більшість національних бібліотечних асоціацій світу відповідно до своїх статутів займаються проблемами освіти бібліотекарів, існує велике розходження у підходах до освіти в різних країнах з огляду на їхні соціальні, економічні, політичні тощо відмінності.

Провідні асоціації світу знайшли своє місце та визначили поле діяльності на всіх етапах професіоналізації бібліотечних працівників. Вони займаються освітою молоді до її приходу на роботу в бібліотеку, в процесі професійної діяльності працівників на їхньому робочому місці, організують підвищення кваліфікації на спеціальних курсах і семінарах.

Дослідники вважають, що головними функціями асоціацій у процесі фахового розвитку бібліотекарів є: "... **діагностична** (забезпечує вивчення ступеня розриву між рівнем компетентності бібліотекарів і вимогами до їхньої професійної діяльності); **відновлююча** (допомагає відновленню втрачених знань); **коригуюча** (передбачає внесення змін у науково-методичну інформацію, враховуючи нові дані теорії та потреби кожного регіону); **компенсаційна** (сприяє оновленню знань і вмінь бібліотекарів відповідно до потреб життя); **прогностична** (випереджаюча; дозволяє визначити знання і вміня, які будуть необхідні бібліотекарям у майбутньому); **моделююча** (забезпечує розробку перспектив, етапів та орієнтирів бібліотечної діяльності); **організаційно-регуляторна та інформаційно-оцінююча** (безпосередньо забезпечують наукову спрямованість розвитку процесів безперервного підвищення кваліфікації). Вхідженню бібліотечних фахівців у нові економічні, політичні та соціальні умови сприяє реалізація соціально-психологічних функцій: стимулюючої, орієнтаційної, мотиваційної, а також адаптивної" [28, 9-10].

Національні бібліотечні асоціації відіграють важливу роль у становленні системи професійної освіти у своїх країнах, ініціюють створення навчальних закладів, розробляють програми навчання тощо. Так, Американська бібліотечна асоціація (АБА) була біля джерел запровадження перших бібліотечних освітніх закладів.

Серед основних завдань Бібліотечної асоціації Бангладеш – створення та популяризація бібліотечних освітніх закладів. Зважаючи на те, що перші бібліотекарі цієї країни отримали професійну освіту в США та Великобританії у 1950-х роках, асоціація з самого початку свого існування почала приділяти увагу розвитку національної бібліотечної освіти. Вона запровадила шестимісячні бібліотечні курси, після закінчення яких слухачі отримували сертифікати асоціації. Влаштувалися курси й для бібліотекарів політехнічних інститутів. З 1959 по 2002 р. було проведено 70 курсів, сертифікати яких отримали 4 472 особи. Асоціація тісно співпрацює з університетом у Даці, на замовлення якого розроблено спеціальний курс, по закінченні котрого випускники отримували сертифікати про післядипломну освіту. З 1989 по 2000 р. асоціація організувала 11 курсів з післядипломної освіти, на яких навчались 1 029 осіб. Також при цьому об'єднанні за підтримки уряду Бангладеш було створено Інститут бібліотечної підготовки [29-33].

У таких країнах, як Франція, Німеччина, Росія, Україна, відповідні іспити та присудження кваліфікації бібліотечним працівникам здійснюються державними установами – університетами, академіями культури або спеціальними бібліотечними школами. У деяких державах – Великобританії, Австралії, Ізраїлі, Новій Зеландії – безпосередню участь у

присудженні професійних кваліфікацій беруть бібліотечні асоціації. Вони проводять свої спеціальні екзамени та видають відповідні дипломи. У США та ряді інших країн (до такої системи також частково переходить Великобританія) видають дипломи і присвоюють кваліфікації університети та бібліотечні школи, а національні асоціації контролюють стандарти освіти шляхом визнання кваліфікацій.

Практика присвоєння професійної кваліфікації бібліотечними асоціаціями Великобританії, США, Австралії, Канади та інших країн висвітлюється в роботі М. Рочестера [34]. У Великобританії асоціація присвоює бібліотекарям, які мають ступінь магістра та виконали певні вимоги, кваліфікацію асоційованого або дійсного члена. На початкових кар'єрних сходинках можна працювати без цих кваліфікаційних посвідчень, але подальше кар'єрне зростання можливе лише за умови отримання відповідного статусу від асоціації [35].

Американською бібліотечною асоціацією розроблено положення про бібліотечну освіту, згідно з яким бібліотечним професіоналам необхідно мати ступінь магістра. В положенні детально описуються вимоги до фахівців бібліотек різних типів і видів, наприклад університетських, шкільних тощо. Так, у шкільних бібліотеках можуть працювати магістри – випускники навчальних закладів, акредитованих АБА або Національною радою з акредитації освітніх установ для вчителів.

Окреме положення про вищу освіту розроблено також Асоціацією спеціальних бібліотек. Воно витримано в руслі вимог АБА, але з урахуванням специфіки цього типу бібліотечних закладів. У положенні підкреслюється, що знання, вміня та навички, котрі дає акредитована програма магістра бібліотекознавства, є важливими для будь-якого інформаційного середовища, тобто спостерігається тенденція розширення рамок можливого використання спеціалістів поза межами бібліотек.

Американським феноменом є акредитація АБА навчальних закладів, що готують спеціалістів у галузі бібліотечної справи та інформаційної науки. Акредитація є добровільною і полягає у суспільній оцінці якості підготовки спеціалістів у бібліотечних школах США (на відміну від ліцензування, яке є обов'язковим і здійснюється урядом). Її можна розглядати як альтернативу європейській практиці урядового або церковного контролю за освітою. Акредитація – це формальна діяльність, за допомогою якої асоціації намагаються визначити та оприлюднити погоджений із представниками професії певний рівень фахової освіти.

На основі вивчення американського досвіду Е. Сукіан визначає акредитацію як "процедуру, за результатами якої орган, що здійснює акредитацію, видає сертифікат, котрий засвідчує, що суб'єкт (юридична особа) компетентний у виконанні завдань, функцій тощо відповідно до певних критеріїв. Акредитація проводиться незалежними компетентними експертами. <...> Для того, щоб акредитація була неупередженою, мають бути вироблені певні критерії. Порядок проведення акредитації, принципи та критерії оцінки повинні бути прозорими та загальновідомими" [36].

А. Каптерев зазначає, що важливою умовою професіоналізації є наявність вимог до фахової освіти та рівня кваліфікацій [37, 27] і підкреслює, що ядро кваліфікаційних вимог, оволодіння яким гарантує необхідний мінімум компетентності у цій сфері, має бути визнаним професійною громадськістю [37, 69].

Акредитацію вищих бібліотечних шкіл США і Канади здійснює Комітет з акредитації АБА. В розробці положення з акредитації беруть також участь Асоціація бібліотечно-ін-

¹ Про видавничу діяльність національних бібліотечних асоціацій див.: Пашкова В. Видавничу діяльність національних бібліотечних асоціацій // Вісн. Книжк. палати. – 2004. – № 2. – С. 3-5; Пашкова В. Становлення та розвиток видавничої діяльності Української бібліотечної асоціації // Вісн. Книжк. палати. – 2004. – № 4. – С. 15-17.

формаційної освіти разом з представниками 17 американських і канадських бібліотечних та інформаційних асоціацій.

Один раз на п'ять років комісія з акредитації, до складу якої входять науковці, викладачі, бібліотекарі-практики, перевіряє наскільки навчальна програма, кількість і склад викладачів та студентів, матеріальні ресурси тощо відповідають сформульованим конкретною бібліотечною школою цілям і завданням професії. Викладачі та керівництво школи мають взяти до уваги та запровадити в життя рекомендації комісії з акредитації. Сертифікат про акредитацію надається лише тим навчальним закладам і програмам, які відповідають розробленим асоціацією стандартам. Наприклад, із 300 бібліотечних шкіл, що готували бібліотечно-інформаційних спеціалістів у США 1993 р., АБА було акредитовано лише 51 [38, 127].

При акредитації навчальних закладів АБА зважає на відповідність основних курсів, що викладаються, потребам формування "ядра" кваліфікацій, сформульованих асоціацією. Так, 2005 р. 94,6% акредитованих університетів включили до своїх програм курси, що формують 8 основних кваліфікацій, визначених асоціацією. Нова редакція стандартів АБА вимагає, щоби мета і завдання акредитованої бібліотечно-інформаційної школи "відповідали філософії, принципам та етиці галузі, а навчальні програми сприяли розвиткові кваліфікацій, необхідних для продуктивної професійної діяльності" [39].

До системи акредитації навчальних закладів, що готують бібліотекарів, переходить також Австралійська бібліотечно-інформаційна асоціація [40, 232-233].

Деякі асоціації акредитують не тільки навчальні заклади, а й окремі курси. Наприклад, Інститут інформаційно-бібліотечних професіоналів (CILIP) – об'єднання, яке 2000 р. прийшло на зміну Бібліотечній асоціації Великої Британії, акредитує бібліотекознавчі курси, що читаються в університетах.

Останнім часом АБА розглядає питання сертифікації спеціалістів з управління публічними бібліотеками, що сприятиме їхній зацікавленості у подальшій освіті й професійному розвитку; буде важливим для їхнього подальшого посадового зростання; засвідчить перед колегами, опікунами бібліотек, радами директорів, читачами, що сертифікована особа володіє визнаними професійною асоціацією кваліфікаціями, знаннями та вміннями, необхідними для ефективного управлінської діяльності [41]. Сертифікація розглядається як засіб підтвердження того, що особа досягла високої кваліфікації у певній сфері бібліотечної галузі.

Національні асоціації займаються пошуком коштів на навчання та професійну підготовку своїх членів, виділенням стипендій, пошуком і відбором здібної молоді для здобуття бібліотечної освіти. В останні десятиріччя особлива увага звертається на залучення до професії людей із особливими потребами, представників національних меншин, жінок.

На початку XXI століття особливо гостро постала проблема старіння бібліотечних фахівців. Як зазначає президент Австралійської бібліотечно-інформаційної асоціації Дж. Халлам [42], бібліотечна професія стоїть напередодні кризи, бо за десять років значний процент працівників бібліотек вийде на пенсію. Зараз 60% бібліотекарів Австралії старші за 45 років, лише 35% – віком до 35 років. Ці ж самі тенденції спостерігаються й в інших країнах. Наприклад, у Великобританії до 2010 р. очікують зменшення працівників публічних бібліотек на 10 800 осіб; 58% американських бібліотекарів досягнуть віку 65 років між 2005 і 2019 рр. Дослідження 2000 р., результати якого опубліковано в "Library Journal", засвідчило, що 40% директорів бібліотек США підуть на пенсію через 9 років або скоріше [43].

Проблема зменшення кількості робочої сили у бібліотечно-інформаційній галузі тісно пов'язана зі змінами у сутності знань, умінь і навичок, що їх потребують працівники цієї сфери в інформаційну еру. Так, Дж. Халлам підкреслює, що полідисциплінарна сутність бібліотечної справи вимагає знань і навичок у сфері інформаційних технологій, менеджменту, психології та педагогіки. Бібліотекарі мусять бути дуже добре обізнані з інформаційними технологіями та Інтернетом і водночас повинні мати чудові навички міжособистісного спілкування для роботи з різними людьми в різних інформаційних ситуаціях. Вони повинні опанувати інноваційні підходи, вміти вирішувати проблеми та бути відкритими до змін. Дуже важливо розуміти й знати громаду, яку вони обслуговують, та потреби користувачів, що постійно змінюються.

Міжнародне занепокоєння, викликане скороченням кількості працюючих бібліотекарів через їхній вихід на пенсію, зумовило необхідність серйозного вивчення цього питання й розробки стратегії залучення до професії та її розвитку. Так, Австралійська бібліотечно-інформаційна асоціація реалізує проект, спрямований на розвиток бібліотечної професії, залучивши до співпраці керівників бібліотек, бібліотекарів та освітян. У США з 2002 р. реалізується десятимільйонна національна ініціатива, оголошена першою леді країни Лорою Буш і спрямована на залучення до професії та навчання нового покоління бібліотекарів, підвищення кваліфікації працюючих фахівців. Як зазначила Лора Буш, ця ініціатива передбачає надання спеціальних стипендій, запровадження дистанційного навчання бібліотечних фахівців із віддалених регіонів, залучення до професії бібліотекарів із знанням різних мов [44].

Асоціації аналізують і класифікують бібліотечну діяльність та бібліотечні посади й на цій основі ініціюють та запроваджують освітні програми для забезпечення професійної підготовки працівників для таких посад і виконання певних видів робіт, здійснюють дослідження, спрямовані на удосконалення підготовки до професійної діяльності.

Професійні об'єднання беруть на себе координацію діяльності різних установ, які займаються спеціальною бібліотечною освітою, забезпечують відповідні можливості для безперервної освіти в галузі та заохочують бібліотечних працівників до підвищення своєї кваліфікації. Наприклад, у Бібліотечній асоціації Нової Зеландії призначається координатор безперервної освіти бібліотекарів.

Американська бібліотечна асоціація, як відомо, відіграла провідну роль у становленні бібліотечної освіти. Ще у 1970 р. вона визначила безперервну освіту як одну зі своїх основних цілей. Для її досягнення використовуються різні засоби: щорічні конференції, проблемні й робочі семінари, симпозиуми; публікації діючих програм підготовки бібліотечних кадрів, добірок статей із проблем трудових ресурсів і безперервної професійної освіти; видання щоквартальних бюлетенів; розсилка консультацій та інструкцій поштою; заняття по телебаченню. З 1990-х років активно використовуються телекомунікаційні мережі, за допомогою яких проводяться онлайн-курси та конференції, відеоконференції. 1999 р. АБА провела конгрес з питань професійної освіти.

Особливу роль у вдосконаленні бібліотечно-інформаційної освіти у США відіграє Асоціація бібліотечно-інформаційної освіти (АБІО). Вона має на меті поліпшення дослідницької діяльності з питань бібліотечної освіти, підвищення якості викладання спеціальних дисциплін, забезпечення фаховою літературою тощо. Наприклад, асоціація видає статистичний звіт з питань бібліотечно-інформаційної освіти, в якому подаються статистичні дані про зарахування до бібліотечних шкіл, відомості про курси та дисципліни, котрі вони пропонують, викладацький склад (кількість, вік, вчені ступені тощо). АБІО організує

також щорічні конференції. Члени асоціації – бібліотечні школи; також існує персональне членство. Питання бібліотечної освіти висвітлюється на сторінках спеціального журналу "Journal of Education for Library and Information Science", який видається АБІО 5 разів на рік з 1960 р.

У 1991-1992 рр. у Великобританії було створено Британську асоціацію інформаційно-бібліотечної освіти та науки. Протягом першого десятиліття вона досягла певних успіхів у поширенні прогресивного досвіду: організувала навчання викладачів університетів, проводила щорічні конференції, під час яких обговорювалися нові тенденції у викладанні та результати наукових досліджень, а також спільні конференції зі скандинавськими колегами. Асоціація лобювала інтереси бібліотечно-інформаційної освіти в уряді й досягла того, що урядові структури визнали за необхідне консультуватися з її членами з відповідних питань [45, 34].

Успіхи в діяльності американської та британської асоціацій бібліотечно-інформаційної освіти спонукали фахівців з інших країн запозичити цей досвід. Наприклад, про необхідність створення в Малайзії аналогічної асоціації йдеться в роботі [46].

З метою професіоналізації бібліотечних працівників проводяться щорічні конференції національних бібліотечних асоціацій для обговорення актуальних проблем, які постають перед бібліотеками та іншими установами документально-інформаційної сфери та їхніми працівниками, для обміну думками та досягненнями. Бібліотекарі та спеціалісти в галузі інформації зустрічаються з вченими, письменниками, провідними спеціалістами бібліотечної справи, інформатики.

Складовою частиною таких конференцій є ознайомлення бібліотечних працівників із новими інформаційними продуктами, виданнями та обладнанням для бібліотек. За даними АБА, близько 70% присутніх на її конференціях планують придбати продукцію, яку демонстрували та рекламували під час заходу. Організатори конференції запрошують книговидавців, агентства з книгорозповсюдження, постачальників та виробників аудіовізуальних матеріалів, CD-ROM, бібліотечного обладнання й меблів, служби з автоматизації та оброблення інформації, розповсюджувачів електронного обладнання й програмного забезпечення. Виставкова та рекламна діяльність бібліотечних асоціацій сприяє забезпеченню якісного обслуговування членів асоціації під час конференцій. Виставки розглядаються як додатковий освітній елемент до регулярних конференцій бібліотечних асоціацій. На таких щорічних заходах у США, Німеччині, Великобританії, Японії, більшості інших країн виробники і продавці бібліотечного обладнання, меблів, книжок та інших документів на різноманітних носіях пропонують свою продукцію і можливість обговорити її переваги та особливості. Бібліотекарі отримують таким чином додаткову інформацію щодо предмета обговорення на конференції, можуть замовити або придбати необхідні матеріали та інформацію. У свою чергу, виробники, вивчаючи потреби бібліотечних працівників, отримують можливість удосконалити свою продукцію для кращого задоволення запитів споживачів.

Загальна кількість бібліотекарів, які беруть участь у щорічних конференціях АБА, з року в рік збільшується. Е. Голлей наводить такі дані щодо цього [47, 181]: з 103 учасників конференції у 1876 р. до 14 тис. – у 1996 р.

Під час таких заходів проходять семінари та курси з актуальних питань бібліотечно-інформаційної діяльності, зокрема, пропонувалися такі теми, як: "Використання Інтернету", "Копірайт у світі електронних джерел інформації", "Тезауруси для індексування та доступу", "Електронні бібліотеки: комп'ютерні технології для управління бібліотечними фондами", "Дослідження класифікаційних систем" та ін.

Щорічні конференції членів бібліотечних асоціацій – дієва форма спілкування та професіоналізації бібліотекарів не тільки у США, а й в інших країнах [49].

Велику увагу освітнім питанням приділяють регіональні відділення Американської бібліотечної асоціації. Наприклад, відділення у Вірджинії щорічно надає стипендії на навчання на суму 2 000 доларів. Стипендіатом може бути студент, який з першого разу вступив до бібліотечної школи на магістерську програму або котрий успішно освоює програму бібліотечної школи. Головними факторами, що беруться до уваги при призначенні стипендії, є зобов'язання працювати в галузі бібліотечної справи у штаті Вірджинія, матеріальна незабезпеченість, суттєві досягнення в галузі бібліотечної справи та членство в асоціації.

Асоціацією спеціальних бібліотек США розроблено багатоступінчасту систему безперервної освіти, яка включає, зокрема, серію кваліфікаційних програм для керівних працівників середньої ланки та підготовки керівного складу, семінари. Вона розробляє і пропонує спеціальні освітні програми та програми підвищення кваліфікації як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, проводить зимові освітні конференції та щорічні конференції своїх членів. На 83-й щорічній конференції асоціації зразки нового технічного та програмного забезпечення, інтерактивні бази даних, CD-ROM та іншу продукцію демонстрували 275 фірм.

Бібліотечна асоціація Великобританії протягом дев'яноста років була єдиним органом у країні, який здійснював підготовку бібліотечних кадрів за допомогою різноманітних форм навчання. Асоціація розробляла програми кваліфікаційних іспитів для бібліотекарів, була ініціатором створення близько 20 бібліотечних шкіл. У новому тисячолітті її наступник – CILIP – основним завданням вважає підвищення професійного рівня бібліотечних працівників. Рада експертів здійснює аналіз і корегування навчальних програм бібліотечних шкіл, бере участь у створенні програм безперервної освіти. Розроблено спеціальний "Інформаційний пакет" на допомогу підвищенню професійної кваліфікації бібліотекарів – членів асоціації. Регулярно проводяться школи вихідного дня. Щорічно бібліотекарям пропонується більше 50 різноманітних курсів підвищення кваліфікації. CILIP різними засобами інформує про сучасну систему вищих навчальних закладів Великобританії, акредитованих асоціацією, де можна здобути бібліотечно-інформаційну освіту.

Асоціацією спеціальних бібліотек та інформаційних бюро Великобританії також розроблено ряд програм підвищення кваліфікації бібліотекарів та інформаційних працівників. З цією метою організуються курси, семінари, конференції.

Ці заходи, а також літні школи тощо, що їх проводять національні бібліотечні асоціації, призначені для різних категорій бібліотечних працівників. Їх організують з різною конкретною метою, але всі вони сприяють професіоналізації бібліотекарів, актуалізують їхні знання, допомагають оволодіти новими вміннями та навичками.

Для організації освітньої діяльності в асоціаціях створюються секції. Наприклад, у Російській бібліотечній асоціації працює секція бібліотечної професії, кадрів і безперервної освіти, а в Українській бібліотечній асоціації – секція безперервної бібліотечної освіти.

Центр інформаційно-бібліотечної освіти, створений при УБА та Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв у 1999 р., пропонує бібліотекарям України низку курсів з підвищення кваліфікації, навчальні поїздки, видає збірки матеріалів на допомогу підвищенню кваліфікації. Безперервна освіта здійснюється у тісній співпраці з бібліотеками, як на етапі визначення актуальної тематики, так і на етапі залучення провідних фахівців до викладання,

підготовки навчальних планів та програм. Відкрито регіональні відділення Центру, щоб наблизити безперервне навчання до бібліотекарів на місцях. Так, з 2003 р. діють регіональні осередки у Вінницькій, Донецькій, Кіровоградській, Миколаївській, Рівненській та Тернопільській та ін. областях.

У Стратегії діяльності Української бібліотечної асоціації до 2010 р. "Зробимо бібліотеку символом демократії" підкреслюється, що прагнення до навчання, професійного вдосконалення є однією з основних цінностей, які сповідує асоціація. УБА бере на себе відповідальність за розвиток освіти, підвищення фахового рівня та залучення до професії. Вона повинна сприяти ліквідації інформаційної та технологічної нерівності; обміну досвідом і підвищенню професійного рівня шляхом підготовки навчальних програм, організації курсів, стажувань, а також створити сприятливі умови та відповідне інформаційно-освітнє середовище для входження бібліотекарів України у світове інформаційне співтовариство [50].

УБА запровадила почесну відзнаку "За внесок у бібліотечну освіту", яка щорічно присуджується викладачам вищих бібліотечних навчальних закладів, а також системами підвищення кваліфікації бібліотекарів. Почесну відзнаку було встановлено з метою активізації творчої професійної діяльності педагогічних працівників та стимулювання їхньої участі в розбудові національної системи бібліотечної освіти. У положенні про цю відзнаку зазначено, що вона присуджується викладачам, які працюють на ниві бібліотечної освіти не менше 10 років і виявили високий рівень професіоналізму, ініціативи, творчості, досконало володіють ефективними формами і методами організації навчально-виховного процесу, забезпечують високу результативність та якість своєї праці; є авторами підручників, навчальних посібників, а також інших видів видань, які застосовуються в навчальному процесі; впроваджують у навчальний процес педагогічні новачки і нові технології з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та учнів; забезпечують зв'язок навчання з наукою й виробництвом; мають вчені звання і наукові ступені (для вищих навчальних закладів); проводять наукові дослідження із залученням студентської молоді, здійснюють наукове керівництво дипломними та дисертаційними роботами студентів і аспірантів; беруть активну участь у розбудові бібліотечної освіти України шляхом науково-дослідної діяльності в галузі освіти, публікацій у пресі, виступів з доповідями на конференціях і симпозиумах, по радіо, телебаченню, перед громадськістю. Почесна відзнака "За внесок у бібліотечну освіту" присвоюється Президією УБА за представленням її регіональних і галузевих відділень.

Останнім часом національні бібліотечні асоціації дійшли висновку, що настав час для інтеграції бібліотечної освіти в масштабах Європи.

Отже, вивчення показало, що провідні національні бібліотечні асоціації приділяють серйозну увагу питанням бібліотечно-інформаційної освіти. Спільними зусиллями практики, науковці та викладачі під егідою бібліотечних асоціацій визначають її зміст і форми, кваліфікації та рівні, формують вимоги до університетів і викладацького складу (акредитація та сертифікація), займаються проблемами організації освіти. Якщо ще на початку ХХ століття спостерігалось два шляхи розвитку бібліотечної освіти – американський і британський, то століття потому ці два шляхи зблизилися і намітилися загальні (єдині) тенденції розвитку бібліотечної освіти. Її зміст і форми визначають ринок праці й запровадження нових інформаційних технологій. Асоціації сприяють виявленню суспільної потреби у підвищенні фахового рівня бібліотечних працівників і формують потребу особистості у професійному вдосконаленні, допомагають засвоєнню культури професійної діяльності.

Список літератури

1. Winter M.F. The professionalization of librarianship. – Champaign, IL, 1983. – 46 p. – Occasional Papers / University of Illinois Graduate School of Library and Information Science. – 1983. – No. 160.
2. Деккер Й. Образование, ассоциации и журналы как элементы профессионализма в библиотечном деле. Как обстоят дела в Нидерландах? // Б-ки за рубежом. – 1994. – Вып. 4. – С. 26-29.
3. Каптерев А.И. Методологические и теоретические основания профессионализации библиотечных специалистов: Автореф. дис. ... докт. пед. наук / МГИК. – М., 1994. – 42 с.
4. Каптерев А.И. Теоретические проблемы профессионализации в библиотечной деятельности. – М.: МГИК, 1993. – 130 с.
5. Пашкова В. С. Національні бібліотечні асоціації: виникнення та еволюція діяльності. – К., 1997. – 183 с.
6. Пашкова В. Трансформації бібліотечного обслуговування для потреб дистанційної освіти: досвід США // Полікліанна університету: Зб. наук. пр. – К., 2005. – С. 159-162.
7. Pashkova V. How to reshape continuing education of professionals for a new library concept // Proceedings of the International Seminar from Sept.3rd till 9th 1995 "New Library Strategies". – [Berlin]: Bibliothekarische Auslandsstelle; Foreign Relations Office, [1995]. – P. 317-320.
8. Сукиасян Э.Р. Библиотечное образование в США // Сукиасян Э.Р. Библиотечная профессия. Кадры. Непрерывное образование: Сб. ст. и докладов. – М., 2004. – С. 204-256.
9. Chavan U.V. Professional associations: their role and utility in the development programme of library education // Herald Library Science. – 1981. – Vol. 20. No. 1-2. – P. 65-68.
10. Бабич В.С., Пашкова В.С. Библиотечная освіта в США // Питання культурології. – К., 1994. – Ч. 1. – С. 125-134.
11. Бабич В. До проблеми підготовки кадрів бібліотечно-інформаційної сфери // Бібл. планета. – 2005. – № 2. – С. 5-11.
12. Ільганасва В.О. Библиотечная освіта в контексті еволюції системи соціальних комунікацій: Автореф. дис. ... д-ра іст. наук. – К., 1996. – 43 с.
13. Скар В.К. Організаційно-методичне забезпечення безперервної освіти бібліотекарів України // Бібл. планета. – 2000. – № 1. – С. 27-28.
14. Скар В.К. Международный проект непрерывного образования библиотечных кадров // Библиотечное дело – 2000: проблемы формирования открытого информационного общества: Тез. докл. пятой междунар. науч. конф. (г. Москва, 25-26 апр. 2000 г.) / Моск. гос. ун-т культуры и искусств и др. – М., 2000. – С. 115-117.
15. Слободяник М.С. Высшее библиотечное образование: теоретико-методологические аспекты развития // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Тр. 8-й Междунар. конф. "Крым-2001". – М., 2001. – С. 453-456.
16. Чачко А.С. Библиотечный специалист: Особенности труда и профессионализации. – К.: Наук. думка, 1984. – 192 с.
17. Чачко А. Библиотечная професіологія в системі багатоступеневої фахової освіти та її стандартизація / А. Чачко // Бібл. вісн. – 1997. – № 7. – С. 3-6.
18. Шевченко І.О. Сучасні освітні технології в системі підвищення кваліфікації бібліотекарів // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Тр. 8-й Междунар. конф. "Крым-2001". – М., 2001. – С. 436-439.
19. Шевченко І.О. Перспективи розвитку післядипломної інформаційно-бібліотечної освіти в Україні // Вісн. Харк. держ. акад. культури: Зб. наук. пр. – Х., 2001. – Вып. 6. – С. 225-231.
20. Шевченко І.О. Проблеми підготовки бібліотечного персоналу до використання нових інформаційних технологій // Українська культура і мистецтво у сучасному державотворчому процесі: Тез. доп. наук.-практ. конф. – К., 2000. – С. 118-122.
21. Шевченко І.О. Функціонування та організація системи підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів України: Автореф. дис. ... канд. пед. наук (07.00.08) / І.О. Шевченко; КДУК. – К., 1998. – 17 с.

22. Пашкова В. С. Національні бібліотечні асоціації: виникнення та еволюція діяльності. – К., 1997. – 183 с.
23. Скарн В.К., Шевченко І.О., Хімич Я.О. Презентуємо центр безперервної освіти // Вісн. Книжк. палати. – 2000. – № 5. – С. 36-39.
24. Скарн В., Шевченко І. У системі безперервної освіти бібліотечних кадрів (діяльність Інституту підвищення кваліфікації працівників культури) // Бібл. вісн. – 1997. – № 1. – С. 5-6.
25. Филиппова Л. Повышение компьютерно-профессионального уровня библиотечных работников // Бібл. форум України. – 2006. – № 3. – С. 20-25.
26. Трач Ю.В. Педагогічні аспекти діяльності бібліотечних асоціацій у процесі професіоналізації кадрів // Нова пед. думка. – 1999. – № 1. – С. 38-40.
27. Трач Ю.В. Сучасні концепції і напрями професіоналізації дипломованих фахівців у системі бібліотечних об'єднань України // Бібліотечна наука, освіта, професія у демократичній Україні: 36. наук. пр. – К., 2000. – Вип. 2. – С. 86-91.
28. Трач Ю.В. Професійний розвиток бібліотекарів у фахових об'єднаннях України: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 07.00.08 / Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2001. – 19 с.
29. Ahmad N. A history of the East Pakistan Library Association, 1956-1971 // Eastern Librarian. – 1987. – XIII. – P.1-6.
30. Ahmad S.U. The library association of Bangladesh: achievements in the past // Eastern Librarian. – 1989. – No.15. – P. 25-29.
31. Hossain S. Library associations in Bangladesh // Int. Library Rev. – 1981. – No.13. – P. 323-327.
32. Mirdah A.R. Library movement in East Pakistan with special reference to East Pakistan Library Association, 1947-1969 // Eastern Librarian. – 1969. – No. IV (1). – P. 11-19.
33. Shuva Nafiz Zaman. History of Library Association of Bangladesh and Present Scenario // URL: <http://www.infoscience-today.org/lab.pdf> (Accessed June 5, 2007).
34. Rochester M.K. Equivalency of qualifications in Anglo/American countries. – IFLA Paper. – 1994. – P.4-10. (Booklet 7). – (095-SET-2-E).
35. Working in information: Your move ahead / The Library Association. – Lnd, 1999. – 15 p.
36. Сукиасян Э.Р. "Конвертированный" диплом библиотекаря: миф или реальность? // Науч. и техн. б-ки. – 2001. – № 4. – С. 26-31.
37. Каптерев А. Информатизация социокультурного пространства. – М.: Гранд-Фаир, 2004. – 507 с.
38. Бабич В.С., Пашкова В.С. Бібліотечна освіта в США // Питання культурології. – К., 1994. – Ч. 1. – С. 125-134.
39. McKinney R. Draft Proposed ALA Core Competencies Compared to ALA-Accredited, Candidate, and Precandidate Program Curricula: A Preliminary Analysis // Journal of Education for Library and Information Science (JELIS). – 2006. – Vol. 47. No. 1.
40. Harrison B. Librarianship in Australia – lion, lamb or lemming? // The Australian Library Journal. – 1995. – Vol. 38. – No. 3. – P. 227-240.
41. History of ALA-APA Certifications // URL: <http://www.ala-apa.org/certification/certhistory.html> (2007. – 27 July).
42. <http://alia.org.au/media.room/2005.10.18.html>
43. <http://www.ala.org/ala/pio/piopresskits/recruitpresskit/libraryprofession.htm> (2005. – Nov.8)
44. <http://www.ala.org/ala/alonline/currentnews/newsarchive/2002/january2002/laurabushaddresses.htm>
45. Johnson J.M. Library and information education and research in Great Britain // Bibliothek. – 2000. – No.1. – P. 27-35.
46. Kaba Abdoulaye. State of Library and Information Science Education in Malaysia // Journal of Education for Library and Information Science (JELIS). – 2004. – Vol. 45. No. 1.
47. Holley E.G. Librarians, 1876 - 1976 // Library Trends. – 1976. – Vol. 25. No. 1. – P. 177-207.
48. Капитанова М. V Націонална конференция на съюза на библиотечните и информационните работници, 7-9 юни 1995 г., София // Б-ка (Болг.). – 1995. – № 7. – С. 39-41.
49. Черногуз Я. Про день завтрашній – і не тільки // Укр. культура. – 1996. – № 8. – С. 11.
50. Стратегія діяльності Української бібліотечної асоціації до 2010 р. "Зробимо бібліотеку символом демократії" // URL: <http://www.uba.org.ua/htdocs/modules/news/article.php?storyid=27> (2007. 27 лип.).

СУЧАСНИМИ МЕТОДАМИ БІБЛІОТЕЧНОЇ РОБОТИ ФОРМУЄМО У СТУДЕНТІВ ПОТЯГ ДО ІННОВАЦІЙ

БІБЛІОТЕЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ДИНАМІЧНІ перетворення в усіх сферах життя суспільства – це сучасні реалії. Світ швидко змінюється і разом з ним змінюємося ми та наші звичні уявлення. Розуміння значення бібліотек тільки як соціально-просвітницьких структур вже давно залишилося у минулому, на зміну йому прийшло бачення бібліотек як інформаційно-комунікативних центрів, включених у світовий інформаційний простір.

Відповідно до нових вимог будується і діяльність бібліотеки Хмельницького національного університету (ХНУ), зокрема її відділу економічної літератури (ВЕЛ), метою роботи якого є вчасне і якісне задоволення потреб користувачів.

Інформатизація суспільства вносить свої корективи і в стосунки між персоналом бібліотеки та її користувачами – науковцями, викладачами, аспірантами, студентами, економічною елітою міста. І наразі сутність цієї співпраці, взагалі обслуговування користувачів знайшли своє відображення у такому формулюванні простої і місткої місії: “Ми працюємо для Вас і разом з Вами

на Ваш успіх”. Таке визначення робить діяльність ВЕЛ більш цілеспрямованою, а її трансформації допомагають інновації, галузеві дослідження, їхнє прикладне застосування.

Специфіка роботи ВЕЛ – це економічна сфера, в її рамках фахівці відділу допомагають викладачам університету та студентам поєднувати й використовувати у своїй діяльності теоретичний і практичний досвід. Цьому сприяють, зокрема, зустрічі з провідними науковцями нашого університету і викладачами під час презентацій їхніх праць, а також актуальні для студентства зустрічі й бесіди з успішними підприємцями м. Хмельницького – потенційними роботодавцями. Спільна творча робота університету і бібліотеки довела свою актуальність та корисність. Підтвердженням цього є те, що з часом ці два напрями трансформувалися у цілісну науково-виховну програму “Молодий спеціаліст XXI століття” (далі – Програма), що реалізується університетом на базі бібліотеки. **Метою про-**

В. Василюшина

грами є сприяння втіленню в життя стратегічної цілі ХНУ: підготовка конкурентоспроможних фахівців і виховання багатогранних особистостей.

Передумовою розробки Програми стало суттєве розширення інтересів студентів, зростання їхніх потреб в отриманні знань та ситуація на ринку праці. Її метою є підтримка талановитої, перспективної молоді, яка бажає і вміє здобувати нові знання, а також надання практичної допомоги у плануванні майбутньої кар'єри та набутті життєвого досвіду.

Розробка і реалізація Програми проходить під керівництвом проректора з науково-педагогічної роботи, д. е. н., проф. М. Войнарєнка, який надавав науково-практичну допомогу, особливо у налагодженні професійної співпраці з економічною елітою міста та мас-медіа. Також ключовими постатями у нашій творчій команді стали ст. викладач кафедри маркетингу Н. Майорова, котра як професійний маркетолог надихала нас на пошук нових форм роботи; художник бібліотеки Т. Чернишова, яка є одним із ініціаторів Програми, автором її вимпелу з емблемою, оригінального оформлення виставкових стендів, слоганів. Проректор з наукової роботи д. т. н., проф. В. Каплун, директор Інституту економіки і управління (ІЕУ), проф. М. Бондаренко створювали умови для спільної гармонійної роботи з кафедрами ІЕУ.

Саме участь таких професіоналів і ентузіастів сприяла розробці, системному розвитку та успішній реалізації проектів Програми:

- презентаційного;
- виставкового;
- "Кар'єра";
- конкурсних.

Презентаційний проект став початком реалізації Програми і мав на меті представлення нових видань викладачів та студентів університету студентській аудиторії, поширення інформації про кожну книгу, її автора, надання студентам можливості пройти школу наукових дискусій, залучення їх до процесу наукової творчості.

Ефективність презентацій доведено анкетним опитуванням, яке також дозволило визначитися щодо доцільності цих заходів та проаналізувати потреби їхніх учасників. Вивчення ефективності заходів є основою для їхнього вдосконалення. Особливо слід виділити презентацію збірника наукових праць студентів інженерно-економічного факультету (ІЕФ) "Проблеми економіки, обліку і менеджменту", яку підготували і провели студенти-маркетологи ІЕФ під керівництвом Н. Майорової. Кожен студент отримав інформаційно-аналітичний список "Презентація як ефективний шлях досягнення успіху".

Ознайомлення зі складовими презентації як маркетингового заходу, різними стилями і сферами її застосування відбулося під час тренінгового заняття, науково-практичного семінару, на якому студенти захищали наукові реферати, а також переглянули відеофільм про те, як проводять презентації професіонали.

Традиційно кожна презентація завершується церемонією передачі бібліотеці дарчих примірників презентованих видань.

Виставковий проект — ключовий елемент Програми. В його основу покладено принцип: "Мінімум часу — максимум інформації". Стратегія проекту спрямована на розкриття сфери наукових інтересів і досягнень студентів ІЕУ ХНУ, підвищення їхнього творчого потенціалу і формування у них дослідницьких навичок.

Першу виставку наукових досягнень студентів "Від перших вершин до наукових висот" було організовано в рамках презентації збірника наукових праць студентів "Проблеми економіки, обліку і менеджменту" у 2002 р. На ній демонстрували свої досягнення 38 студентів інженерно-економічного факультету Технологічного університету Поділля (попередня назва ХНУ).

Друга щорічна виставка наукових досягнень студентів була більш масштабною — у ній взяли участь 200 студентів. Вперше учасниками виставки були студенти-науковці всіх шести факультетів університету, що дозволило представити науковий потенціал вихованців цього закладу, а також мало велике значення для ефективних комунікацій. Виставковий проект включав комплекс заходів: організацію та відкриття виставки, стендові презентації й нагородження кращих робіт. Проект дав можливість зібратися всім студентам-науковцям разом, поділитись досвідом, ідеями, оцінити рівень своїх досягнень у порівнянні з іншими, а також продемонструвати вміння позиціонувати себе.

Третю щорічну виставку наукових досягнень студентів ІЕУ "Від перших вершин до наукових висот" було присвячено отриманню університетом статусу національного. На ній демонстрували свої наукові досягнення вже 220 студентів. Три центральні виставкові стенди знайомили з історією розвитку науково-дослідної діяльності студентів, а також містили інформацію про нові можливості для наукової творчості. Програма виставки також включала підбиття підсумків конкурсу на кращий реферат "Студент і наука" та церемонію нагородження переможців.

Крім виставок наукових досягнень студентів у Програмі приділено значну увагу іншим формам їхнього творчого пошуку. Такою стала **виставка-конкурс студентських рекламних проектів**.

У рамках Програми в 2005 р. вперше було реалізовано виставковий проект наукових досягнень професорсько-викладацького складу ІЕУ. Актуальність започаткування такого проекту зумовлено активізацією випуску наукових видань у ХНУ. Мета проекту — інформування студентства про вихід у світ нових видань. Зокрема, було підготовлено виставку "До вершин економічних знань — з працями викладачів нашого університету", стендові презентації авторських видань, підбито підсумки конкурсу "Кращий студентський відгук на монографію, підручник викладачів університету" та проведено церемонію нагородження переможців.

На 10 стендах вищезгаданої виставки було представлено нові видання з комплексу навчальних дисциплін: управління корпораціями, менеджмент організації, фінансовий менеджмент, економіка і організація інноваційної діяльності, організація праці, економічний аналіз, управлінський облік. Також тут демонструвалися матеріали про авторів цих видань — фотографії, короткі відомості про сферу їхніх наукових інтересів, творчий доробок — монографії, підручники, навчальні посібники, методичні видання, публікації в наукових збірниках, журналах. Таким чином викладачі продемонстрували свої наукові досягнення, а студенти отримали орієнтир у здобутті ґрунтовних знань. Сьогодні ця експозиція стала постійно діючою.

Така виставкова концепція визнана успішною і була використана під час першої міжнародної науково-практичної конференції "Управління організаційними змінами в контексті формування економіки знань", яку проводила кафедра менеджменту.

Зазначимо, що ідея організації виставкових проєктів народилася під час проблемно-модульного навчання працівників нашої бібліотеки, яке проводили керівник Центру безперервної бібліотечної освіти ДАКККІМ (м. Київ) проф. В. Скарнь та фахівці Центру к.п.н. І. Шевченко, Я. Хіміч, а також у результаті ознайомлення з досвідом організації виставкової діяльності на сторінках періодичних видань Національної парламентської бібліотеки України, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Британської Бібліотеки.

Проєкт “Кар’єра” присвячено технологіям кар’єрного успіху та одній із гострих проблем ВНЗ – працевлаштуванню випускників. Робота у цьому важливому напрямі розпочалася задовго до створення у структурі університету підрозділу з працевлаштування випускників. На наш погляд, система “навчальний заклад – роботодавець” має працювати на всіх етапах, починаючи з добору абітурієнтів до працевлаштування випускників, тоді вона буде ефективною і забезпечуватиме професійну адаптацію молодих спеціалістів до конкуренції на ринку праці.

Мета проєкту “Кар’єра” – забезпечити студентів інформацією про стан на ринку праці, навчити презентувати себе перед роботодавцями; створити умови для налагодження контактів майбутніх молодих спеціалістів з роботодавцями.

Стало традицією (з 1998 р.) проводити Дні кар’єри. Тут студенти отримують відповіді на запитання: “Як досягти поставлених завдань в соціумі?”, “Як шукати роботу?”, “Як орієнтуватися на ринку праці?”, “Як писати резюме?”, інші, що на той час майже не висвітлювалися в літературі.

З часом питання ускладнювалися та ставали більш різноманітними, і для успішного проведення Днів кар’єри працівники ВЕЛ мусили займатися самоосвітою, опанувати «журнально-віртуальну» форму навчання, шукати інноваційні ідеї у наукових публікаціях і відповідних статтях у ЗМІ і т. ін.

Сьомий рік поспіль у відділі проводяться зустрічі студентів із роботодавцями, представниками малого і середнього бізнесу міста (переважна більшість із них – випускники нашого університету), які діляться власним досвідом досягнення успіху. Студенти мають можливість отримати цікаву і корисну інформацію про те, які знання від спеціалістів сьогодні потрібні роботодавцям, дізнатися про критерії відбору персоналу на вакантні посади, порівняти свої можливості з вимогами до молодого спеціаліста. Менеджери з працевлаштування проводять тренінгові заняття з елементами ділових ігор, навчаючи студентів спілкування з роботодавцями, орієнтації і самореалізації на ринку праці, вміння вести пошук роботи. Фахівці ВЕЛ забезпечують ці заходи багатоаспектним інформаційним супроводом. Зокрема, експонується постійно діюча виставка “Кар’єра: складові успіху”.

Поступово, накопичуючи досвід, ми підійшли до проведення ток-шоу “Розпочинай кар’єру ще студентом”. Гостями бібліотеки стали керівники організацій та фірм нашого міста, наукова еліта і талановита перспективна молодь університету. Головний задум заходу – надати можливість роботодавцям поділитися власним досвідом досягнення успіху, розкрити критерії добору спеціалістів, а студентам – задати запитання, що їх хвилюють, і оцінити самих себе.

У рамках ток-шоу “Кар’єра” підводилися підсумки конкурсу “Краще резюме”. Бажання студентів продовжувати контакти з роботодавцями після зустрічі з ни-

ми свідчить про те, що захід вдався і дав свої практичні результати.

Всі вищезазначені конкурсні проєкти (“Кращий студентський відгук на підручник чи монографію викладачів університету”; “Краща наукова робота”, “Кращий реферат “Студент і наука”», “Краще резюме студента”, “Студент першого курсу, який найбільше читає в бібліотеці”) мають на меті розкрити креативні здібності студентів, підвищити їхню активність у самореалізації.

Рівень цих заходів зобов’язує нас впроваджувати елементи мерчандайзингу: це стосується розробки і розміщення виставкового експозиційного комплексу, просторового розташування стендів, їхнього інформаційного наповнення, створення й розміщення назв, слоганів, вітальних та рекламних плакатів. Велика увага приділяється вивченню вражень про події, збиранню студентських відгуків на книги викладачів, проведенню анкетувань, екскурсій по експозиціях тощо.

Нове ніколи не виникає на порожньому місці, воно народжується із досвіду минулих напрацювань. Щоб детально зафіксувати всі події нашого професійного життя, мати можливість накопичити і зберегти інформацію про діяльність бібліотеки ХНУ, реалізацію різноманітних проєктів, було започатковано альбом – “Хроніка визначних подій”, що зараз вже існує у двох томах.

Ось лише окремі відгуки наших користувачів з цього альбому:

Хочу подякувати працівникам нашої бібліотеки за їхній вклад у створення таких заходів, як виставки наукових досягнень. Дуже приємно, коли можна поділитись радістю успіху з іншими, а для студентів це особливо почесно, оскільки це перші наші успіхи на шляху самовдосконалення, навчання, науково-творчої праці

Т. Якубовська, студентка.

Переглянувши видання на виставці, знайшла для себе багато цікавої і вичерпної інформації”. На мою думку, такі виставки мають продовжуватися і проводитись з усіх дисциплін, які вивчають студенти в ХНУ. Адже це дуже зручно та корисно під час пошуку тієї чи іншої інформації. Крім того, можна дізнатися більше інформації про наукові досягнення та здобутки викладачів та надходження їх до друку.

Н. Терпяк, студентка

Гарну справу робить наша бібліотека ХНУ щодо висвітлення наукового потенціалу студентів нашого вузу. Студенти кафедри ділової іноземної мови з великим задоволенням брали участь у підготовці та презентації своїх наукових досягнень з іноземних мов на двох стендах. “Brain up” – став лозунгом наших студентів у наукових дослідженнях що означає постійну працю розуму на благо собі і людям. Тісне співробітництво студентів, викладачів із працівниками читального залу (економічного) дало прекрасні результати: виставка зазнала успіху серед студентів, професорсько-викладацького складу ХНУ та громадськості міста.

В. Шепель, старший викладач

Я была приятно удивлена на выставке студенческих проектов. Грамотный подход, понимание основ композиции, цветоведения ритмов. Студенты получили очень наглядный урок в отношении к своей работе.

О. Скорупська, член Національної спілки художників України

«ДУМАЙ ПРО МАЙБУТНЄ – РОБИ СЬОГОДНІ» (За матеріалами Міжнародної конференції у м. Вісбі, Швеція)

КОНФЕРЕНЦІЇ.
СЕМІНАРИ.
ЧИТАННЯ

Т. Турбаніст

ШІД цим гаслом з 30 березня по 1 квітня цього року у м. Вісбі (Швеція) проходила міжнародна конференція, організована з ініціативи Міністерства закордонних справ Швеції як члена Консульства держав Балтійського регіону. Конференція проходила Балтійським центром письменників та перекладачів (директор – Лена Пастернак) з метою сприяння розвитку дитячої культури в усіх державах цього регіону. В її роботі взяли участь 70 представників із 13 країн – Швеції, Ісландії, Німеччини, Латвії, Литви, Естонії, Польщі, України, Білорусії, Росії, Фінляндії, Норвегії, Данії. Це були письменники, перекладачі, літературні критики, працівники музеїв, театрів, дитячих шкіл мистецтв, центрів для дітей та молоді, представники міністерств, комітетів, департаментів, тобто ті, хто хоч якимось чином пов'язаний з проблемою дитячої культури і культури для дітей. Бібліотекарів на конференції було небагато: від України – автор цієї статті та директор Херсонської обласної бібліотеки для дітей А. Бардашевська, а також по одному з національних бібліотек Латвії і Литви, два – з Всеросійської державної бібліотеки іноземної літератури ім. М. Рудоміно та два – з м. Вісбі.

Участь українських бібліотекарів у цьому заході стала можливою завдяки ініціативі МКТ України, безпосередньо заст. міністра О. Бенч та начальника відділу аналізу і прогнозування діяльності бібліотек І. Шевченко, які рекомендували наші кандидатури.

Конференція проходила у формі пленарних засідань та семінарів, у ході яких обговорювалися такі актуальні питання, як: державна політика стосовно розвитку дитячої культури, залежність її перспектив від політичних цілей, специфічних міжнародних, національних, місцевих проблем; випуск художніх та драматичних видань для дітей; сприяння дитячому читанню шляхом створення та підтримки програм та ін.

У своїх виступах представники Шведського консульства мистецтв К. Перссон і К. Реннерстедт зазначили, що ця конференція спрямована, перш за все, на обмін інформацією та зміцнення стосунків її учасників. Сприяння розвитку дитячої культури і культури для дітей було і залишається серед основних питань державної ваги у Швеції. Культуру в цілому, і культуру для дітей зокрема, тут вважають головними компонентами для представлення країни у світі. Переймаються у Швеції й проблемою самобутньої культурної спадщини, яка залишиться дітям, оскільки вона тісно пов'язана з національною ідентифікацією та духовними цінностями.

Саме у Швеції виробляється значна частина всіх мобільних телефонів, існуючих сьогодні у світі, а за кількістю комп'ютерів на одного мешканця – вона також одна із країн-лідерів. На фоні такого технічного прогресу шведське суспільство серед пріоритетів культурної політики особливо виділяє сприяння розвитку читання дітей, їхніх творчих здібностей, забезпечення високоякісною культурою, більш широке впровадження естетичних дисциплін у шкільну програму (тут можна провести паралель: у проекті Закону України «Про культуру» основними засадами державної політики у галузі культури є створення умов для доступності освіти і сфери культури для дітей; визначення естетичного виховання дітей пріоритетним напрямом розвитку культури).

Про дослідницьку роботу з проблеми доступності культури для дітей і молоді говорила К. Оландер – головний бібліотекар – координатор роботи бібліотек острова Готланд (м. Вісбі є адміністративним центром острова). У Швеції за

дорученням уряду в 2004 р. було здійс-

нено вивчення цього питання. Члени консультативних груп, які працювали по всій країні, відзначили, що культурі для дітей (музеї, театри, музичне, театральне мистецтво, книги) не приділяється належна увага, не всі діти мають рівні можливості доступу до неї; всередині муніципалітетів країни ситуація доволі різна; немає підготовки бібліотекарів для роботи з дітьми. Своєрідним результатом цього дослідження стала думка, що суспільство процвітатиме, якщо забезпечити реальний культурний розвиток на місцях. Серед рекомендацій органам влади були такі: більш продумано і систематично вкладати кошти в культуру для дітей, розробити програму «Рукописання дітей з культурою», аналогічну державній програмі «Рукописання зі спортом», утворити центр дитячої культури при Стокгольмському університеті.

Шведи вважають свою країну передовою у питаннях ставлення до дітей, але при цьому по-доброму заздять сусідній із ними Норвегії, в якій діє програма «Культурний рюкзак» для дітей від 6 до 16 років. Ця програма передбачає донесення всіх видів мистецтва до серця й розуму кожної дитини і разом з цим ставить за мету більш глибоке ознайомлення з культурною спадщиною минулого для збереження, примноження і передачі її майбутнім поколінням. Фінансування програми забезпечено прибутками від національної лотереї. Стимулювання дітей до читання у рамках цієї програми полягає в тому, що письменники здійснюють автомобільне турне школами, проводять різні заходи, зустрічаються з вчителями, дітьми, заохочуючи їх до читання. У період розробки програми «Культурний рюкзак» було виявлено, що в переважній більшості шкіл протягом року проводилося кілька таких заходів, в інших – не проведено жодного, а були такі, в яких вони організовуються не кожного року. Таким чином письменники, школа і вчителі поєднують свої зусилля у популяризації читання, аргументуючи свої доводи й тим, що це велика можливість розвивати грамотність, мову, мислення, тобто саме ті складові, які вирізняють людину мислячу, людину освічену. Про все це й розповіла у своєму виступі норвезька письменниця, вчитель у минулому, К. Свердрап.

Слід відзначити, що у скандинавських країнах, де немає самостійних бібліотек для дітей, питання заохочення, залучення дітей до читання ведуть шкільні бібліотеки, координуючи роботу з інституціями, що займаються проблемами дитинства.

Про роботу музеїв як важливої ланки культурної політики говорили директор Тартуського музею іграшки Т. Тумет (Естонія), науковець Полоцького дитячого музею А. Утачкіна (Білорусь) та директор Музею сучасного мистецтва «Луїзіана» І. Браєнхольд Лундгаард (м. Хумлебек, Данія). Головна думка їхніх виступів базувалася на тому, що музей – це місце зустрічі людей різних поколінь, тому проведення різних сімейних творчих заходів у його стінах явище досить поширене. Основним принципом музейної роботи у Данії можна назвати такий: у музеї кожна людина повинна почувати себе одночасно і як вдома, і як у гостях. Освітній відділ музею «Луїзіана» проводить поглиблену роботу з дітьми щодо виховання їхніх естетичних смаків (наприклад, день одного експонату, роздуми вголос біля картини).

У Латвії все більшої популярності набуває проект «Дитяче журі», основною метою якого також є стимулювання ді-

тей до читання. Влітку, під час канікул, дітям 1–2, 3–4, 5–7, 8–9 класів пропонується прочитати і оцінити 6 книг із міжнародної добірки, а про одну, яка справила незабутнє враження, – написати твір (у нас в Україні також існують літні програми читання: «Канікули з книгою», «Літо і книга» та ін.). Таким чином дитяче журі визначає найпопулярнішу книгу. Участь у цьому проєкті залюбки беруть діти із 26 регіонів країни. Організатори запропонували дітям надіслати свої вислови про книгу. Із майже 2 000 висловлювань вони відібрали 50 кращих і надрукували їх на пластикових пакетах. Ось лише деякі з них: «Я + книга = друзі», «Я читаю – значить я живу», «Без книг – легше, але з ними – мудріше», «Давай зустрінемось в бібліотеці», «Почитай книжку – комп'ютер почекає». Опікується цим проєктом дитячий центр Національної бібліотеки Латвії. А ще досить цікаво і насичено проходить Фестиваль дитячого читання у рамках Латвійського книжкового ярмарку. Фахівці центру, а також 876 публічних бібліотек (при них функціонує 45 спеціалізованих відділів для дітей), однієї бібліотеки для дітей та 1 060 шкільних книгозбірень твердо переконані, що саме такі заходи сприяють популяризації читання, особливо на місцях. З цим досвідом учасників конференції ознайомила директор центру С. Третьякова.

У сусідній з нами Польщі досить поширені програми читання в школах, дитячих садках, відповідно до яких тут діють клуби читання. Вчителів і вихователів, котрі працюють у рамках цих програм, додатково і поглиблено навчають тонкощів дитячої психології. Всю цю роботу ініціює і координує Дитячий фонд Польщі під девізом «Читайте дитині 20 хвилин щоденно» (на конференції виступала його виконавчий директор М. Чойнака). До участі у цих програмах активно долучаються відомі польські артисти, спортсмени, співаки, журналісти (як тут не згадати наш Фестиваль дитячого читання в рамках Національного книжкового ярмарку у Львові, ініційований громадською організацією «Форум видавців», який також підтримують відомі і за межами України Р. Лижичко, С. Вакарчук, В. Кличко, М. і С. Дяченки та ін). Аналогом нашого Всеукраїнського тижня дитячої книги у Польщі є загальнонаціональний Тиждень читання дітей. Не менш важливим для спеціалістів Дитячого фонду Польщі є здійснення проєкту доставки книжок у неблагополучні райони за допомогою пересувних бібліотек (зокрема, туди, де високий рівень безробіття).

Про коло питань, що були предметом обговорення та дискусій у ході семінарів, свідчить їхня проблематика: «Відання для дітей. Підходи та ставлення до дитячої культури», «Культурна політика стосовно дитячої культури, культури

для дітей та культури з дітьми», «Використовуємо слова. Дитяча література як робоча галузь – написання, переклад, вживання в літературі для розвитку дитячої мови», «Образи та слова. Фільм, комп'ютерна гра, мультфільм. Інтерпретація тексту через інші засоби інформації – конфлікт чи згода з оригінальним текстом», «Використовуємо драму. Драма для дітей». Модератори семінарів, як і учасники конференції, у заключних виступах говорили про те, що діти – це індивіди з яскраво вираженими власними інтересами та потребами, на їхню думку потрібно зважати, залучати до творчості у будь-якому її прояві, сприяючи, спрямовуючи, але ніяким чином не нав'язуючи, частіше використовувати ігрові форми. Що стосується написання дитячих книжок, стимулювання дітей до читання, то головним залишається прищеплення їм навичок читання, а проблемою визнається мовний бар'єр між письменником і підлітками, оскільки автори дитячих книжок, в основному, пишуть свої твори для найменших читачів.

Про роль бібліотеки для дітей як одного із центрів дитячої культури, концепцію видань для дітей та значення осмисленої ілюстрації, захист культурної спадщини, педагогічне бачення культури для дітей у ході відкритих дискусій говорили ми, українські учасники конференції: автор цієї статті, В. Скнар – професор, завідувачка кафедри Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв, А. Бардашевська – директор Херсонської обласної бібліотеки для дітей, С. Усс – художник видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА».

У м. Вісбі ми відвідали публічно-університетську бібліотеку, на першому поверсі якої розташовано дитячий відділ. Із 40 бібліотекарів, що працюють у книгозбірні, один відповідає за його роботу.

Після повернення зі Швеції я натрапила на таку інформацію: «Серед багатих країн дітям краще живеться у Нідерландах, Швеції, Данії і Фінляндії. До такого висновку дійшли експерти Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), вивчивши становище маленьких жителів 21 найбільш заможних країн світу, що входять в Організацію економічного співробітництва і розвитку. До показників порівняння входили матеріальне забезпечення, стан здоров'я і безпеки, рівень освіти, характер відносин із ровесниками та рідними. При цьому враховувались і оцінки дітей». І подумалось, що, для того, аби наша країна досягла такого рівня забезпечення життя дітей, багато можуть зробити і бібліотечні працівники, надаючи широкий доступ до світової та національної культурної спадщини, сприяючи розвитку їхніх творчих здібностей.

XIV МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ „КРИМ-2007”

9-17

червня ц. р. у Судаку відбулося найбільше зібрання бібліотечної спільноти на теренах колишнього СРСР, а можливо і Європи. Тема 2007 року – «Роль електронної інформації та електронних бібліотек у русі до суспільства, побудованого на знаннях».

Конференція вражала своїм розмахом. У ній взяли участь понад 1 700 осіб із 30 країн світу. Серед них не тільки держави СНД і Європи, а й В'єтнам, Ізраїль, Йорданія, Іран, Канада, Кенія, США. Були представлені практично всі види і типи бібліотек, велика кількість інформаційних організацій, вищих навчальних закладів, видавництв і видавничих організацій, культурно-мистецьких закладів тощо. Делегація від

України налічувала 470 осіб (з них половина – з Криму).

В. Кононенко

На урочистому відкритті конференції заступник міністра культури і туризму України В. Андріанов зачитав вітання учасникам форуму від Прем'єр-міністра України В. Януковича та міністра культури і туризму України Ю. Богуцького.

Програма конференції була дуже насиченою і різноманітною.

Питання, що стосуються національних інформаційних ресурсів і національних книгозбірень, електронних бібліотек, онлайн-технологій, інформаційного забезпечення

процесів освіти та управління, бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, підготовки бібліотечних кадрів, роботи бібліотек регіонів, для дітей і юнацтва, медичних, проблеми авторського права, захисту інтелектуальної й майнової власності бібліотек та багато інших, розглядалися на 15 секціях, 11 семінарах, 5 круглих столах та інших заходах (нарадах, засіданнях, презентаціях тощо).

Простежувалася тенденція збільшення кількості доповідей, пов'язаних з формуванням бібліотечних фондів, вибором різних форм електронної передплати.

До програми конференції було включено два великі самостійні заходи – Волошинські читання – до 130-річчя Максиміліана Волошина, та Герциковське читання, присвячені сестрам Герцик та поезії „Срібного віку”.

Серед нових проєктів варто відзначити виставку фотографій „Моя бібліотека”, конкурс відеофільмів про бібліотеки та бібліотечну діяльність, гру „Що? Де? Коли? в бібліотечному та видавничому світі”.

Традиційно проводилися дні бібліотек України, Білорусі, Росії, а також День бібліотек Криму.

День Росії присвячувався Національній програмі читання та Року російської мови. Висловлюючи надію на позитивні зрушення в бібліотечній справі, колеги з Росії неодноразово цитували висловлювання Президента Російської Федерації В. Путіна на підтримку бібліотек в Президентському посланні Федеральним зборам (27.04.07): «В нашей стране была выстроена в свое время уникальная библиотечная система, равной которой не было в мире. Однако за долгие годы недофинансирования она, надо признать, пришла в упадок. Необходимо нам на новой, современной основе возродить в стране библиотечное дело».

Основна увага на Дні Білорусі приділялася корпоративній взаємодії книгозбірень, проблемам створення національної електронної бібліотеки та кадровому потенціалу.

Програма Дня бібліотек України була цікавою за змістом і різноманітною за формою заходів, що проводилися. З доповідями виступили начальник відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек МКТ України І. Шевченко („Бібліотеки України і світова бібліотечна інфраструктура”) та директор Державної бібліотеки України для юнацтва Г. Саприкін („Управління знаннями”).

Панораму бібліотечної України з вдалими відеосупроводом представили: В. Кононенко („Національна бібліографія – це серйозно”, НПБУ), І. Лосієвський („Цінні і рідкісні книги України”, ХДНБ ім. В.Г.Короленка), І. Торлін („Обличчя бібліотек у віртуальному просторі”, НБУ для дітей).

Гостям Дня бібліотек України було запропоновано електронні презентації книгозбірень для дітей під загальною назвою „Як Івасик книжку про слона шукав”, в яких І. Базиленко (ЦБ для дітей, м. Миколаїв), Н. Попова (ОБ для дітей, м. Херсон), Н. Новицька (ОБ для дітей, м. Тернопіль) представили власні електронні ресурси як інструмент формування інформаційної культури читачів.

Зацікавлення викликав аукціон „Хто купить бібліотечні ідеї?”, котрий провела завідувачка кафедри ДАКККіМ, професор В. Скнар. Не залишили байдужими присутніх ідеї, що прозвучали у виступах Л. Лугової „Україна читає дітям” (ОБ для дітей, м. Львів), Н. Коротун „АРТ Кавун – все мистецтво в бібліотеці і не тільки» (ОУНБ, м. Херсон) С. Капранової „Вода для життя” – партнерський проєкт бібліотеки» (ЦБС для дітей, м. Севастополь), Л. Білоцерківської „Бібліотека сучасності – бібліотечно-інформаційний центр” (ЦБС, м. Нікополь), О. Соцкова „Експрес-служба професійної підтримки бібліотекарів малих міст і сіл” (ОУНБ, м. Луганськ).

Завдяки неординарному погляду на проблему, жваво му викладу і вдалому відеосупроводу велике враження справила презентація наймолодшого члена української делегації Ф. Ізюмова: „Чим Вам допомогти?”, – спитав юрист у бібліотекаря» (ОУНБ, м. Запоріжжя).

Також було проведено автограф-сесію проректора Харківської державної академії культури Н. Кушнарєнко, майстер-клас президента Української бібліотечної асоціації (УБА) В. Пашкової „Як працювати з журналістами: бібліотекар дає інтерв'ю”.

Завершив День бібліотек України круглий стіл „Зробимо бібліотеку символом демократії: стратегія і тактика діяльності Української бібліотечної асоціації”.

День бібліотек Криму мав назву “Бібліотеки Криму – створюємо різноманітність і унікальність бібліотечного ландшафту України”. Під час нього було проведено благодійну акцію „Українські книги – бібліотекам Криму” за участю Міністерства культури і туризму України, національних, державних, обласних бібліотек, УБА, видавництва «Фоліо» (м. Харків).

Як завжди, неперевершеною була щорічна доповідь голови Оргкомітету конференції, генерального директора ДПНТБ Росії Я. Шрайберга „Роль бібліотек у забезпеченні доступу до інформації та знань в інформаційному сторіччі”. Понад годину він уміло тримав увагу великої аудиторії. Цитати з Біблії, класичної поезії, цікавий та інформаційно насичений відеоряд (уривки з кіно і мультфільмів, численні схеми, діаграми) не просто вдало доповнювали розповідь, вони не дозволяли відволіктися від основної думки, полегшували сприйняття, примушували замислитися.

Просто й доступно доповідач говорив про найскладніші проблеми сучасного інформаційного суспільства (як він висловився – „информационный беспредел”); необхідність вправного орієнтування в безмежному морі інформації – на сьогодні вже є цифрової інформації в 3 млн. разів більше, ніж книжкової за всі роки існування книги („информационный джин стал неуправляемым”); розкрив перспективи подальшого успішного розвитку бібліотечної справи.

Тому і запам'яталися процитовані нашим російським колегою слова Є. Євтушенка: «Запомни, что безвыходности нет, безвыходность – то плод воображенья».

Я. Шрайберг зазначив, що ІФЛА і ЮНЕСКО підтвердили основні пріоритети, спрямовані, в першу чергу, на забезпечення вільного доступу до інформації та рух до інформаційного суспільства. ІФЛА, крім традиційних орієнтирів (бібліотечні проблеми країн третього світу, бібліографічні та класифікаційні стандарти і форми, обслуговування людей з обмеженнями в життєдіяльності тощо), накреслила й проблеми створення та використання вільних архівів інформації.

Разом із цим, в усьому світі сьогодні особлива увага приділяється питанню читання. Формувати культуру читання в епоху загрозливо-експансивного наступу електронних видань вкрай важливо. Зростання обсягів електронної інформації слід вітати, але не можна забувати про Велику Місію книги. Доповідач нагадав лозунг, який проголосила, вступаючи в 2007 р. на посаду Президента ІФЛА Клаудія Люкс: „Бібліотеки на порядку денному”. Він спрямований, перш за все, на захист інтересів бібліотек, підвищення їхнього статусу у суспільстві. Це програма Президента ІФЛА на найближчі два роки і нині це вже програма всього бібліотечного співтовариства.

Плідна і цікава робота конференції, змістовні зустрічі та професійне спілкування колег збагатили учасників форуму досвідом, новими ідеями, дали наснагу на подальшу роботу.

Висловлюємо подяку МКТ України, за фінансової підтримки якого стала можливою участь у конференції близько 30 фахівців бібліотечної галузі України.

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОГРАФІЯ – ДОКУМЕНТАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ УКРАЇНИ (Оприлюднено на XIV Міжнародній конференції „Крим-2007”)

СТОРІНКА БІБЛІОГРАФА

“Д

ОКУМЕНТАЛЬНА пам'ять нації”, “духовна скарбниця”, “показник інтелектуального розвитку суспільства”, “повна науково організована бібліографічна інформація про друковану спадщину народу, в якій відбилися здобутки духовної культури, створені в процесі історичного розвитку”, – так по-різному визначають поняття “національна бібліографія”.

У професійному жаргоні журналістів існує вираз – “вічнозелена тема”, тобто проблема, до якої час від часу звертаються засоби масової інформації. Такою вічнозеленою для українського книгознавства, за словами авторитетного в Україні бібліографа Л. Гольденберга, є тема національної бібліографії – українського бібліографічного репертуару, тобто повного бібліографічного переліку всієї української друкованої продукції. Визначальна роль книги, друку в становленні й розвитку української культури (як і будь-якої іншої національної писемної культури) очевидна й навряд вимагає розгорнутих доказів.

Програми міжнародних організацій – ІФЛА, ЮНЕСКО – це методологія, ідеологія й фундамент для теорії та практики національної бібліографії. Однак, ми згодні з думкою наших російських і білоруських колег, що на основі міжнародних програмних вимог та рекомендацій кожна країна створює унікальну модель національної бібліографії, спираючись на свій неповторний історичний досвід.

Історія створення національної ретроспективної бібліографії України – українського бібліографічного репертуару – доволі складна, а часом драматична, як й історія нашої країни. Тривалий час держава, яка повинна сприяти вирішенню питання створення українського бібліографічного репертуару, не мала потреби в тім, щоб національна бібліографія була вичерпною й відображала всю політичну, ідеологічну, культурну багатогранність історичного розвитку.

Відомий український бібліограф М. Гуменюк відзначав, що на певному етапі історичного розвитку в кожного народу виникає необхідність підсумувати культурні здобутки багатьох поколінь. І чи не найнагальніша потреба – у загальній ретроспективній бібліографії.

Ця теза стала особливо актуальною на початку 90-х років ХХ століття, коли інтерес до проблем національної ретроспективної бібліографії спалахнув в Україні з новою силою. Цьому значною мірою сприяло відкриття спецсховищ й архівів, доступність “закритих” раніше матеріалів, зокрема видань діаспори. З'явилася реальна можливість працювати без цензури, об'єктивно і якнайповніше представити друковану спадщину народів України.

Сучасна практика свідчить, що фахівці-бібліографи, книгознавці, історики досягли консенсусу у визначенні предмета бібліографування (поняття “українська книга”), послідовності етапів бібліографування всього масиву національної книги, в уточненні хронологічних рамок. Крім того, нові технології дали можливість об'єднати зусилля різних бібліотек й оперативно обмінюватися інформацією.

Не вдаючись у подробиці дискусій, що передували початку роботи над українським бібліографічним репертуаром, акцентуємо увагу на конкретних завданнях, над якими працюють провідні бібліотеки країни.

Було б досить легко заявити, що всі теоретичні проблеми вирішено, проте в Україні відновлено системну роботу над українським бібліографічним репертуаром.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ), котра є центром національної ретроспективної бібліо-

графії в Україні, представила свою концепцію поняття “українська книга”, що спирається на сукупність ознак: мовних, територіальних, змістовних і хронологічних.

Стосовно друкованої продукції “українська книга” – це твори друку:

- видані українською мовою, незалежно від місця видання;
- видані на території України, незалежно від мови;
- про Україну та її народ, незалежно від мови й місця видання.

Такий підхід зумовлений особливостями історичного розвитку України. Сьогодні, насамперед, бібліографується україномовна книга, видана в Україні (у сучасних територіальних межах) з 1798 року (з моменту виходу “Енеїди” Івана Котляревського – першої книги громадянського друку) по 1923 рік (початок державної реєстрації видань в Україні). Видано 5 випусків покажчика “Україномовна книга”.

В єдиному форматі бібліографуються документи основних бібліотек-фондоутримувачів: Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка, Одеської державної наукової бібліотеки ім. М. Горького, Національної парламентської бібліотеки України (НПБУ). Інформація передається в НБУВ, а весь представлений масив буде доповнюватися описами з бібліографічних посібників та інших джерел.

Пошук оптимального варіанта українського бібліографічного репертуару передбачає сьогодні формування бази даних україномовної книги провідних бібліотек країни. А в перспективі – створення національних зведених комп'ютерних баз даних “Рукописна україніка”, “Друкована україніка” і зведеного реєстру “Втрачена україніка”.

Значну роботу з формування репертуару української книги здійснює Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, що готує до друку архівну картотеку “Репертуар української книги, 1798-1916”, створену академічними бібліотеками Львова та Києва під керівництвом Ю. Меженка. Бібліографується українська книга Галичини, Буковини, Закарпаття, Волині (з 1920) і еміграції (1914-1939). Особливу увагу приділяють фахівці бібліотеки створенню репертуару українських періодичних видань.

Плідно працює єдиний в Україні Науково-дослідний центр періодики, головне завдання якого – формування комп'ютерного банку даних, а на його основі – здійснення фундаментального видання повної бібліографії української преси ХІХ-ХХ ст. Ведеться робота над енциклопедичним словником “Українська журналістика в іменах” (вийшло 7 випусків), серіями “Періодичні видання міст України”, “Періодичні видання регіонів України”, над покажчиками змісту періодичних видань. Дослідження історії сучасного стану періодики Центр веде, координуючи зусилля зацікавлених установ, організацій, окремих вчених країни, а також залучаючи до співробітництва фахівців Польщі, Чехії, США.

Беручи участь у підготовці українського бібліографічного репертуару, НПБУ веде роботу зі створення “Друкованого зведеного каталогу української книги” (ДЗК) на основі фондів бібліотек і музеїв системи Міністерства культури і туризму України.

Робота над ДЗК дає можливість здійснити основний принцип бібліографії – обробити de visu так звану “живу”

В. Кононенко

книги з фондів бібліотек і музеїв України. Це, безперечно, тільки один із етапів на шляху до створення українського бібліографічного репертуару. Разом з тим, це приклад вдалої співпраці бібліотек і музеїв нашої держави.

При формуванні ДЗК використано напрацювання 27 публічних бібліотек (насамперед ОДНБ і ХДНБ) і 10 музеїв. У п'ятьох випусках каталогу (три – вийшли друком, завершено роботу над четвертим, у процесі підготовки – п'ятий) буде представлено інформацію про більш ніж сім тисяч книг із зазначенням місця їхнього зберігання.

Працюючи над національною ретроспективною бібліографією, ми часто згадуємо слова відомого російського бібліографа К. Дерунова, сказані ще в 1913 році: «Веками манит к себе русских библиографов полная книжная опись; и при каждой попытке усталой, дрожащей рукой схватить и задержать это чудное виденье непременно оказывалось, что то был мираж».

Останнім часом все частіше звучить теза про те, що завершується робота над бібліографуванням україномовної книги, але при цьому не враховується ряд моментів:

- фонди бібліотек за останнє десятиліття значно поповнилися, зокрема за рахунок рідкісних видань;

- бібліотеки профільних наукових інститутів НАН України одержали в дарунок цінні книжкові колекції відомих учених;

- не вивчено фонди університетських та провідних галузевих наукових бібліотек;

- ми ще не знаємо, які багатства зберігають приватні колекції, бібліотеки релігійних установ, монастирів тощо.

Без сумніву, створення ретроспективної національної бібліографії України неможливе без вивчення фондів провідних бібліотек СНД й, у першу чергу, Росії, а значить без взаємодії різних установ наших держав.

Сьогодні в Україні бібліографовано значну частину україномовної "живої" книги. І хоча мовна характеристика – один із найбільш суттєвих критеріїв національної книги, його не можна абсолютизувати. Це тим більш важливо для нашої країни, оскільки тривалий час україномовну книгу було заборонено не тільки видавати на території України, але навіть ввозити з інших країн:

1720 р. – Указ про заборону друкарства українською мовою;

1769 р. – Указ про вилучення у населення українських букварів й українських текстів із церковних книг;

1863 р. – циркуляр про заборону видання книг українською мовою;

1876 р. – Акт про заборону ввозу української книги з-за кордону, друку нот українських пісень;

1904 р. – обмеження української мови;

1914 р. – Указ про ліквідацію української преси.

В умовах, коли не визнавалися українська мова та література, автори-українці часто писали й друкували свої твори російською, польською, угорською та іншими мовами. Тому мовна ознака в понятті "українська книга" не може бути визначальною.

У зв'язку із цим НПБУ приступила до бібліографування російськомовної книги. Сьогодні формується перший том каталогу "Російськомовна книга в бібліотеках і музеях України". Якщо україномовна книга представлена в 5-ти томах, то російськомовна займає не менш 12-ти. У перспективі – опрацювання книг, виданих в Україні іншими мовами.

Формуванню якнайповнішого репертуару національної книги сприяють нові інформаційні технології, що дають можливість постійно його доповнювати, уточнювати й удосконалювати. Це дозволяє розглядати ретроспективну національну бібліографію, за словами нашого колеги з Російської національної бібліотеки Є. Соколинського, як нескінченний процес збагачення даних про книжкову культуру нації з постійними поверненнями до вже зробленого. Це спірально-подібний рух, а не штопання інформаційних дірок.

Одним із важливих напрямів діяльності НПБУ, разом із формуванням репертуару української книги, є створення аналітичної ретроспективної бібліографії вітчизняної періодики. Відсутність показників змісту більшості українських періодичних видань не дозволяє вченим вивчити величезний масив цінних, часом унікальних матеріалів та призводить до не виправданих витрат часу читачів та бібліографів, і, врешті, прискорює фізичне старіння документів.

Сьогодні робота з бібліографування змісту видань ведеться за трьома напрямками:

- **бібліографування українських періодичних видань**, що користуються найбільшою популярністю ["Всесвіт" (1925-2000), "Слово й час" (1990-1999), "Наука і культура. Україна" (1966-2002), "Кур'єр Кривбасу" (1994-2004), "Українське літературознавство" (1966-1994), "Хроніка-2000" (1992-2007)]. Варто звернути увагу на показник «"Всесвіт" в ХХ столітті». Це – дійсно бібліографічна монографія, що містить практично вичерпну інформацію про роботу журналу протягом усього періоду його існування без будь-яких винятків з ідеологічних, політичних або кон'юнктурних міркувань. Багатоаспектні допоміжні показники допомагають орієнтуватися у великому масиві матеріалів, що містить понад 5 тисяч публікацій художніх творів у перекладі з 80 мов світу, а також 13 тисяч статей, нарисів, репортажів й інших матеріалів;

- **малодоступних журналів, що стали бібліографічною рідкістю** ["Червоний шлях" (1923-1936), "Радянська література" (1933-1941), "Бібліологічні вісті" (1923-1930)]. З видань, доступ до яких було обмежено, ми, перш за все, підтримали ідею розкриття змісту журналу "Бібліологічні вісті" – неперевершеного донині в Україні видання в галузі книгознавства, книговиробництва, історії книги, бібліотечної справи й бібліографії. Журнал проіснував лише 8 років (1923-1930), а наукова цінність його публікацій неухильно зростає;

- **видань української діаспори**, ознайомитися з якими вітчизняним читачам тривалий час було майже неможливо, а часом і небезпечно ["Листи до Приятелів" (1953-1968), "Визвольний шлях" (1948-1997)].

Втілити ідею створення вичерпної ретроспективної аналітичної бібліографії складно й практично неможливо, насамперед, через колосальний обсяг матеріалу. Однак має сенс працювати над створенням сукупності окремих показників змісту різних періодичних видань (як у традиційній, так і електронній версіях). Тому сьогодні вкрай необхідна чітка координація діяльності бібліотек України в цьому напрямі.

Якщо розглядати діяльність НПБУ в галузі національної бібліографії в більш широкому розумінні, зокрема з погляду на її змістовну частину, то можна назвати також ряд посібників, що "працюють" на відродження духовних цінностей нашого народу. Це серії показників: "Повернуті імена", "Українські письменники", "Видатні (провідні) діячі української книги", персональні бібліографічні показники (Т. Шевченко, Г. Сковорода) та ін.

Особливої уваги заслуговує серія біобібліографічних нарисів "Шестидесятництво: профілі на тлі покоління", присвячених письменникам, поетам, літературознавцям, правозахисникам, яких називали "сузір'ям яскравих зірок на тлі тотальної негоди" і діяльність котрих небезпідставно вважається одним із найцікавіших явищ української літератури середини ХХ ст.

Уже вийшли у світ десять випусків, що присвячені Миколі Вінграновському – самобутньому, яскравому сценаристу, кінорежисеру, кіноактору, письменнику, талановитому літературознавцю; спадкоємиці великого роду Коцюбинських Михайліні Коцюбинській; безкомпромісній, неперевершеній поетесі Ліні Костенко; багатогранному Лесю Танюку – режисеру, письменнику, мистецтвознавцю, політику, іншим діячам – тим небагатьом, кого називають аристократами духу.

Одним із основних своїх завдань НПБУ вважає сприяння зміцненню духовного єднання всього українства, усвідомленню себе як єдиної спільноти.

Сьогодні неможливо уявити новітню українську літературу без феномена письменників українського зарубіжжя. Українська література в еміграції – явище унікальне й самобутнє як за своїм змістом, так і за пошуками нових засобів відтворення дійсності. З метою її популяризації підготовлено біобібліографічний довідник "Українські письменники діаспори", котрий допомагає представити творчість письменників зарубіжжя як складову єдиної національної культури.

Кілька слів про національну поточну бібліографію. Тут, безсумнівно, відбулися значні зміни. Якщо в 90-х роках ХХ ст. Книжкова палата України видавала всього три літописи, то сьогодні вони представлені практично в повному обсязі, за винятком бібліографії другого ступеня. Крім друкованої форми, літописи існують і в електронній версії. Однак є й проблеми. Основа обліку національною друку – обов'язковий примірник. Але загальновідомо, що Закон України "Про обов'язковий примірник документів" далеко не завжди виконується. За Законом, в Україні повинні його одержувати Книжкова палата України імені Івана Федорова, національні, в т. ч., спеціалізовані, всеукраїнські бібліотеки та ін. Але жодна з них не має повного комплекту національного друку. Велика проблема з отриманням примірника від комерційних, регіональних видавництв і наукових установ, приватних підприємств. Звідси істотні прогалини в державній реєстрації. Тим часом ЮНЕСКО навіть 2-3% прогалин оцінює як втрату національної культурної спадщини. Якщо врахувати, що в літописах усіх книжкових палат прийняті певні обмеження, то очевидно, що отримати всебічне уявлення про національну друковану продукцію досить складно.

У зв'язку із цим сьогодні реально говорити про позитивну роль бібліографічної видавничої продукції обласних бі-

бліотек як складової частини національної бібліографії. В областях України виходять щорічники, що відбивають місцевий друк й створюються на основі надходження в бібліотеку обов'язкового місцевого примірника, це, зокрема: "Книги Закарпаття", "Книги Луганщини", "Книги Рівненщини", "Видавничі новинки Запорізького краю" та ін. Таким чином, видання обласних бібліотек певною мірою заповнюють прогалини, доповнюють поточний національний бібліографічний облік.

Наразі в Україні зібрано величезні масиви фактографічної й бібліографічної інформації, створені в процесі підготовки "Календарів знаменних і пам'ятних дат". НПБУ, прагнучи зробити їх загальнодоступними, працює над формуванням універсального за змістом, доступного, зручного в користуванні електронного ресурсу – бази даних "Дати і події". На сьогодні БД, що створена на основі щоквартальника "Календар знаменних і пам'ятних дат" і щорічника "Знаменні дати", існує в локальній мережі й містить значний обсяг інформації про міжнародні, національні, релігійні свята, пам'ятні дати, історичні події, персоналії видатних діячів світового рівня й тих, чий життя та діяльність були пов'язані з Україною. У найближчій перспективі БД повинна набути загальноукраїнського масштабу, оскільки передбачається об'єднати напрацювання як національних, так і регіональних бібліотек, інформаційних центрів. Зібрані воєдино матеріали "Календарів...", переважно більшість яких присвячено історії, науці, культурі й мистецтву України, будуть потужним інформаційним ресурсом, що представить у всевітній інформаційній мережі своєрідний портрет України.

На завершення хочеться навести слова М. Чернишевського: "Бібліографія – прекрасна справа, але тільки тоді, коли нею займаються серйозно".

БІБЛІОГРАФІЧНА ЧЕРНІГІВЩИНА (2004-2005 рр.)

АНАЛІЗ виданих бібліотеками Чернігівщини бібліографічних посібників, які надійшли до відділу наукового аналізу розвитку бібліотечної справи Національної парламентської бібліотеки України, засвідчує: ця область, як і завжди, – один із лідерів у царині розвитку краєзнавчої бібліографії.

Насамперед, розглянемо видання обласної книгозбірні – Чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка.

Поточна бібліографічна інформація про область подається у традиційному універсальному щорічнику „Література про Чернігівську область за ... рік” [15; 16]. Матеріали в ньому систематизовано за розділами, які віддзеркалюють основні питання краєзнавства. Бібліографічні описи в разі потреби супроводжуються короткими анотаціями. Вельми корисною, на наш погляд, є рубрика „Бібліографічні посібники”, подана після тематичних розділів.

Дасть можливість зорієнтуватися при користуванні щорічником допоміжний апарат: алфавітний покажчик авторів і назв книг та статей, іменний (персоналій) та географічний покажчики.

Бажано було б, щоб посібник мав передмову, про що вже висловлювалося зауваження в огляді видань ОУНБ за 1995-1998 рр. головного бібліографа НПБУ Т. Заморіної (Вісн. Книжк. палати. – 2000. – № 2). Хоча її відсутність лише деякою мірою можна пояснити розгорнутою видавничою анотацією.

Продовжує виходити бібліографічний покажчик „Бібліотеки Чернігівщини на сторінках преси” [5; 6]. Матеріали у

його випусках розміщено за темами, а в межах

розділів – за абеткою авторів та назв статей, і супроводжуються довідковими анотаціями. Для зручності у користуванні подаються: „Алфавітний покажчик назв бібліотек та ЦБС” і „Список періодичних видань, матеріали з яких включені до покажчика”. Серед недоліків видання – відсутність номера випуску на титульному аркуші, адже про те, що це 7-й та 8-й випуски, читач дізнається лише з передмови.

За період, що розглядається, вийшли друком два випуски довідника рекомендаційного характеру „Знаменні і пам'ятні дати по Чернігівській області на ... рік”.

Перший випуск [12] присвячено 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні. Саме тому до переліку включено так багато фактичного матеріалу з історії визволення Чернігівщини від фашистських окупантів. Із десяти вміщених у „Календарі” довідок три – воєнної тематики, зокрема матеріал „Переможний прапор над Чернігівщиною”.

При відборі дат укладачі керувалися загальноприйнятими критеріями. Довідки до статей – змістовні та різнопланові. Проте більш інформативним його могло б зробити, наприклад, посилення біля дати „180-річчя з часу повстання Чернігівського полку в Петербурзі” на довідку про історію повстання цього полку, вміщену у покажчику „Декабристи і Чернігівщина” (Чернігів, 2000. – С. 5-6).

Є, на жаль, і деякі неточності. У рубриці „Цього року” читаємо: „200 років тому (1805) у Ніжині було засновано Гі-

К. Камінська

мназію вищих наук кн. Безбородька (нині – Ніжинський державний університет ім. М.В. Гоголя)". Втім, 1805 р. сенат Росії лише прийняв постанову щодо спорудження у місті приміщення вищого навчального закладу. Будівництво його тривало 15 років. А перших студентів гімназія прийняла 4 вересня 1820 р. (УРЕ. – Т. 7. – С. 363; Освіта. – 2004. – 3-4 листоп. – С. 6–9; Чернігівщина: Енцикл. довід. – К., 1990. – С. 500; стаття ніжинського міського голови М. Приходька у газ. „Дзеркало тижня”. – 2005. – 16–29 лип.). І лише в УСЕ (К., 1999. – С. 939) зазначено: „1805–20 – Безбородьківський лицей”. Тож варто було уточнити: „200-річчя від початку будівництва Гімназії вищих наук”.

Увазі читачів пропонується довідка до 110-річчя від дня народження видатного українського поета М. Рильського, який неодноразово відвідував цей мальовничий край і є автором чудового циклу поезій „Чернігівські сонети”.

Надзвичайно цікавою є розповідь про лауреата Нобелівської премії, письменника М. Шолохова, мати якого – українка з Чернігівської губернії, у ґрунтовній довідці «М. Шолохов і Чернігівщина: До 100-річчя від дня народження». Читачеві пропонується цікавий, оригінальний погляд на творчість всесвітньо відомого митця.

Випуск довідника „Знаменні і пам'ятні дати по Чернігівській області на 2006 рік” [13] містить статті до 100-річчя від дня народження Н. Рахліна та М. Попудренка, 150-річчя від дня народження С. Русової та М. Врубеля. І поряд із знаменними подіями – 20-річний ювілей сумнозвісної Чорнобильської катастрофи. Підкреслюється, що Чернігівщина – один із регіонів, які найбільше постраждали від аварії. І на підтвердження цього наводяться вражаючі факти.

Збірник „Библиотеки и развитие культуры в демократическом обществе” [2] містить матеріали „круглого столу”, що відбувся в Городнянській ЦБ Чернігівської області. Висвітлюються питання діяльності бібліотек з обслуговування користувачів, упровадження інформаційних технологій, ролі бібліотек у сучасному суспільстві, його духовному відродженні. Ця зустріч стала важливим етапом співпраці бібліотечних працівників Брянської, Гомельської та Чернігівської областей. Підсумкова стаття ведучої „круглого столу” та укладача видання Л. Феоділової „Грани співпраці, ітиги і перспективи” є переконливим свідченням того, що 30-річне співробітництво бібліотекарів трьох вищезначених областей виявилось вельми плідним.

У серії „Люди твої, Чернігівщино!” вийшли три роботи. Перша [24] присвячена відомому в Чернігівському Поліссі дослідникові історії Ю. Виноградському. Нарис поділений на розділи – два загальні, які дають уявлення про життя і діяльність вченого, а потім ті, що висвітлюють основні напрями його зацікавлень. Номер випуску вказано лише у прикнижковій анотації, а слід було подати його і на титульному аркуші.

Друга робота [23] присвячена І. Буяльському – уродженцю Новгород-Сіверщини, хірургу й анатому, який запропонував інноваційні методи лікування судинних аневризм та бальзамування. Після нарисів про вченого надруковано перелік його основних праць та літературу про нього.

Третє видання серії – історико-краєзнавчий нарис „Родом з Мрина” [25] – про відомого народознавця, фольклориста й етнографа О. Малинку.

Впродовж 2004–2005 рр. побачили світ 2-й, 4-6-й випуски серії „Історики та краєзнавці Чернігівщини”. Другий випуск [19] присвячений філологу, історичу, етнографу і фольклористу, одному з фундаторів української статистичної науки О. Русову і відкривається нарисом, що розповідає про його життя і діяльність. У переліку праць науковця, зважаючи на значну їхню кількість, застосовано хронологічний принцип розташування літератури. Серед допоміжних покажчиків – „Алфавітний покажчик праць О. Русова”, „Іменний покажчик”, „Географічний покажчик”.

Четвертий випуск – перше систематизоване видання про педагога та краєзнавця М. Чуприну [17]. У ньому дотри-

мано хронологічний характер розміщення літературних джерел у прямій послідовності. Деякі з них проанотовано. Подаються такі допоміжні покажчики: іменний (персоналій) і географічний.

Сучасному історичу та краєзнавцю В. Ткаченку присвячено наступний випуск серії [9]. В ньому також використано хронологічне розміщення літературних джерел. У межах року вони подані за абеткою назв. Деякі бібліографічні записи анотовано. Вміщено іменний та географічний покажчики.

Шостий випуск [1] знайомить читача з діяльністю сучасного науковця А. Адруга, об'єктами досліджень якого стали чернігівські пам'ятки архітектури і мистецтва XVII–XVIII ст., історія писанкарства на Чернігівщині, український живопис. У виданні застосовано хронологічний характер розміщення частково проанотованих джерел у прямій послідовності; у межах року – за абеткою назв. Складено іменний та географічний покажчики.

У період, що розглядається, вийшли друком два збірники методично-бібліографічних матеріалів. У текстовій частині видання „Вінок пам'яті” [8] подаються поради, на які саме аспекти слід звернути увагу, висвітлюючи тему Великої Вітчизняної війни. Йдеться про наочне оформлення бібліотек, проведення бібліографічних оглядів, відкритих переглядів тощо. Вміщено поради щодо підготовки літературно-музичної композиції „Вклонімося святій Перемозі”. У кінці видання подано літературу, використану при його укладанні.

У бібліографічному покажчику „Пам'ять народу неубієнна” [20] систематизовано добірки документів, історичні монографії, оповіді очевидців, журнальні та газетні статті, що розкривають тему голодомору на Чернігівщині у 1932–1933 рр. Видання відкривається вступною статтею канд. іст. наук, доцента Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Шевченка Т. Демченка. Раціональним є подання літератури за районами області. Збірка включає ряд допоміжних покажчиків: алфавітний авторів, назв книг і статей, іменний (персоналій), географічний.

Посібник „Перлина українського театру” [21] присвячено ушавленій українській актрисі Марії Заньковецькій. Відкривається він біографічною довідкою про життя і творчість мисткині. Подаються поради щодо оформлення книжково-ілюстративної виставки (тематична назва – „Заручена зі сценою”), план літературно-музичного вечора, складовою якого є бібліографічний огляд.

Бібліографічний покажчик „Бібліотеки Новгород-Сіверщини на сторінках преси (1945–2004 рр.)” [3] видала Новгород-Сіверська ЦРБ спільно з Чернігівською ОУНБ ім. В.Г. Короленка. Матеріали його здебільшого відібрано з районної газети, сучасна назва якої – „Сіверський край”. Описи супроводжуються короткими анотаціями. Для зручності у користуванні подано „Алфавітний покажчик назв бібліотек району”, „Список скорочень”.

Друге, доповнене, видання біобібліографічного покажчика „Письменники Чернігівщини” [22] було підготовлено спільними зусиллями місцевої організації Національної спілки письменників України та Чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка. До нього включено матеріал про членів спілки, котрі живуть і працюють у Чернігові, Ніжині, Прилуках, інших містах і селах області. Частково анотований покажчик укладено за абетковим принципом. Спершу подається стисла біографічна довідка (автор усіх довідок – відомий чернігівський письменник С. Реп'ях), далі – список літератури, що складається з творів письменників, рецензій на них, нарисів про творчу діяльність. Ці матеріали розміщено у хронологічній послідовності.

Посібник „Бібліотеки Носівщини на сторінках преси” (1945–2004) [4] містить інформацію про роботу бібліотек району впродовж 60 років. У передмові зазначається, що Носівський район неодноразово зазнавав адміністративно-територіальних змін й навіть ліквідації. Це значно ускла-

днило відбір матеріалу. До видання включено 586 описів статей, розташованих у хронологічному порядку. Здебільшого описи супроводжуються короткими анотаціями. Подаються іменний та алфавітний покажчики назв бібліотек району.

До 85-річчя з часу заснування Займищанської сільської бібліотеки-філії складено бібліографічний покажчик [11], що охоплює період 1922-2004 рр. і побудований за хронологічним принципом. Ця спільна робота співробітників даної бібліотеки, Чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка і Щорської центральної бібліотеки ім. 40-річчя Перемоги є першою спробою окремого видання з історії сільської бібліотеки-філії. Посібник включає, окрім бібліографічних описів, – поезії й тексти пісень авторів-займищан.

Бібліографічний покажчик до 60-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні „Герої Радянського Союзу – наші земляки” [10] підготовлено співробітниками ніжинських центральної міської бібліотеки та краєзнавчого музею. Його укладено за абеткою прізвищ ніжинців, котрі вписали героїчну сторінку в літопис нашого народу. Спершу подається біографічна довідка про героя, потім – список літератури.

З нагоди цього свята Щорська центральна бібліотека ім. 40-річчя Перемоги підготувала посібник „В прийдешнім повторитися не вправі” [7]. Видання містить вступне слово, нариси про м. Щорс та окремі села (подані за абеткою назв), список літератури, присвячений історії району. При написанні нарисів використано спогади очевидців подій.

Також Щорська ЦБ спільно з міським історичним музеєм видала біобібліографічний покажчик „Його відвазі молодій, здається, не було зупину” з нагоди 110-річчя від дня народження М. Щорса [14]. Видання складають змістовна довідка про життя полководця та література про нього: оповіді про життя М. Щорса в окремих виданнях та публікації у часописах; подається рубрика „Образ Щорса в літературі та мистецтві”.

Слід позитивно оцінити і рівень поліграфічного та художнього оформлення усіх вищезгаданих посібників.

Список використаної літератури

1. Анатолій Кіндратович Адруг: (Біобібліогр. покажч.) / Уклад.: І. Я. Каганова, В.І. Солонікова, Л.В. Студьонова; Редкол. сер.: О.Б. Коваленко (голова) та ін.; Наук. ред. О.Б. Коваленко; Відп. за вип. П.В. Грищенко. – Чернігів, 2005. – 34 с. – (Історики та краєзнавці Чернігівщини; Вип. 6).
2. Библиотеки и развитие культуры в демократическом обществе: Материалы „круглого стола” библ. работников Черниг. (Украина), Брян. (РФ) и Гомел. (Белорусь) обл. / Сост. Л.В. Феофилова. – Чернигов, 2005. – 56 с.
3. Бібліотеки Новгород-Сіверщини на сторінках преси (1945–2004 рр.): Бібліогр. покажч. / Черніг. ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Новгород-Сіверська ЦРБ; Уклад.: О.П. Маджуга, Т.Г. Осадча; Відп. за вип. Л.В. Феофілова. – Чернігів, 2004. – 60 с.
4. Бібліотеки Носівщини на сторінках преси (1945–2004): Бібліогр. покажч. / Черніг. ДОУНБ ім. В.Г. Короленка, Носів. ЦРБ; Уклад.: О.І. Давиденко, Н.К. Яременко, Л.В. Колесник, Т.Г. Осадча; Відп. за вип. Л.В. Феофілова. – Чернігів, 2005. – 60 с.
5. Бібліотеки Чернігівщини на сторінках преси: Бібліогр. покажч. публ. за 2003 рік / Черніг. ДОУНБ ім. В.Г. Короленка; Уклад.: Т.Г. Осадча, Л.В. Феофілова; Відп. за вип. Л.В. Феофілова. – Чернігів, 2004. – 55 с.
6. Бібліотеки Чернігівщини на сторінках преси: Бібліогр. покажч. публ. за 2004 р. / Уклад.: Т.Г. Осадча, Л.В. Феофілова; Відп. за вип. Л.В. Феофілова. – Чернігів, 2005. – 60 с.
7. В прийдешнім повторитися не вправі: (Щорс. район у роки ВВВ) / Щорс. ЦБ ім. 40-річчя Перемоги; Уклад.: Мокросноп Н.П., Артеменко І.В.; Відп. за вип. Мокросноп Н.П. – Щорс, 2005. – 76 с.
8. Вінок пам'яті: Метод.-бібліогр. матеріали: До 60-річчя визволення України та 60-річчя Перемоги / Черніг. ДОУНБ ім. В.Г. Короленка; Підгот. О. Рижасєва. – Чернігів, 2004. – 24 с.
9. Володимир Володимирович Ткаченко: (Біобібліогр. покажч.) / Уклад.: І.Я. Каганова, Л.В. Студьонова; Відп. за вип. П.В. Грищенко. – Чернігів, 2004. – 20 с. – („Історики та краєзнавці Чернігівщини”; Вип. 5).
10. Герої Радянського Союзу – наші земляки: (Біобібліогр. покажч.) / Ніжин. ЦМБ, Ніжин. краєзн. музей; Уклад.: З.П. Петрик, Л.М. Руденко; Відп. за вип. Р.М. Хачатурян. – Ніжин, 2005. – 32 с.
11. Займищанська сільська бібліотека-філія: Сторінки історії і сучасності: До 85-річчя з часу заснування: Бібліогр. покажч. / Уклад.: О.С. Крумчак, Н.І. Кусая; Відп. за вип. Л. В. Феофілова; Черніг. ДОУНБ ім. В.Г. Короленка, Щорс. ЦБ ім. 40-річчя Перемоги, Займищан. сіл. б-ка-філія. – Чернігів, 2005. – 28 с.
12. Знаменні і пам'ятні дати по Чернігівській області на 2005 рік / Чернігів. ДОУНБ ім. В.Г. Короленка; Уклад. Л.В. Студьонова; Відп. за вип. П.В. Грищенко. – Чернігів, 2004. – 60 с.
13. Знаменні і пам'ятні дати по Чернігівській області на 2006 рік / Уклад.: Л.В. Студьонова, Н.Ф. Гонза; Відп. за вип. П.В. Грищенко. – Чернігів, 2005. – 61 с.
14. Його відвазі молодій, здається, не було зупину: До 110-річчя від дня народж. М.О. Щорса: Біобібліогр. покажч. / Щорс. ЦБ ім. 40-річчя Перемоги, Щорс. іст. музей з меморіал. від. М. Щорса; Уклад.: Москаленко В.В., Куса Л.А.; Відп. за вип. Мокросноп Н.П. – Щорс, 2005. – 17 с.
15. Література про Чернігівську область за 2002 рік: Бібліогр. покажч. / Черніг. ДОУНБ ім. В.Г. Короленка; Уклад.: Гонза Н.Ф., Каганова І.Я. та ін.; Відп. за вип. Грищенко П.В. – Чернігів, 2004. – 96 с.
16. Література про Чернігівську область за 2003 рік: Бібліогр. покажч. / Уклад.: Гонза Н.Ф., Каганова І.Я., Солонікова В.І., Студьонова Л.В.; Відп. за вип. П.В. Грищенко. – Чернігів, 2005. – 12 с.
17. Михайло Степанович Чуприна (1924–2000): (Бібліогр. покажч.) / Уклад. І.Я. Каганова; Вступ. ст. Т.П. Демченко, В.О. Євстратов; Наук. ред. О.Б. Коваленко; Відп. за вип. П.В. Грищенко. – Чернігів, 2005. – 19 с. – (Сер. „Історики та краєзнавці Чернігівщини”; Вип. 4).
18. Олександр Олександрович Русов (1847–1915): (Біобібліогр. покажч.) / Уклад., вступ. ст. О.Я. Рахна; Наук. ред. О.Б. Коваленко; Відп. за вип. П.В. Грищенко. – Чернігів, 2004. – 116 с. – (Сер. „Історики та краєзнавці Чернігівщини”; Вип. 2).
19. Пам'ять народу неубійена: Голодомор на Чернігівщині, 1932–1933 рр.: Бібліогр. покажч. / Упоряд.: І.Я. Каганова, Л.В. Студьонова; Авт. передм. Т.П. Демченко. – Чернігів: КП «Вид-во „Черніг. оберєги”», 2005. – 49 с.
20. Перлина українського театру: До 150-річчя від дня народж. Марії Заньковецької: Метод.-бібліогр. матеріали / Уклад.: Л.М. Поліщук, О.П. Рижасєва, І.Я. Каганова; Відп. за вип. Л.В. Феофілова. – Чернігів, 2004. – 12 с.
21. Письменники Чернігівщини: Біобібліогр. довід. / Упоряд.: Н. Гонза, І. Каганова; Авт. біогр. довідок С.П. Реп'ях; Відп. за вип. П.В. Грищенко. – 2-ге вид., доповн. – Чернігів: КП «Вид-во „Черніг. оберєги”»; Ніжин: ТОВ „Вид-во „Аспект-Поліграф”, 2005. – 80 с.
22. Потоцький М.К. Авторитет європейського масштабу: (Ілля Васильович Буяльський). – Чернігів, 2004. – 48 с.: іл. – (Сер. „Люди твої, Чернігівщино!”).
23. Пригоровський В. Залюблений у землю Сіверську: (Ю.С. Виноградський): Іст.-краєзн. нарис / Ред., відп. за вип. П.В. Грищенко. – Чернігів, 2004. – 56 с. – (Сер. „Люди твої, Чернігівщино!”; Вип. 1).
24. Пригоровський В. Родом з Мрина: (О.Н. Малинка): Істор.-краєзн. нарис / Відп. за вип. П.В. Грищенко. – Чернігів, 2005. – 64 с. – (Сер. „Люди твої, Чернігівщино!”).

Автор розглядає український сегмент Інтернету з точки зору його складових, структури, змісту. Також проаналізовано керівні державні документи і програми щодо розвитку цієї сфери

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ суспільства – це організований соціально-економічний і науково-технічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організацій, громадських об'єднань на основі формування і використання інформаційних ресурсів" [1]. Інформаційне суспільство передбачає поширення інформації серед усіх верств населення за допомогою сучасних інформаційних технологій, з одного боку, та їхнього впровадження у повсякденне життя для його полегшення – з іншого.

Про бажання України приєднатися до єдиного інформаційного простору свідчить низка законодавчих актів, в яких поступово висвітлюється ідея створення інформаційного суспільства та якими регламентовано процес інформатизації. Сьогодні у країні вже сформовано достатнє інформаційноправове поле, яке представлено законами України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (13.12.91), "Про інформацію" (02.10.92), "Про науково-технічну інформацію" (25.06.93), "Про захист інформації в автоматизованих системах" (05.07.94), "Про зв'язок" (16.05.95), "Про телекомунікації" (18.11.03) та ін.¹ 1993 року Україна стала членом Міжнародного центру наукової та технічної інформації. 1995 року було створено Національне агентство з питань інформатизації.

Кроком уперед щодо розвитку інформаційного суспільства стало затвердження 4 лютого 1998 року Законом України "Про Національну програму інформатизації", відповідно до якого ця програма визначає стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів" від 17 березня 2004 р. № 326, у рамках вказаної програми також розпочато роботу зі створення програмно-апаратного комплексу реєстру українських інформаційних ресурсів, який має стати ядром майбутньої єдиної системи інформаційних ресурсів [2]. Верховна Рада затвердила Національну програму інформатизації на 2006-2008 роки.

Указом Президента України було схвалено Програму інтеграції України до Європейського Союзу (14.09.00), яка є інструментом загальної стратегії на шляху наближення України до ЄС. З квітня 2003 року Постановою Верховної Ради України було затверджено Концепцію національної інформаційної політики, метою якої є створення правових, економічних і організаційних умов для формування в Україні розвинутого інформаційного суспільства. В цьому ж році було прийнято закони України "Про електронний

цифровий підпис" і "Про електронні до-

кументи та електронний документообіг" (22.05.03), які мають фундаментальне значення для забезпечення суттєвого зростання електронного обміну інформацією.

Результатом прийняття цих законів стало запровадження в органах державної влади електронного документообігу засобами новітніх інформаційних технологій, що знайшло відображення у низці нормативних актів: наказі Державної податкової адміністрації України "Про впровадження електронних документів, електронного документообігу та електронного цифрового підпису в системі подання податкової звітності платниками податків" (25.05.04); постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження порядку засвідчення наявності електронного документа (електронних даних) на певний момент часу" (26.05.04), "Про затвердження Порядку застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності" (28.10.04) та "Про затвердження Типового порядку здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади" (28.10.04)); наказі Міністерства освіти і науки України, НАН України, ВАК "Про затвердження Положення про електронні наукові фахові видання" (30.09.04), а також наказі Державного комітету архівів України "Про затвердження Порядку зберігання електронних документів в архівних установах" (25.04.05). Наразі широко обговорюються проекти законів "Про затвердження Програми впровадження електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису" та "Про діловодство".

На сьогодні основним програмним документом будови електронного урядування є Концепція формування системи національних електронних інформаційних ресурсів (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 5 травня 2003 р.), спрямована на визначення стратегії формування системи, основних засад і напрямів створення, використання та захисту національних ресурсів.

Дійсно великою подією для інформатизації українського суспільства стало прийняття Закону України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки", в якому основним завданням визначається: «сприяння кожній людині на засадах широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій можливостей створювати інформацію і знання, користуватися та обмінюватися ними, виробляти товари та надавати послуги, повною мірою реалізуючи свій потенціал, підвищуючи якість свого життя і сприяючи сталому розвитку країни на основі цілей і принципів, проголошених Організацією Об'єднаних Націй, Декларації принципів та Плану дій, напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні

Г. Перехрест

¹Про обов'язковий примірник документів", "Про Національний архівний фонд та архівні установи", "Про бібліотеки і бібліотечну справу", "Про захист інформації в телекомунікаційних системах", "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", "Про авторське право і суміжні права", "Про Національну програму інформатизації", "Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації", "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", "Про аудиторську діяльність", "Про видавничу справу", "Про рекламу", "Про охорону прав на зазначення походження товарів", "Про стандартизацію", "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних".

з питань інформаційного суспільства <...> та Постанови Верховної Ради України від 1 грудня 2005 року "Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні". <...> Розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається одним з пріоритетних напрямів державної політики» [3].

Проаналізовані нормативні документи свідчать про те, що в Україні виникають передумови для становлення інформаційного суспільства шляхом формування системи національних інформаційних ресурсів. Базою для них є глобальна мережа Інтернет, що дає можливість забезпечувати їхню доступність для широкого використання.

Стаття 1 Закону України "Про Національну програму інформатизації", визначає інформаційні ресурси як "сукупність документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо)". Проте наведене поняття не враховує ознак, що перетворюють інформацію на ресурс, феномен, який включає такі складові характеристики: "інформація", "інформаційний ресурс" як предмет і результат діяльності людини, як об'єкт права власності фізичних, юридичних осіб та держави, як об'єкт товарних відносин, як державний і національний ресурс [4].

Важливим чинником задоволення інформаційних потреб сучасного суспільства став розвиток українського сегмента Інтернету в єдиному інформаційному просторі світу. Так, наприклад, Міжнародний банк реконструкції та розвитку буде реалізовувати проект "Україна – розвиток через Інтернет". А зростаюча кількість учасників ринку Інтернету зумовлює необхідність його структуризації на основі дослідження ринку, вивчення закономірностей та динаміки розвитку [4]. З огляду на це, вбачається доцільним розглянути, що сьогодні являє собою український сегмент Інтернету.

За весь час існування Мережі було зроблено чимало спроб класифікувати її інформаційні ресурси. Та усталеної класифікації ще й досі не існує. Однією з ознак систематизації цих електронних ресурсів є територіальність². Однак навіть фахівці з комп'ютерних мереж до цього часу не визначили, як проводити сегментацію Інтернету за ознакою територіальності та приналежності ресурсів до тієї чи іншої країни.

У зв'язку з тим, що ці ресурси є відкритими та доступними будь-якій особі у світі, з огляду на те, що будь-хто має можливість розміщувати власну інформацію на сайті будь-якої держави, вирішення питання сегментації є досить складним. Проте стосовно офіційних сайтів органів державної влади, державних та комерційних установ, громадських організацій і т. ін. у всьому світі умовно прийняли класифікацію електронних інформаційних ресурсів за територіальною ознакою за доменом вищого рівня, тобто за доменним ім'ям країни. Так, наприклад, електронні ресурси, розміщені на домені ua, вважаються українськими, ru – російськими, by – білоруськими, kz – казахстанськими, au – австралійськими, at – австрійськими, ca – канадськими, cn – китайськими, de – німецькими, fi – фінляндськими, fr – французькими, jp – японськими, sg – сингапурськими, uk – доменне ім'я Великої Британії, us – доменне ім'я США і т. д.

Варто зазначити, що сайти державної офіційної інформації та портали урядів усіх країн світу обов'язково розміщуються на домені gov (government) і уособлюють собою електронний уряд своєї країни. Їхня ідентифікація в Мережі відбувається завдяки розміщенню електронного ресурсу на домені вищого рівня тієї країни, якій він належить. Наприклад, "Урядовий портал" (Україна; <http://www.kmu.gov.ua/>), "Правительство Российской Федерации" (Росія; <http://www.gov.ru/>), "Законодавство Республики Беларусь" (Білорусь; <http://ncpi.gov.by/>).

Комплексна довгострокова державна програма "Електронна Україна" – є черговим кроком до розв'язання стратегічного завдання входження України у світове інформаційне співтовариство. Головною її метою є сприяння побудові сучасної конкурентоспроможної економіки та підвищенню рівня та якості життя населення України шляхом упровадження сучасних і перспективних інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності країни та її населення.

Одним із пріоритетів програми є формування в країні електронної інформаційної системи "Електронний уряд" (далі – ЕІС "Електронний уряд"), що має базуватися як на національній системі інформаційних ресурсів, так і на системі інформаційних ресурсів органів влади [2]. Програмою "Електронна Україна" передбачено на базі відділень "Укрпошти" та сервісних центрів "Укртелекому" створення системи пунктів колективного доступу до Інтернету [7]. Усі роботи з розробки та впровадження систем електронного документообігу, автоматизації у сфері діловодства та контролю виконання доручень у рамках ЕІС "Електронний уряд" здійснює компанія "Софтлайн". На сьогодні одним із основних напрямів упровадження цієї системи є надання громадянам і юридичним особам інформаційних, консультаційних, юридичних та інших послуг органами виконавчої влади. Зокрема, Рада Європи на законодавчому рівні визначила 20 видів послуг, які має надавати держава, із них 12 призначено для громадян, а решта – для юридичних осіб. Нині державні органи США надають населенню близько 5 тис. послуг, половину з яких – за допомогою Інтернету.

Центром ЕІС "Електронний уряд" став єдиний веб-портал Кабінету Міністрів України (<http://www.kmu.gov.ua/>), призначений для інтеграції веб-сайтів, електронних інформаційно-пошукових систем та ресурсів органів державної влади і надання інформаційних та інших послуг з використанням Інтернету відповідно до потреб громадян³.

За принципами організації державні інформаційні ресурси можуть бути структурно-орієнтованими, проблемно-орієнтованими або синтетичними, що поєднують структурний і проблемно-орієнтований підходи.

Структурно-орієнтовані ресурси побудовані відповідно до організації структури органів державної влади. Як правило, поява таких ресурсів являє собою початкову стадію в інформаційному просуванні держави по шляху освоєння Інтернет-технологій. Структурні портали містять інформацію про організації різних гілок державної влади, тексти базових нормативно-правових актів, а також набір посилань на інформаційні ресурси відповідних суб'єктів державної влади⁴.

¹ Порівняйте з поняттям «інформаційні ресурси», визначені у федеральному Законі Росії «Про інформацію, інформатизацію та захист інформації» (1995) як «окремі документи та окремі масиви документів, документи та масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, інших інформаційних системах)».

² Див., наприклад, роздуми з цього приводу у статті В. Болдовського «Дефініція та класифікація онлайн-документа (Вісн. Книжк. палати. – 2003. – № 6. – С. 30-32).

³ Оприлюднення в Інтернеті інформації про діяльність органів виконавчої влади здійснюється шляхом розміщення і періодичного оновлення ними на власних веб-сайтах інформації відповідно до вимог «Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади», визначеного постановою Кабінету Міністрів України від 04.01.02 № 3.

⁴ Саме за таким принципом побудовані сайти органів державної влади України: «Законопроекти України», «Інформаційно-пошукова система "Нормативні акти України"», подібну структуризацію мають сайти органів державної влади Російської Федерації [інформаційний портал ФЦП «Електронная Россия» (<http://www.e-rus.ru/>), «Сервер органов государственной власти России» (<http://www.government.ru/government/>) та сайт «Правительство РФ» (<http://www.gov.ru/>)].

Електронні інформаційні ресурси органів державної влади, що наповнюють ЕІС України "Електронний уряд", докладно розглянуто в низці наукових публікацій [8].

Усі електронні інформаційні ресурси Інтернету можна поділити на чотири основні сектори:

- **державної офіційної інформації**, про який йшлося вище;
- **ділової інформації** (біржової, фінансової, комерційної, економічної, статистичної);
- **професійно-орієнтованої** [науково-технічної, політичної, освітньої, спеціалізованої (документальної, бібліографічної, реферативної, довідкової, електронних конференцій)];
- **масової/споживчої** (новини, література, форуми/чати, енциклопедії, завантаження програмних продуктів та інформаційних систем, перекладачі, електронні видання/журнали, погода, on-line-ігри, аудіо-, відеоінформація і т. ін.).

Сьогодні в Мережі існує чітке розмежування вищезазначених секторів. Наприклад, для новин, on-line ігор, форумів/чатів відведено спеціальні домени info (informational organization), com (commercial business), net (network organization); для фінансової, комерційної, економічної – com (commercial business), biz (private business); для політичної – gov (government), mil (military organization); для освітньої – edu (educational institution); для науково-технічної інформації, міжнародних та громадських організацій – int (international organization), org (nonprofit organization), net (network organization).

Дана стаття не має на меті охопити всі напрями українського сегмента Інтернету, а тому зупинимося на тих, що формують основний масив політичної, економічної та наукової інформації.

Сектор ділової інформації

Сьогодні в Україні швидкими темпами розвивається електронна комерція, електронні перекази, розрахунки телекомунікаційними засобами¹, електронне оподаткування та інші види послуг.

Одним із потужних засобів розвитку бізнесу є користування Інтернет-сервісами бізнес-порталів. Провідні інформаційні агенції, консультативні та інформаційно-аналітичні центри надають в Мережі низку послуг для фінансової підтримки бізнесу в різних галузях. Найпопулярнішими серед них сьогодні є "Інститут Конкурентного Суспільства" (<http://www.ics.org.ua/>) – незалежний, неурядовий, неприбутковий аналітичний центр, "Мережа аналітичних центрів України" (<http://www.intellect.com.ua/>), "Український центр економічних і політичних досліджень ім. Разумкова" (<http://www.uceps.org/>), "Мережа бізнес-інформації" (<http://www.bin.com.ua/>), "Українське товариство фінансових аналітиків" (<http://www.usfa.org.ua/>), "Моніторинг фінансових ринків України та світу" (<http://www.bc.rql.kiev.ua/>) і т. ін.

Розглянемо основні складові сектору **професійно-орієнтованої інформації**. В українському сегменті Мережі нараховується величезна кількість сайтів, що містять наукову, освітню та політичну інформацію. Зокрема, пропонується користування платними банками даних, які представлені спеціалізованими пошуковими системами,

наприклад "On-line portal" (електронний каталог нормативних документів та документів зі стандартизації; <http://www.leonorm.com.ua/>) або інформаційний бізнес-портал "LIGA online" (<http://www.liga.net/>).

Наразі вже, мабуть, не існує жодного вищого навчального закладу, що не мав би своєї електронної сторінки або сайту в Мережі. Кожна пошукова система, яка містить каталоги посилань, має відповідну рубрику "Освіта". В Інтернеті є велика кількість освітніх порталів², де представлено інформацію про науково-освітню діяльність, новини в законодавчій сфері, зокрема з питань акредитації й ліцензування, зміни що вносить Міністерство освіти і науки України в законодавство. Окрім того, на таких порталах можна легко знайти каталоги сайтів провідних ВНЗ України. Наприклад, такий каталог міститься на науково-інформаційному порталі НБУВ (http://www.nbuv.gov.ua/portal/ukr_uni.html).

Приємно, що поряд з бізнес-порталами в українському сегменті Інтернету розвивається і наукова сфера [6]. Сьогодні провідними українськими науковими та інформаційними установами здійснюється діяльність з надання інформаційних послуг телекомунікаційними засобами. На сайтах бібліотек та науково-дослідних інститутів розміщено інформацію щодо їхніх документних фондів та правил користування ними, власні бази даних, каталоги та каталоги посилань на сайти інших інформаційних установ. Окрім того, одним із пріоритетних напрямів розвитку наукової сфери є створення Інтранет-порталів, під'єднаних до сайтів відповідних установ. Такі внутрішні бази даних націлені на певну аудиторію, тобто онлайнвий доступ до їхніх ресурсів є закритим. Основна мета цих БД – надання послуг із розповсюдження професійної інформації та оперативного обміну даними між співробітниками наукових установ і поширення наукових видань різних галузей, що видаються у вигляді електронних журналів, серед освітян, студентів, аспірантів, докторантів та фахівців різних напрямів діяльності, звісно ж за певну плату.

Якщо говорити про представлення в українському сегменті Інтернету окремих галузей діяльності, то тут прикладом може служити сайт Державного комітету архівів України "Архіви України" (<http://www.archives.gov.ua/>), що відзначається повнотою інформаційних ресурсів та зручністю доступу до них. Головними ідеологами сайту є Г. Боряк, Г. Папакін, О. Шаленко та О. Лісняк. На сторінках сайту містяться архів новин, інформація про нові видання, каталоги сайтів архівних установ України та світу, електронні документи, електронні архіви, документальні виставки в онлайнвому режимі, тексти нормативних документів, бази даних архівів України тощо. Привертає увагу база електронних документів, що має, зокрема, рубрики: "На зламі епох: Зберігайте архіви", "Крадіжки архівних документів", містить тексти нормативних документів з архівної справи України та Євросоюзу, матеріали видань на компакт-дисках та багато іншого. Створювачі сайту зробили неоціненний внесок у розвиток електронного архівування в Україні, опублікувавши документи в електронному вигляді, що раніше були засекречені: "Автограф української історії XIII-XXI ст.", "Унікальні документи XIII-XX ст.: Матеріали до реєстру", "Реєстр меморіальних фондів", "Розсекречені документи

¹ Положення про порядок формування, зберігання та знищення електронних архівів у Національному банку України і банках України, затверджене постановою НБУ від 12.09.06 № 357, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 03.10.06 за № 1089/12963; Наказ НБУ «Про впровадження Національної системи масових електронних платежів».

² Управління освіти і науки Київської облдержадміністрації (<http://www.oblosvita.kiev.ua/>); Освіта України (<http://education.gov.ua/>); Рубрикатор вітчизняних освітянських студій (<http://www.info.dn.ua/>)

державних архівів", "Архіви КДБ в Інтернеті", "Архіви спецслужб США в Інтернеті", "Архіви, повернуті та передані в Україну", "Шлях до коренів: генеалогія в українських архівах". Як бачимо інформаційні ресурси сайту "Архіви України" охоплюють різні аспекти архівної справи, актуальні для України.

Бібліотеки України (національні, державні, галузеві, обласні, наукові) також представляють в Інтернеті свої інформаційні ресурси. Зокрема, сайт Національної парламентської бібліотеки України (<http://www.nplu.org>) містить електронні каталоги і картотеки, які віддзеркалюють інформаційні ресурси бібліотеки, сповіщає про масові заходи, режим роботи бібліотеки, розкриває її структуру і діяльність окремих підрозділів. Важливою ланкою сайту є методичний портал "На допомогу бібліотечному фахівцю" (<http://profy.nplu.org>), де бібліотекарі можуть отримати необхідну методичну інформацію, зокрема в інтерактивному режимі, знайти електронні адреси найбільших бібліотек країни, дізнатися про новинки професійної преси – як вітчизняної, так і зарубіжної.

Сектор масової/споживчої інформації (який, до речі, є найпопулярнішим серед відвідувачів) являє собою розважальні портали, що містять інформацію різного характеру: від погоди, гороскопів та новин до завантаження аудіо-, відеофайлів, мультимедіа (музика, фільми, кліпи), користування on-line-іграми, з можливістю пошуку інформації в Мережі та спілкування без кордонів¹.

Майже всі засоби масової інформації мають свої Інтернет-представництва, які в телекомунікаційних системах виступають засобами масової комунікації². Їхньою метою було і залишається оперативне інформування відвідувачів про останні події, що відбуваються в Україні та за її межами у сферах суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного життя, науково-технічних досягненнях та ін. Більшість паперових видань (газет, журналів) мають свої Інтернет-сайти, інформація на яких оновлюється швидше, ніж у їхніх паперових аналогів³.

Значним досягненням є створення суто Інтернет-видань або Інтернет-газет, серед яких, наприклад, "Електронні вісті" (<http://elvisti.com/>) зі щоденно оновлюваною інформацією. Спектр послуг цього видання дуже широкий. Найзручнішою є система моніторингу ЗМІ – INFOSTREAM (<http://infostream.com.ua/>).

Сьогодні в Мережі з'явилися сайти телевізійних каналів – Першого національного (<http://www.1tv.com.ua/>), "Інтеру" (<http://www.inter.ua/>), "ICTV" (<http://www.ictv.ua/>), "1+1" (<http://www.1plus1.net/>), що висвітлюють не лише анонси програм, рейтинги, новини та інформацію про телепроекти, але й дають можливість інтерактивної участі у телевізійних засобами електронних конференцій, форумів, новітніх сервісів (провідних мобільних операторів, WAP, SMS) та дозволяють переглядати в онлайн-режимі події, що не транслюються на телебаченні, як, наприклад, це робить "5 канал" (<http://5tv.com.ua/>).

Здійснений аналіз дає право стверджувати, що на сьогоднішній день сформовано необхідний масив суспільної та політичної, економічної й наукової, професійної і розважальної інформації для повноцінного функціонування українського сегмента Інтернету. Зміст сайтів державних та комерційних організацій становить значний

інтерес для громадян. Інформаційні ресурси, представлені в Мережі, висвітлюють діяльність уряду України, наукових та міжнародних організацій, інформаційно-аналітичних установ, а за своєчасністю інформація в Інтернеті є більш цінною, ніж традиційні джерела. Але при цьому необхідно відзначити і негативний бік, який, на жаль, має місце: немає 100-відсоткової гарантії достовірності інформації, неможливе масове користування інформаційними ресурсами та послугами Інтернету і т. ін.

Список використаних джерел

1. Береза Т. Поняття інформаційного суспільства, принципи його побудови та складові компоненти: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isu.org.ua/uploads/publications/36.doc>. – Загол. з екрану. – Мова. укр.
2. Ігнатенко П. П., Нестеренко О. В., Синицин І. П., Сулов В. Ю. Основні аспекти створення "електронного уряду" в Україні //Зв'язок. – 2002. – № 3. – С. 36-41.
3. Україна. Закон. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Затв. 09.01.2007 № 537-V: [Електрон. ресурс]. – URL: http://www.nbuv.gov.ua/law/07_isu.html
4. Мастяниця Й. У., Соснін О. В., Шиманський Л. Є. Інформаційні ресурси України: проблеми державного управління / Адмін. Президента України, Нац. ін-т стратегіч. дослідж., Центр інформ. ресурсів і технологій. – К., 2002.
5. Нестеренко О. В. Єдина державна система електронних інформаційних ресурсів [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iii.kiev.ua/ukr/ar.shtml>. – Загол. з екрану. – Мова. укр.
6. Постанова Кабінету Міністрів України: "Про затвердження Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 роки", від 15 вересня 1999 р. № 1716 //Бібл. планета. – 1999. – № 4. – С. 4-5; Про додаткові заходи щодо поліпшення інформаційної діяльності: Розпорядження Президента України від 5 жовт. 1998 р. № 514/98-рп //Уряд. кур'єр. – 1998. – 15 жовт.; Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки ім. Вернадського: Розпорядження Президента України від 2 груд. 2003 № 396/2003-рп //Бібл. вісн. – 2003. – № 6. – С. 2.; Про схвалення Концепції Державної програми розвитку архівної справи на 2006-2010 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серп. 2005 р. № 360-р. //Офіц. вісн. України. – 2005. – № 34. – Ст. 2084.
7. Зайченко Н.Я. Періодичні та продовжувані видання у реферативних ресурсах НБУВ // Матеріали III-ї Міжнародної науково-практичної конференції: Документознавство. Бібліотекознавство. Інформ. діяльність. – К., 2006. – С. 113-114.
8. Чепуренко Я.О. Система електронних інформаційних ресурсів органів державної влади: становлення та розвиток // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 2. – С. 58-65; Чепуренко Я.О. Інформатизація Верховної Ради України як фундамент формування системи електронних інформаційних ресурсів // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції: Документознавство. Бібліотекознавство. Інформ. діяльність. – ДАККІМ, 2006. – С. 19-21.

¹Наприклад, <http://www.bigmir.net/>, <http://www.gala.net/>, <http://www.internetri.com/>, <http://www.ukr.net/> та ін.

²Українське національне інформаційне агентство новин (<http://www.unian.net/>), Інформаційне агентство «Інтерфакс-Україна» (<http://www.interfax.kiev.ua/>), Українське національне інформаційне агентство «УКРІНФОРМ» (<http://ukrinform.com/>)

³«Преса України» (<http://www.press.org.ua/>), «Офіційний вісник України» (<http://www.gdo.kiev.ua/>), «Факти» (<http://www.facts.kiev.ua/>), «Зеркало неділі» (<http://www.zerkalo-nedeli.com/>) і т.д. та журнали: «Корреспондент» (<http://www.korrespondent.net/>), «ФОКУС» (<http://focus.in.ua/>) тощо

Л. Зелена

ІСТОРИЧНА доля однієї з найстаріших книгозбірень півдня України – Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олеса Гончара – протягом усіх років її існування складалася не просто. Проте, за всіх часів головним в її діяльності було донесення до найширших верств населення знань, накопчених людством, здобутків вітчизняної і світової культури, втілених у друкованому слові, демократичність і загальнодоступність, утвердження своєї суспільної значущості.

Ідея створення громадської бібліотеки у Херсоні належить братові знаного художника Миколи Миколайовича Ге – Григорію Миколайовичу – і була проголошена в місцевому гуртку діячів просвітницького руху на початку 1871 року. Цю ініціативу підтримали члени гуртка, міська влада, найбільш передові з впливових городян. До числа засновників так званого бібліотечного товариства разом із ентузіастами увійшов і місцевий губернатор – генерал С. Старинкевич. Було розроблено демократичний статут, затверджений Міністерством внутрішніх справ у січні 1872 року, а 26 березня відбулися перші загальні збори засновників, на яких обрали дирекцію книгозбірні. З цього часу бібліотека почала існувати як установа. Багато городян надали їй в тимчасове користування книги, журнали, робили грошові внески.

За дозволом предводителя губернського дворянства Е. Ерделі бібліотека розмістилася в залі Дворянського зібрання, де знаходилася перші п'ять років. 18 червня 1872 року сюди прийшли перші читачі. Користування абонементом було платним, а читальною залом – безкоштовним. З 1874 року від міської управи почали надходити субсидії, які дедалі збільшувалися.

Новий етап розвитку бібліотеки розпочався 1890 року, коли вперше звернули увагу на комплектування фонду науковими виданнями. Було видано каталоги до всіх розділів фонду.

В 1891 році незаможним особам знижено плату за користування абонементом, що значно збільшило число відвідувачів. Громадськість почала активніше брати участь у літературно-музичних вечорах, виставках, спектаклях та інших заходах, які влаштовувала бібліотека. Для читання лекцій запрошувалися відомі професори Новоросійського університету, що знаходився в Одесі, та навчальних закладів інших міст.

1891 року до 100-річчя від дня смерті князя Г. Потьомкіна було засновано відділ краєзнавчої літератури і предметних пам'яток місцевої старовини, названий його ім'ям. Згодом це зібрання поклало початок майбутньому краєзнавчому музею.

В той час у Херсоні значного розвитку набуло книгодрукування. До бібліотеки надходили такі видання, як: „Статистико-экономические обзоры Херсонского уезда”, „Отчеты о деятельности Херсонской уездной земской управы”, „Памятные книжки Херсонской губернии”, газети „Херсонские губернские ведомости”, „Юг” та ін. Як документальні джерела вони мають значну наукову цінність і сьогодні.

Зростали фонди, збільшувалася кількість читачів. Майже 15 років збиралися кошти для будівництва приміщення бібліотеки. Перший відчутний внесок зробив І. Корбуль. І тільки завдяки пожертвуванням меценатів та підтримці місцевого голови І. Волохіна було зібрано потрібну суму.

У серпні 1896 р. на колишній Старообрядовій площі за проектом академіка Новоросійського університету архітектора М. Толвінського було розпочато і восени наступного року завершено спорудження будинку бібліотеки. В ньому вона знаходилася впродовж 90 років (вул. 21 Січня, 24). Приміщення було розраховане на 50 тис. томів і 75 читацьких місць. На час переїзду до цієї будівлі фонд книгозбірні налічував понад 15 тис. видань, з яких половину складала белетристика. 21 грудня 1897 року відбулося освячення будинку бібліотеки і відзначено 25-літній ювілей установи.

Зручності нового приміщення все більше приваблювали відвідувачів, зростав попит на літературу. Фонд книгозбірні почав суттєво поповнюватися за рахунок подарунків приватних осіб, місцевих та іногородніх організацій і установ, інших бібліотек.

Серед дарувальників варто відзначити знаного поета О. Плещеева, а також Тарле, Падалку, Осадчого, Тезякова, братів Гошкевичів та ін. Відомий московський книговидавець К. Солдатенков надіслав продукцію свого видавництва. Майже всі державні міністерства, Академія наук, більшість наукових товариств безкоштовно надсилали бібліотеці свої видання. Таким чином у місті, де не було жодного вищого навчального закладу, поступово сформувалася громадська книгозбірня, яка за складом фонду займала сьоме місце в імперії, а за кількістю книг, що видавалися читачам, – друге, поступаючись лише Харківській громадській бібліотеці.

На околицях міста – військовому форштадті, передмісті Забалка, а згодом – у районі Млинів, було відкрито філіальні відділення. Це сприяло новому припливу читачів.

В огляді діяльності книгозбірні за 40 років один із її директорів Л. Осинський, вказуючи на зростання впродовж 1906-1908 рр. попиту на книги і різке падіння його у подальшому, називав цей процес „барометром розумового життя суспільства”.

Своїм успішним розвитком бібліотека багато в чому зобов'язана активній діяльності В. Шенфінкель (1867-1928), яка більше 30 років свого життя опікувалася справами установи. За свідченням відомого письменника, нашого земляка Б. Лавренєва: „...библиотечное дело было для нее не только профессией, но и подлинной жизненной страстью”¹.

Народилася Віра Костянтинівна в Херсоні. Закінчила Вищі жіночі курси у Петербурзі. Повернувшись у Херсон і маючи постійну роботу від Петербурзького статистичного комітету, захопилася справами бібліоте-

¹ Лавренев Б.А. Моя первая академия // Собр. соч. В 8-ми т. – М., 1995. – Т. 7. – С. 332.

ки. Збереглося чимало документальних доказів про те, що в той час бібліотека все більше набувала функцій справжнього осередку культури.

Дійсним членом бібліотеки В. Шенфінкель була з 1887 року, а з 1890 року загальними зборами членів книгозбірні її обрано до складу дирекції.

До виборної дирекції в різні часи входили від 8 до 12 осіб. Майже всі займали високі державні посади. Дирекція відала всіма напрямками роботи бібліотеки. Для більш успішного управління її справами обов'язки між членами були чітко розподілені. Це були щирі ентузіасти, бо ж працювали безплатно, на добровільних засадах. У різні роки Вірі Костянтинівні доводилося займатися бухгалтерією і палітурною справою, записом книг, веденням рукописного каталогу, карткових каталогів, обробкою статистичних даних, вона завідувала відділами фонду і до кінця життя була завідувачкою (директором) бібліотеки. З 1890 по 1908 рік підготувала зведені статистичні відомості до 18 опублікованих щорічних звітів про роботу установи. Ім'я В. Шенфінкель, її діяльність як бібліографа, складача і упорядника друкованих каталогів та бібліографічних покажчиків було відоме далеко за межами нашого краю.

Перший каталог фонду бібліотеки було видано ще в 1874 році. З 1890 року цю роботу очолила В. Шенфінкель. Нею спільно з М. Беккером, бібліотекарями Шипинською, Поповою, Делятицькою було складено і в 1897 році видано систематичний каталог фондів бібліотеки з часу її заснування і 4 доповнення до нього (три з них видано друкарським способом). Крім книг, у каталозі відображено зміст 49 найпоширеніших журналів другої половини XIX – поч. XX ст. Подано допоміжні покажчики.

Хочеться виділити „Указатель книг и статей отдела имени Кн. Г.А. Потемкина по истории и состоянию Новороссийского края” (Херсон, 1913. – 125 с.). Він складався з приблизно 1 500 назв книг і статей з питань історії, археології, географії, етнографії, природознавства, сільського господарства, торгівлі, транспорту, морської та річкової справи Півдня України. Тут відображено і методично чітко систематизовано роботи відомих істориків – Багалія, Мурзакевича, Писаревського, Скальковського, Яворницького, Осадчого, Тезякова та ін. Порівняно з виданими раніше бібліографічними посібниками Леонтєва, Маркевича, Могилянського, Чижикова в ньому вельми повно відбито літературу про Херсонщину і Таврію. Високу оцінку покажчику дав журнал „Русский библиофил” (1914. – № 1. – С. 90).

На добру пам'ять заслуговує і М. Беккер (1842-1909). На арені громадської діяльності в Херсоні він з'явився в 1884 році, коли був обраний членом Міської управи. Його природний розум, неабиякі організаторські здібності, глибоке знання міського господарства були оцінені, і 1897 року М. Беккера обирають гласним думи, а з 1901 по 1909 рік він очолював Міське управління – спочатку як заступник голови, а згодом як голова. Михайло Євгенович має пряме відношення до того, що в цей час Херсон почав активно розвиватися: став великим торговим портом, його з'єднано з мережею залізниць, облаштовано набережну, з'явилися електричне освітлення вулиць міста, водопровід, каналізація, побудовано театр.

Як книголюб він з увагою та любов'ю ставився до громадської бібліотеки. Авторів цих рядків свого часу пощастило знати людину, яка у той час була гімназисткою та читачкою бібліотеки і щодня бачила екіпаж М. Беккера, що стояв по декілька годин перед книгозбірнею.

У 1891 році Михайла Євгеновича обрано до складу дирекції бібліотеки і протягом 18 років не відбулося жодної події, в якій він не брав би активної участі, а в дні негоди силою свого красномовства, шляхом клопотань, пояснень відстоював її інтереси.

З 1895 по 1908 рік М. Беккером було складено загальні частини звітів бібліотеки, він брав участь у розробці статистичних матеріалів і сприяв виданню цих документів. У 1896-1897 роках очолював комісію з нагляду за будівництвом приміщення бібліотеки.

Певний час був відповідальним бібліотекарем. Брав діяльну участь у складанні каталогів до фонду книгозбірні, простежив її історію за перші 30 років існування.

На честь Михайла Євгеновича, на основі його ж дарів, було організовано відділ літератури з питань міського самоврядування і земських справ імені М. Беккера та видано систематичний покажчик видань відділу.

Михайло Євгенович завжди прагнув заглибитись у суть бібліотечної справи. На той час у бібліотеках не існувало послідовної системи групування літератури. У 1902 році він розробив оригінальну систему, яка під назвою „Главные основания для выработки системы библиотечного каталога” в 1911 році була опублікована в журналі „Библиотекаръ” (№ 3/4) і дістала позитивну оцінку професійного загалу. У цій праці знайшла відображення не лише ерудиція автора, але й його неабияка обізнаність у бібліотекознавстві.

По десять-двадцять років поспіль обиралися до складу дирекції відомі в місті городяни: міський голова І. Волохін (1888-1905), лікарі М. Поппер (1888-1897), Є. Диканська (1890-1911), І. Козубов (1893, 1896-1909), ветеринарний лікар В. Синькевич (1891-1911), юристи А. Гржибовський (1890-1912), Л. Осинський (1905-1911), О. Сергеева (1888-1904) та багато інших. Це вони підтримували бібліотеку матеріально, дарували книжки, опікувалися її справами.

Під час та після громадянської війни (а Херсон був прифронтовим містом) бібліотека спрямувала свої зусилля на культурно-просвітницьку роботу і тим самим визначила своє місце в житті міста: її працівники брали участь у ліквідації неписьменності, надавали пересувні бібліотечки військовим частинам тощо.

Значно зменшилася чисельність читачів у голодні 1921-1922 роки: з 5 тисяч осіб у серпні 1921 р. – до 600 осіб у 1922 р. Тисячами обчислювалася кількість повернутих книжок.

Дещо на краще пішли справи у 1923 році. Бібліотеку було реорганізовано у центральну міську, переведено на державний бюджет, скасовано плату за користування книгами. Почали надходити в одному примірнику всі видання, що виходили в Україні. В 1926 році херсонська книгозбірня була в числі п'яти найбільших бібліотек республіки.

У червні 1926 р. у Харкові проходив I Всеукраїнський з'їзд бібліотечних працівників, у роботі якого взяла участь В. Шенфінкель. Вона виступила з доповіддю „Передвижная работа”.

Бібліотека виконувала функції міжокружної і центрально-окружної, організаційно-методичного центру для інших книгозбірень. При ній працював колектор. У Млинах і на Сухарному, в приміських селах відкривались філії центральної бібліотеки, які з часом реорганізовувалися у самостійні книгозбірні.

З 1938 року бібліотека стала базою для проведення постійних тримісячних курсів бібліотечних працівників не тільки Херсонщини, а й Миколаївської і Запорізької областей.

Оцінку діяльності книгозбірні на початку 30-х років дав Б. Лавренев: «Пришедшие на смену старым, новые библиотечные работники <...> повели дело дальше, укрепляя библиотеку и расширяя её фонды <...> библиотека стала действительно достоянием всего населения Херсона»¹.

На початок 1941 року книжковий фонд бібліотеки нараховував понад 300 тис. томів, ним користувалося майже 10 тис. читачів.

Тяжким випробуванням для книгозбірні стали роки Великої Вітчизняної війни. У період фашистської окупації бібліотека деякий час працювала, проте її фонд та майно були пограбовані і окупантами, і місцевими мародерами. Літературу, яка не відповідала духу тимчасового режиму, знищено.

13 березня 1944 року місто було звільнено. Страшний вигляд воно мало. Такою була й бібліотека: вибиті двері, вікна, розтрощені меблі, розкидані книги. Втрачено більше 215 тис. книжок.

Вже у квітні розпочалася робота з відродження закладу. Книги надіслали Державна бібліотека ім. В.І. Леніна та Ленінградська публічна бібліотека ім. М.Є. Салтикова-Щедріна. А з вересня почали надходити нові книги, в тому числі й обов'язковий примірник видань.

З утворенням у жовтні 1944 року Херсонської області бібліотека набула статусу обласної. А з 1966 року вона має статус обласної наукової установи універсаль-

ного профілю. З 1936 по 1997 рік книгозбірня носила ім'я російського письменника О.М. Горького, з 1997 року носить ім'я українського письменника Олеся Гончара.

Визначною подією для книгозбірні був її переїзд у 1987 році в нове приміщення, книгосховище якого розраховано на зберігання 1 млн. 200 тис. томів.

Сьогодні наша бібліотека – не тільки регіональний інформаційний центр, це ще й великий центр дозвілля. Люди різного віку приходять сюди поспілкуватися, подивитися виставки професійних і самодіяльних художників, переглянути відеофільми, послухати виступи митців і літераторів, взяти участь у засіданнях читацьких клубів та об'єднань за інтересами тощо.

Все це сприяє піднесенню престижу бібліотеки у населення, постійному припливу читачів. Щорічно її послугами користуються до 40 тис. мешканців міста і області. До їхніх послуг – майже мільйонний універсальний фонд, розрахований на те, щоб кожна доросла людина, незалежно від її професії, переконань, змогла знайти потрібну літературу.

Очолює установу кавалер ордена княгині Ольги III ступеня, заслужений працівник культури України і просто мудра та гарна жінка Надія Іванівна Коротун. Під її керівництвом колектив висококваліфікованих фахівців докладає багато зусиль для того, щоб бібліотека розвивалася відповідно до вимог сучасного інформаційного суспільства, не лише збирала, зберігала документи на різних носіях інформації, а й за допомогою сучасних технологій забезпечувала право кожної людини на отримання інформації.

¹ Лавренев Б.А. Моя первая академия // Собр. соч. В 6-ти т. – М., 1985. – Т. 6. – С. 333.

...ІМЕНІ ВЕЛИКОГО ПИСЬМЕННИКА (До 110-ї річниці Ніжинської центральної міської бібліотеки імені М.В. Гоголя)

З. Петрик

ІСТОРИЯ Ніжинської центральної міської бібліотеки (ЦМБ) ім. М.В. Гоголя розпочалася в далекому 1897 році, коли за ініціативою повітових земських зборів у місті було відкрито безкоштовну народну бібліотеку-читальню. Її книжковий фонд нараховував 2 005 примірників, а кількість відвідувачів становила понад 900 осіб.

Проте бібліотека-читальня не могла забезпечити запити мешканців міста. Тому питання про необхідність створення у Ніжині міської публічної бібліотеки неодноразово порушувалося громадськістю. Розуміла це і місцева влада. Так, 12 квітня 1909 року, з нагоди 100-річчя М. Гоголя, міська Дума прийняла постанову відкрити в Ніжині на міські кошти публічну бібліотеку його імені.

Відтепер розпочалася робота з формування фонду майбутньої книгозбірні. Міська Дума щороку виділяла по 500 крб. на купівлю книжок. Були і добровільні пожертви. Першим такий дар (500 томів книг, 300 назв) зробив видатний вчений-філолог, професор Історико-філологічного інституту П. Заболотський. Було придбано цінну історичну бібліотеку викладача інституту Є. Кашпровського, а також приватну колекцію пані Богуш, яка складалася з творів російських і західноєвропейських класиків. Таким чином поступово нако-

пичувався фонд бібліотеки. Але політичні події тих років – Перша світова війна, хвиля робітничого руху – відсунули питання про відкриття бібліотеки на тривалий час.

Лише 21 лютого (за старим стилем) 1917 р. відбулася двоочікувана подія. «Черниговская земская газета» (1917. – №18) писала: «21 февраля в день кончины великого писателя земли русской и бывшего ученика Нежинского лицея Н.В. Гоголя Нежинское городское самоуправление открыло в Нежине публичную библиотеку имени Н.В. Гоголя».

Для книгозбірні тимчасово було виділено приміщення службового кабінету в міській чоловічій гімназії, директором якої був П. Заболотський. Його ж було обрано головою правління бібліотеки, також він допомагав бібліотекарю, котрий за 25 крб. в місяць 4 рази на тиждень видавав додому книги.

«Число книг с 750 названий в 1500 томах при открытии библиотеки за год удвоилось; число подписчиков с 40-50 в первые дни – возросло к концу года до 600 человек; преобладают среди них учащаяся молодежь старших классов и евреи; многие отцы города не только материально не поддер-

живають городское детище, но всячески тормозят отпуск средств на городскую библиотеку; даже ежегодные 500 р. ассигнования поступали неаккуратно, и если бы не частная благотворительность, в виде постоянно притекающих книжных пожертвований, безвозмездного представления помещения и отопления, то библиотека не могла бы существовать и развиваться», – писала в 1918 р. «Черниговская земская газета».

Але, незважаючи на труднощі, бібліотека не припинила своєї роботи. Згодом вона переїхала у спеціально виділене приміщення (вул. Гоголя, 2). Книгозбірня користувалася великою популярністю у студентів, учнів, інтелігенції, робітників. Зберігся звіт міської бібліотеки за період з 24 лютого по 8 травня 1920 р. З нього видно, що за цей час установу відвідало 922 особи, яким було видано 5 154 книги. Штат бібліотеки був дуже малий. Так, у 1923 р. до нього входили всього троє працівників – завідувачий, помічник завідуючого і сторож.

На жаль, в архівних документах не збереглися прізвища всіх працівників міської бібліотеки у перші роки її діяльності. Лише відомо, що до 1924 року в ній працювали майбутній викладач Ніжинського педінституту Г. Костенецький і завідувачка інститутської бібліотеки Н. Наркевич, яка в роки німецько-фашистської окупації врятувала частину безцінного зібрання від знищення.

З року в рік зростає фонд бібліотеки, все більше людей відвідувало її.

М. Николаєва (Лєскова), яка працювала у книгозбірні з кінця 1930-х років до окупації міста німецькими загарбниками, багато розповіла нам про цей період історії бібліотеки. Зокрема, про її працівницю Н. Власенко, яка пізніше, в роки Великої Вітчизняної війни, була секретарем Ніжинського підпільного міському комсомолу і загинула під час десантної операції.

Доля міської бібліотеки в роки фашистської окупації була трагічною. 14 вересня 1943 року, за день до визволення міста радянськими військами, окупанти висадили в повітря її приміщення. Загинув весь книжковий фонд. Вдалося врятувати тільки невелику частину найбільш цінних книг, які працівники бібліотеки О. Чернобай, М. Лєскова та інші заздалегідь переховали по домівках.

Після визволення Ніжина спільними зусиллями громадськості та населення міста бібліотеку було відроджено. Багато книг подарували ніжинці, надходила література навіть із Сибіру і Далекого Сходу. Завідувачкою книгозбірні стала М. Єрченко, яка доклала чимало зусиль, щоб якнайшвидше поновити роботу в непристосованих двох кімнатах інститутської бібліотеки.

Вже в 1958 році до послуг читачів був фонд, який налічував 40 650 примірників! Книгозбірня передплачувала 57 назв журналів, 20 назв газет.

«Люблю як прийти в нашу міську бібліотеку. Хоч і приміщення тіснувате, але, не дивлячись на це, завжди відчуваєш тут турботу про читачів. Та й не тільки моя це думка. А вже число читачів весь час зростає, двісті-триста відвідувачів буває тут щоденно. Чому ж так цінують ніжинці свою бібліотеку? Перш за все книга ввійшла в побут трудящих, і без неї ми не мислимо нашого життя», – так написав читач М. Корський в газеті «Радянський Ніжин» за 24 листопада 1958 року.

В 1960 році бібліотека одержала власне приміщення на вулиці Луначарського (нині С. Яворського), 7.

Для кращого задоволення потреб читачів на багатьох підприємствах міста було організовано нестационарні форми обслуговування: пункти видачі книг, пересувні бібліотеки.

В 1955 році книгозбірню очолила Н. Середа, яка дуже багато зробила для розвитку бібліотечної справи в нашому місті. Під її керівництвом у 1962 р. колектив виборів почесне звання «Бібліотека відмінної роботи».

У 1960-1970-х роках у колективі, очолюваному З. Петрик, працювали справжні ентузіасти: Л. Вертюк, Ф. Полюлях, Є. Ридзель, А. Єфремова, В. Пархоменко, Т. Карась,

В. Кузуб, Г. Шкатула, А. Упорнікова. Їх часто можна було побачити на підприємствах, у школах, навчальних закладах, гуртожитках міста, на колгоспних ланах та фермах, де вони проводили лекції, бесіди, бібліографічні огляди, пропагували книгу.

1970 року книгозбірня стала переможцем Всесоюзного громадського огляду бібліотек. За підсумками культурно-шефської роботи з обслуговування працівників сільського господарства в 1971 році її нагороджено Дипломом Міністерства культури СРСР, ЦК профспілки робітників та службовців сільського господарства.

В 70-ті роки велика увага приділялася популяризації технічної та економічної літератури. Бібліотека стала обласною школою передового досвіду «На допомогу виробництву». На підприємствах міста, в бібліотеці разом з відділом технічної літератури Чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка проводилися дні інформації, дні спеціаліста, відкриті перегляди технічної, патентної та економічної літератури, інформування спеціалістів народного господарства, раціоналізаторів. І, певно, можна стверджувати, міська бібліотека відіграла не останню роль у здобутках промислових підприємств Ніжина.

1980 року бібліотеки міста було об'єднано в централізовану бібліотечну систему, в якій центральній бібліотеці ім. М.В. Гоголя і до цього часу належить провідна роль. Першим директором ЦБС стала Н. Середа. Штат бібліотеки збільшився. Він поповнився досвідченими працівниками – М. Сидоренко, Т. Гребенюк та молодими фахівцями, серед яких: А. Шмаровоз, Т. Колотило, О. Скименко, Л. Гусєва, В. Маленко, Е. Бурська.

В цей час урізноманітнюються форми масової інформаційної та виховної роботи книгозбірні. За активну роботу з інтернаціонального і патріотичного виховання ЦМБ ім. Н.В. Гоголя було нагороджено Дипломом I ступеня. ЦБС очолювала Т. Карась.

У 1986 році директором ЦБС стала Р. Хачатурян – здібний організатор, ерудована людина, «Жінка року Ніжина 2003 року», «Жінка року Чернігівської області 2004 року». Працівники бібліотеки почали більше уваги приділяти краєзнавчій роботі, популяризації творчості місцевих авторів – вчених, поетів, письменників.

Сьогодні на базі ЗОШ №10 активно працює клуб «Краєзнавець» (керівник – провідний бібліотекар ЦМБ ім. М.В. Гоголя Л. Гловач). 5 років кожної останньої середі місяця гостинно відчиняються двері Літературної вітальні, очолюваної провідним бібліотекарем А. Єфремовою, що збирає місцевих поетів та письменників. Як підсумок – видається літературний альманах «Поетичний Ніжин», де друкуються їхні твори. Проводяться презентації нових книг наших земляків, зустрічі з провідними українськими письменниками, краєзнавцями. Фонд бібліотеки постійно поповнюється виданнями, подарованими авторами. Видаються краєзнавчі бібліографічні покажчики, листівки, пам'ятки. Спільно з Ніжинським краєзнавчим музеєм щорічно випускається «Календар знаменних і пам'ятних дат по місту Ніжину».

В читальному залі ЦМБ ім. М.В. Гоголя створено центр «Інформаційний калейдоскоп», що надає соціально-побутову інформацію різним верствам населення з питань соціального забезпечення, комунальних та житлових проблем, працевлаштування. Бібліотека виконує посередницьку роль між владою і населенням за допомогою постійно діючої виставки «Місцева влада інформує». До всіх знаменних дат, історичних подій, ювілеїв наших земляків влаштовуються книжкові виставки, оформляються календарі знаменних дат, проводяться літературні та тематичні вечори, усні журнали тощо. Про свою роботу книгозбірня постійно інформує в засобах масової інформації: в міськрайонній газеті «Ніжинський вісник», у міській газеті «Вісті», на радіо та телебаченні.

Добрі зміни сталися в бібліотеці за останні 10 років. У 2000 році вона переїхала до просторого, світлого приміщен-

ня. За кошти з місцевого бюджету придбано нові меблі, обладнання.

У 2004 році за сприяння Посольства США в Україні та підтримки місцевої влади в рамках міжнародної програми LEAP IV у ЦМБ ім. М.В. Гоголя було відкрито Інтернет-центр, що значно підвищило її інформаційний потенціал і рівень обслуговування відвідувачів. Тільки за останній рік користувачами Інтернет-центру стали 2 914 осіб.

Універсальний фонд бібліотеки налічує 134 237 примірників документів.

Щороку ЦМБ ім. М.В. Гоголя відвідують понад 57 тис. користувачів, яким видається 175 тис. примірників документів. Серед відвідувачів бібліотеки більшість становить молодь: учні старших класів та студенти. Справжньою розрадою стала бібліотека і для читачів-пенсіонерів. Адже тут не тільки підберуть потрібну книгу, ознайомлять з новинками літератури, а й вислухають, дадуть пораду, допоможуть розібратись у складному питанні, що дуже важливо для літніх, самотніх людей.

В останні роки бібліотека здобула репутацію не тільки інформаційно-культурного та краєзнавчого центру, а й активного організатора. Вона є ініціатором проведення багатьох міських заходів, працюючи в тісному контакті з культурними закладами міста і області – Чернігівською ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Чернігівською обласною бібліотекою для юнацтва, бібліотекою Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя і т. ін. Всі успіхи – заслуга згуртованого колективу, в якому працюють досвідчені фахівці. Понад 40 років віддали улюбленій справі А. Єфремова та З. Петрик, більше 30 років працюють В. Пархоменко та Л. Гловач, понад 20 років – Р. Хачатурян, О. Єкіменко, Л. Гусева, Т. Колотило, А. Шмаровоз, В. Маленко, Н. Старінко.

Стодесятирічна історія Ніжинської центральної міської бібліотеки ім. М.В. Гоголя доводить, що в усі роки існування вона була потрібна жителям міста як джерело знань, культурний осередок.

“ЛЮБИ Й ТВОРИ ДОБРО”

(Про об'єднання за інтересами у бібліотеках-філіях
Виноградівської ЦБС Закарпатської області)

ЯК ЖИВЕШ,
СІЛЬСЬКА
БІБЛІОТЕКО?

В. Горват

ВЖЕ кілька років поспіль у Новому Селі Виноградівського району Закарпатської області діє гурток “Люби й твори добро”. Ініціатор його створення Мелінда Молнар збирала у себе вдома дітей і проводила заняття з вивчення Біблії. Це були незвичайні уроки. Тут діти не лише дізнавалися про Святе письмо, а й готували театралізовані дійства, на які із задоволенням приходили односельці, вчилися виготовляти красиві сувенірні вироби з бісеру, кукурудзяного листя, сірників, полотна... врешті з усього, що може підійти для такої справи. Так поступово зібралася ціла колекція ляльок, різдвяних сувенірів, ялинкових прикрас, картин, фітокомпозицій, вишиваних серветок.

Свої вироби гуртківці виставляли на суд глядачів. Столики з їхніми ляльками, композиціями, гіпсовими фігурками почали з'являтися на районних і сільських фестивалях у Закарпатті, а потім і в Угорщині. Успіх гуртківців виявився величезним. Їхніми роботами не лише захоплювалися, їх радо купляли, розпитували про техніку виконання, просили приїхати ще. До речі, закордонні паспорти на поїздки в Угорщину гуртківці оформили якраз на гроші, виручені за свої сувеніри.

Власне гурток “Люби й твори добро” давно вже став центром творчого й духовного зростання юнаків та дівчат, місцем їхнього дозвілля. Адже діти їздять в турпоходи, займаються спортом, рибальством, саджають дерева.

Згодом М. Молнар було запропоновано посаду завідувачки місцевої бібліотеки-філії ЦБС. Так керівник гуртка стала ще й сільським бібліотекарем, а центр дитячої творчості і дозвілля перемістився у сільську книгозбірню.

До всіх справ для Мелінди додалося й навчання – вона здобуває бібліотечну освіту.

Такі гуртки існують ще у низці сільських бібліотек Виноградівщини. Наприклад, у селі Дротинці діє клуб “Господарочка,” де місцеві дівчатка займаються в'язанням і вже можуть власними руками сплести шарфики, шкарпетки, серветки, сувенірні речі. Займається з ними завідувачка бібліотеки-філії О. Богля. У Черняхівській сільській бібліотеці-філії створено цікавий клуб “Чарівна голка”. Місцева вчителька М. Корнаш займається з дітьми вишиванням. В селі Дюла при бібліотеці створюється ляльковий театр. Залучають до творчості дітей на Лемаковиці (невеличке село на окраїні Виноградава)

Щодо всіх цих бібліотечних “відхилень” ми запитали директора Виноградівської ЦБС К. Вашкебу:

– Катерино Гейзівно, ми знаємо, що ви небаїдужі до подібних творчих ініціатив. Але який зв'язок між гуртками з вишивання й бібліотечною справою?

– Зв'язок прямий. Адже в гуртках відбувається естетичне виховання. А людина, яка тягнеться до прекрасного, неминуче цікавиться й книжкою. Це закономірно.

– Чи не стають гуртки альтернативою книжці? Адже бібліотечні фонди, м'яко кажучи, бідні на нові видання.

– Не могу з вами погодитися, тому що за останні три роки ситуація почала змінюватися на краще. Завдяки розумінню депутатів у районі діє програма поповнення бібліотечних фондів. Щороку ми одержуємо з районного бюджету 25 тисяч гривень на придбання книжок і передплату.

Маємо можливість купляти художню літературу, підручники, фахові видання для студентів навчальних закладів, які з'явилися у районі. Ми вивчаємо потреби молоді і відразу реагуємо на їхні запити. Крім того, діє Державна програма розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки.

У рамках цієї програми сільські бібліотеки одержують досить багато книг. Причому це справді цінні видання – сучасна література, світова й вітчизняна класика, книги для дітей. Ми відразу друкуємо списки нових надходжень, і читачі можуть швидко дізнатися про літературу, що надійшла. Завдяки виграному гранту ми одержали велику кількість книг угорською мовою, частина з яких передана в бібліотеки угорськомовних сіл. Згодом було проведено значну підготовку для отримання ще одного гранту, який щойно виграли. Він розрахований на безкоштовне обслуговування користувачів та їхню підготовку для роботи в Інтернеті. Я вже не кажу про отримані комп'ютери й створення Інтернет-клубу.

– З одного боку, книжкові фонди поповнюються, а з іншого – сільська бібліотечна мережа все ще залишається під загрозою “оптимізації”.

– Я зовсім не заперечую проти оптимізації, якщо вона спрямована на більш ефективну роботу бібліотек. Можливо, де-небудь виникає потреба об'єднати шкільну і публічну бібліотеки, але тільки так, щоб книги залишалися доступними для всіх. Поки що оптимізація нічого доброго не принесла. Мені дуже шкода за тими сільськими бібліотеками, які виведено з підпорядкування ЦБС. Сьогодні, коли з'явилася можливість поповнювати фонди, оживити їхню роботу, “оптимізовані” бібліотеки не одержують практично нічого. В більшості випадків на оптимізацію дивляться тільки з точки зору економії коштів. Не знаю, чи багато грошей можна заощадити на бібліотеках, але непоправної шкоди завдати дуже легко.

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ЗЕМЛЯКА (Про С. Черкасенка)

ПОСТАТІ МИНУЛОГО

ІМ'Я Спиридона Черкасенка мало-відоме широкому загалу. Так склалася його доля, що, народившись у невеликому степовому містечку Новий Буг 24 грудня 1876 року і закінчивши тут учительську семінарію (зараз педагогічний коледж), він жив і працював на Донбасі, згодом – в Ужгороді, в містечку Горні Черношіце в Чехії, де і помер 8 лютого 1940 року далеко від Батьківщини.

Творчість письменника – це цілий материк літератури: поезія, драматургія, проза, публіцистика, сатира, літературна критика, педагогіка. Серед його романів найбільш відомий – «Пригоди молодого лицаря» (який було екранізовано), серед драм – «Казки старого млина». Багато поезій стали піснями, що вважаються народними, – «Ой, чога ти, дубе...», «Зима і весна». Вершинним здобутком малої прози С. Черкасенка є цикл оповідань для дітей і про дітей, які вийшли 1912 року збіркою «Маленький горбань та інші оповідання».

Для новобужан творчість С. Черкасенка ще в 70-ті роки минулого століття відкрив краєзнавець, подвижник Іван Тимофійович Корнафель, якого, на жаль, вже з нами нема. Він зібрав значну колекцію матеріалів про життя і творчість видатного земляка. Його справу продовжили дочка – викладач педагогічного коледжу В. Корнафель та голова товариства «Просвіта» В. Галущенко,

який відкрив в Інтернеті сайт, присвячений С. Черкасенку.

Новобузька районна бібліотека теж не стояла осторонь літературно-краєзнавчих розшуків і зібрала багато краєзнавчого матеріалу на паперових та електронних носіях. Але справжньою нашою мрією було створення літературної вітальні імені С. Черкасенка, де б проводилися масові заходи, зустрічі, презентації книг. Ідея створення такої вітальні була представлена на «Конкурсі бібліотечних ідей-2006», ініційованому МКТ України. Цю ініціативу підтримали районні органи влади, виділивши кошти на ремонт та обладнання приміщення.

22 грудня 2006 року, до 130-ї річниці з дня народження письменника, в Новобузькій районній бібліотеці відбулося відкриття літературної вітальні ім. Спиридона Черкасенка. Працівники відділу обслуговування О. Кушнір, Л. Торопчина разом зі студентами педагогічного коледжу (викладач В. Корнафель), Новобузької гімназії (викладач С. Королькова) підготували літературно-музичну композицію, присвячену життю і творчості С. Черкасенка, де прозвучали його вірші, пісні, спогади про письменника, роздуми про його творчість.

Серед запрошених були представники обласних державної адміністрації та управління культури, голова районної

Ради на - родних депутатів, педагогіки, користувачі бібліотеки, учні гімназії. Особливо приємно, що гімназисти склали і прочитали свої вірші, присвячені земляку. А це значить, що наша спільна робота не пройшла даремно, вона дала свої паростки, які в майбутньому проростуть квітами духовності.

Наша вітальня, яка, сподіваємося, стане осередком спілкування людей різного віку і уподобань, тепер носить ім'я митця, котрий завжди відзначався глибокими життєвими спостереженнями, був співцем найтонших почуттів людини. Він не цурався громадських тем, але завжди залишався вразливим мрійником, чуйним до краси, бачив у людині найдосконаліший витвір природи.

Донька завідувачої Новомихайлівською бібліотекою-філією Оля Кочерко написала вірш «Пам'яті Черкасенка», де є такі слова:

*Життя торкнулось чужини,
Та там назавжди й прикипіло.
А мрії – все вривались в сні,
На Батьківщину так хотілось!
Манив до болю рідний край!
Та лиш книжки сюди дістались.
Його слова, його пісні
У Новобужжі прочитались ...*

SI FATA SINANT¹

(До 80-літнього ювілею Івана Лозинського)

Я

КБИ долі було завгодно, то цей рік міг би стати 80-річним ювілеєм за життя Івана Миколайовича Лозинського, який протягом багатьох років очолював спочатку Львівську міську бібліотеку іноземної літератури ім. Ю. Фучика, потім, після її реорганізації, – відділ літератури іноземними мовами Львівської ОУНБ. Провівши в невтомній праці найбільшу частину життя в затишному приміщенні на Мулярській 2а, він здобув *honoris causa*² звання науковця-славіста. Саме праця у бібліотеці найбільше прислужилася у творчій діяльності І. Лозинського як богеміста, полоніста, україніста, літературного критика, краєзнавця.

Він був публічною людиною, науковцем сьогодення широкого діапазону зацікавлень. А книги, що завжди знаходилися під рукою, найкраще допомагали в бібліографічних пошуках. Результатом сорокарічної (1952–1992) копіткої праці дослідника стало 415 науково-популярних статей, рецензій, з яких 356 – українською, 42 – російською, 16 – польською, 1 – чеською мовами. Вони побачили світ у 52 часописах – 35 українських (18 журналах і 17 газетах) і 17 закордонних (13 журналах і 4 газетах), що видавались у Варшаві, Жешуві, Кросно, Москві, Парижі, Празі, Пряшеві, Софії, Торонто.

Тематика та географія наукових зацікавлень І. Лозинського були доволі різноманітними. Фондова література більш аніж 40 мовами народів світу потребувала популяризації, зокрема шляхом вшанування ювілеїв визначних діячів науки і культури. Специфіка ж регіону і відповідно до неї наповнення фонду диктували пріоритетність комплектування творами слов'янських літератур, зокрема польської. Та насамперед І. Лозинський, не забуваючи про всіх інших, досліджував творчість письменників Галичини й, безумовно, львівського краю.

У пошуках спільних явищ в історії культури народів, морального і духовного зближення дослідник фактично займався порівняльним літературознавством, тяжіючи до свого основного фаху – славістики. А шлях до цього фаху виявився непростим, вистражданим, але таким бажаним, що трудності вресіти поступилися наполегливості. «Всім, що набув і маю, завдячую власній твердій волі і впертості»³, – писав про себе.

Івану Миколайовичу довелося пройти довгий шлях від сільського хлопця до дипломованого філолога. Народився він 1 травня 1927 р. у с. Ляшки Муровані Старосамбірського району (від 1946 р. – с. Муроване). Вчився в сільській школі, а згодом – у Самбірському торговельному технікумі (1942-1944). Здобувши професію бухгалтера, працював у фінвідділі Старосамбірського райвиконкому (1944-1946). Потяг до гуманітарних наук привів його на лаву Дрогобицького учительського інституту, куди потрапив після складання екстерном іспитів на атестат зрілості в дрогобицькій школі № 1. У Львові продовжував навчання на слов'янському відділенні філологічного факультету Львівського державного універ-

ситету (ЛДУ) ім. І. Франка (1946-1951). Після закінчення, працював інспектором шкіл відділу народної освіти Львівського облвиконкому і одночасно вступив до аспірантури при Інституті суспільних наук АН УРСР (1951-1954). Протягом двох років викладав на заочному відділенні ЛДУ. У цей період налагодив співпрацю з Московським інститутом технічної інформації як перекладач, писав статті до журналу «Жовтень».

Працюючи над цими матеріалами, І. Лозинський часто відвідував Львівську міську бібліотеку № 3, де зарекомендував себе знаючим, добросовісним читачем. За словами тогочасного бібліотекаря Ганни Мусянович, він навіть допомагав виявляти так звані «внищувачів книг», що намагалися видерти потрібні їм аркуші з часописів під час перегляду їх у читальному залі. Тому на роботу бібліографа був прийнятий (1957) охоче і за рекомендацією колективу книгозбірні. Цього ж року очолив бібліотеку. Працював до 1976 року на посаді директора Львівської бібліотеки іноземної літератури ім. Юліуша Фучика. Після централізації бібліотечної мережі по всій Україні та реорганізації Львівської міської бібліотеки у відділ літератури іноземними мовами Львівської ОУНБ був його незмінним завідувачем до 23 липня 1992 року. Помер несподівано, на вулиці, від серцевого нападу, в дорозі на конференцію до НБ ЛНУ ім. І. Франка. Похований у рідному селі.

До творчого доробку І. Лозинського, окрім численних статей, присвячених ювілеям письменників, увійшли: бібліографічний покажчик «Львівський період життя і творчості Тадеуша Боя-Желенського», вступні статті до покажчиків «Владислав Броневський в Українській РСР» (упоряд. В. Кулик) та «Данте крізь українську призму» (упоряд. М. Мороз), опрацювання та коментарі листів українських і польських письменників О. Гаврилюка до В. Броневського, В. Василевської, В. Ковальського, Л. Кручковського, Л. Пастернака до редактора журналу «Signalu» К. Курилюка, М. Домбровської, Є.Путраментя, невідомих листів Б. Шульца, Ст. Р. Добровольського та ін., 10 рецензій, 6 перекладів статей, новел, нарисів з польської, чеської мов, у тому числі переклад польською мовою короткого ілюстрованого путівника Пашук А., Деркач І. «Львів», численні статті до трьох томів «Української літературної енциклопедії» (К., 1988-1995), дванадцятитомної «Української радянської енциклопедії» (К., 1977-1985), «Радянської енциклопедії історії України», «Шевченківського словника». Щоправда, авторство статей не завжди було прийнято зазначати.

Рукописи науковця передані дружиною О. Лозинською до Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, де створено фонд І. Лозинського

О. Лук'яненко

¹ Якби долі було завгодно.

² За заслуги.

³ Лист до Ф. Малицького // Матеріали архіву ЛНБ ім. В. Стефаника НАНУ": Фонд І. Лозинського № 236.

№ 236, що налічує 80 тематичних папок (понад 10 тис. аркушів) документальних матеріалів.

Розвідки львівського дослідника не лише заповнювали ніші в життєписах і творчості письменників світу, історії та культури народів, а й сприяли їхнім дружнім зв'язкам, листуванню, реальній співпраці, тобто справжньому діалогу культур.

Відгук української письменниці з Торонто І. Дибко-Филипчак на смерть І. Лозинського в журналі «Нові дні» так і називався: «Моя пам'ять про особливу людину». Його друзі та знайомі з часопису «Бойки» вшанували пам'ять колеги по перу статтею «Замість квітки на могилу Івана Лозинського». Польські вчені С. Войткевич, А. Гжибовска, Є. Раковські у листах, статтях про львівську полоністику подавали біографію і бібліографію праць І. Лозинського. Відомості про нього занесено в «Українську літературну енциклопедію», в українські та закордонні бібліографічні видання: «Polska bibliografia literacka» (Warszawa, 1965), «Sto padesat let cesko-ukrainsky literarnich styku 1814-1964» (Praga, 1968), «Слов'янська

філологія на Україні (1958-1962), (1963-1967), (1968-1976), (1977-1981)» (К., 1968; 1978-1979; 1983), «Філологічні науки на Україні (1978-1987)» (К., 1980-1989), «Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: В 5 т. Т. 4.» (К., 1991), «Журнал іноземної літератури «Всесвіт» у ХХ сторіччі (1925-2000): Бібліогр. покажч.» (К., 2004).

Праці І. Лозинського зарекомендували себе як достовірне джерело наукової інформації. Оригінальне бачення, своєрідне сприйняття, завжди власний погляд на об'єкт вивчення були основними рисами його полеміки. Незважаючи на складну вдачу, Івана Миколайовича поважали, бо на будь-яке запитання можна було отримати професійну, вичерпну відповідь із посиланням до джерел. Він досягнув усього, чого прагнув: за життя – визнання науковцем, після смерті – персонального бібліографічного покажчика, статті в «Українській літературній енциклопедії». До 80-річного ювілею І. Лозинського готується каталог його приватної бібліотеки. Отже, *vita memoriae*¹ триває.

¹ Життя пам'яті

ДО ЮВІЛЕЮ БІБЛІОГРАФА ТА КНИГОЗНАВЦЯ С. ПЕТРОВА

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРІВ!

22

травня 2007 року виповнилося 60 років Сергієві Степановичу Петрову – українському книгознавцю і бібліографу, журналістові, кандидату філологічних наук.

С. Петров – із родинної династії. Його батько С.О. Петров (1917-1974) – відомий український бібліограф і книгознавець. Після закінчення факультету журналістики Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка Сергій Степанович працював у музейних закладах, зокрема директором Народного музею історії Печерського району м. Києва, зав. відділом музею "Косий капонір" ("Київська фортеця"), провідним науковим співробітником Державного музею книги і друкарства України, зараз – старший науковий співробітник Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника.

С. Петров продовжив фундаментальну бібліографічну працю свого батька "Книга в Україні: Друга половина XIX – поч. XX ст. (1861-1917)", яка виходить у світ завдяки його – без перебільшення – титанічним зусиллям і за підтримки колег із Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

У 2004 р. за результатами багаторічних досліджень захистив кандидатську дисертацію "Видавнича справа в Києві (друга половина XIX – поч. XX ст.)" в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Його науковим працям притаманне широке залучення й аналіз історичних джерел, глибина теоретичних узагальнень.

Сергій Степанович викладав „Історію книги”, „Бібліографію”, „Друк в Україні” на видавничо-поліграфічному факультеті Національного технічного університету України "КПІ". Він є членом Ради Київської міської організації

Товариства охорони пам'яток історії та культури.

Творчий доробок С. Петрова включає такі праці:

Книга в Україні: Друга половина XIX – початок XX ст. (1861-1917): (Бібліогр. покажч.) № 1. А. – К., 1996. – У співавт.; Книга в Україні, 1861-1917: Матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 2-8. – К., 1999, 2001, 2002. – У співавт.; Видавнича справа в Києві (друга половина XIX – початок XX ст.): Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2004; Видавнича справа в Києві (друга половина XIX – початок XX ст.): Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2004; Книжкова справа в Києві. 1861-1917. – К.: Тов. УВПК "ЕксОб", 2002. – 344 с.; В бурю: Книговидання у Києві 1917 р. // Вітчизна. – 1987. – № 6. – С. 202-205; Оборонні споруди Києва за рукописними та друкowanними джерелами. – К., 1997. – 49 с.; Київські друкарні (друга половина XIX ст.) // Друкарство. – 1995. – № 5-6. – С. 4-7; Київська школа друкарського мистецтва // Друкарство. – 1996. – № 4-5. – С. 4-7; Кульженко – людина, що присвятила життя книзі // Друкарство. – 1997. – № 1-2. – С. 4-7; Друкарство як мистецтво // Друкарство. – 1998. – № 1/18. – С. 4-8; Так народжувався часопис "Книгарь" // Друкарство. – 2001. – № 1/36. – С. 4-6; Найвідоміший з плеяди київських видавців // Друкарство. – 2001. – № 5/40. – С. 4-7; Видавнича діяльність Київського товариства грамотності // Друкарство. – 2004. – № 1(54). – С. 88-91; Розвиток книговидавництва в Києві // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2004. – С. 174-178; Київ. Погляд крізь століття. – К.: Експрес-об'ява, 2001. – 90 с.

ВАЛЕНТИНА МАКСИМІВНА ДИГАЛО

Колектив Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва ім. О.М. Бойченка з сумом повідомляє, що 7 липня 2007 року у віці 68 років пішла з життя Валентина Максимівна Дигало – перший директор бібліотеки, заслужений працівник культури України.

Вся трудова діяльність Валентини Максимівни була пов'язана з бібліотечною справою, яку вона любила і добре знала.

В. Дигало народилася 29 червня 1939 року в селищі Дергачі Харківської області в сім'ї робітника. В 1962 році закінчила Харківський державний бібліотечний інститут. Розпочала свою трудову діяльність на посаді бібліотекаря районної бібліотеки для дітей Компаніївського району Кіровоградської області. Згодом працювала завідувачкою Кіровоградської районної бібліотеки для дітей, відділу обласної бібліотеки для дітей ім. А.П. Гайдара, Кіровоградської міської бібліотеки для юнацтва ім. Т.Г. Шевченка. З 1978 по 2002 рік – завідувачка, а потім – директор Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва ім. О.М. Бойченка.

Завдяки досвіду Валентини Максимівни, її наполегливій праці, таланту керівника обласна бібліотека для юнацтва перетворилась у палац молоді з багатим універсальним фондом – затишний, гостинний, обладнаний сучас-

ною технікою. Відданість своїй справі, наполегливість, талант організатора – ось основні риси характеру В. Дигало. За ініціативи Валентини Максимівни в 1996 році було створено єдиний в Україні телевізійний молодіжний клуб „Відкриті двері” спільно з обласною телерадіомовною компанією. Вона сприяла виданню двох колективних збірок поезії переможців обласних конкурсів юних талантів. Приділяла велику увагу укріпленню авторитету ОБЮ серед книгозбірень для юнацтва країни. Розпочала в бібліотеці роботу з автоматизації та комп'ютеризації бібліотечних процесів.

За багаторічну сумлінну працю, значний особистий внесок у розвиток бібліотечної справи області, у популяризацію та розвиток української національної культури, у справу виховання молоді Валентина Максимівна відзначалася багатьма нагородами управління культури Кіровоградської обласної державної адміністрації. У 1993 році удостоєна почесного звання «Заслужений працівник культури України».

Раптова смерть Валентини Максимівни – доброї і чуйної людини, яку знали і поважали працівники культури Кіровоградщини і всієї країни, є тяжкою втратою для всіх нас.

НАДІЯ МИКОЛАЇВНА МАКУХА

20 травня цього року на 63 році життя після тяжкої хвороби пішла з життя Надія Миколаївна Макуха – відомий в Україні бібліотечний фахівець, заслужений працівник культури України.

Після закінчення Харківського державного бібліотечного інституту працювала у Книготорзі, Центральній бібліотеці УТОС, у Державному об'єднанні книжкової торгівлі Держкомвидаву УРСР „Укркнига”, начальником відділу поставки літератури на експорт Республіканської книжкової бази „Укркнига”.

З 1986 по 1992 рік Надія Миколаївна на посаді провідного інспектора відділу бібліотек Міністерства культури України брала активну участь у розробці інструктивно-нормативних документів, програм перебудови діяльності бібліотек, концепції їхнього розвитку.

З 1992 року Н. Макуха була заступником директора Публічної бібліотеки імені Лесі Українки з питань формування інформаційних ресурсів бібліотек м. Києва. Доскональне знання книговидавничої справи допомагало їй залу-

чати додаткові джерела для поповнення фондів публічних бібліотек міста.

Надії Миколаївні були притаманні такі якості, як професіоналізм, принциповість, висока вимогливість, насамперед до себе, активна життєва позиція і в той же час доброзичливість, порядність, готовність допомогти кожній людині.

Невтомну, енергійну, спроможну на кипучу діяльність Надію Макуху підкосила тяжка підступна хвороба.

Зі смертю змиритися взагалі важко. Зі смертю Надії Миколаївни – неможливо. Перед очима стоїть миле, усміхнене обличчя, очі, переповнені бажанням жити, працювати, допомагати людям.

Такою вона була завжди і з усіма.

У колективі нашої бібліотеки Надія Миколаївна стала близькою людиною для кожного співробітника, чуйною і уважною. Її хвилювало все: справи бібліотеки, проблеми кожного працівника. Вона жила активним життям зацікавленої і життєлюбної людини.

Колектив Публічної бібліотеки імені Лесі Українки м. Києва, співробітники бібліотек столиці глибоко сумують з приводу передчасної смерті Надії Миколаївни і глибоко співчують її матері Вірі Луківні Макусі, рідним і близьким.

Світла і добра пам'ять про Надію Миколаївну Макуху – висококваліфікованого фахівця і чудову людину – назавжди

збережеться в наших серцях, а її життя буде прикладом для багатьох поколінь бібліотекарів.

*Л. Ковальчук, директор Публічної бібліотеки імені Лесі Українки м. Києва,
заслужений працівник культури України*

Глибоко сумуємо з приводу передчасної смерті колишнього заступника директора Публічної бібліотеки імені Лесі Українки міста Києва **Надії Миколаївни Макухи**.

У створенні Бібліотеки української літератури в Москві Надія Миколаївна відіграла особливу роль. Ще наприкінці 1980-х років вона прийняла нашу ідею щодо започаткування книгозбірні, як свою, робила все, щоб сприяти її розвитку, щирозсердно і постійно хвилюючись за українську справу в Москві.

Ми пам'ятаємо Надію Миколаївну як прекрасну людину, професіонала бібліотечної справи, справжнього друга.

Просимо передати щирі слова співчуття у зв'язку з цією непоправною втратою рідним, близьким, колегам Надії Миколаївни.

*Юрій Кононенко, Єлизавета Білошицька,
Валентина Слюсарчук, Вацлав Дородницин,
Ігор Місечко, Олена Мальцева,
Надія Філіппова, Валерій Семененко.
Москва, 22 травня 2007 р.*

ОФІЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА

від 15 серпня 2007 р. № 1050

Київ

Про внесення змін у додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України

від 30 серпня 2002 р. № 1298

(Витяг)

Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Внести у додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 р. № 1298 (1298-2002-п) "**Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери**" (Офіційний вісник України, 2002 р., № 36, ст. 1699, № 52, ст. 2389; 2005 р., № 40, ст. 2544; 2006 р., № 8, ст. 432) зміни, що додаються.

2. Міністерству культури і туризму, Державному комітетові архівів за погодженням з Міністерством праці та соціальної політики і Міністерством фінансів привести власні нормативно-правові акти у відповідність із цією постановою.

Прем'єр-міністр України

В. ЯНУКОВИЧ

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2007 р. № 1050

ЗМІНИ, що вносяться у додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 р. № 1298 (1298-2002-п)

Розділи IV та V додатка 2 до постанови викласти в такій редакції:

V. Культурно-освітні та архівні установи (бібліотеки, централізовані бібліотечні системи, музеї, панорами, виставки, заклади музейного типу, клуби, центри культури і дозвілля, парки культури і зоопарки, будинки народної творчості, архіви та архівні заклади) [див. таблицю на с. 40].

Найменування посади

**Діапазон розрядів
за Єдиною тарифною сіткою**
31 січня 2008 р. 31 січня 2009 р.

Керівні працівники: генеральний директор, директор (завідувач) установи (закладу), головні: інженер, зберігач фондів, художник, архітектор, хормейстер, балетмейстер, режисер, диригент, завідувач філіалу, вчений секретар національні заклади	13-17	16-20
інші заклади	10-15	12-16
Завідувачі структурних підрозділів (відділу, центру, лабораторії, архівосховища, сектору, інших служб); головні бібліотечні, архівні та інші головні фахівці основної діяльності національні заклади	10-15	14-18
інші заклади	8-13	9-14
Керівники гуртків, музичної частини, дискотеки, любительського об'єднання, клубу за інтересами	7-10	7-10
Наукові працівники, фахівці		
національні заклади	9-14	12-17
інші заклади	8-13	8-13
Художник-реставратор, реставратор національні заклади	9-13	12-16
інші заклади	8-12	8-12.

Уряд. кур'єр. – 2007. – 21 серп. – С. 11.

**ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ
ІНСТРУКЦІЇ З ОБЛІКУ ДОКУМЕНТІВ,
ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ В БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДАХ**

Наказ Міністерства культури і туризму України
від 3 квітня 2007 року № 22

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
23 травня 2007 р. за № 530/13797

Відповідно до Закону України "Про бібліотеки і бібліотечну справу" НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Інструкцію з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах (додається).

2. Міністру культури і мистецтв Автономної Республіки Крим, начальникам Головного управління культури і мистецтв Київської міської державної адміністрації, управлінням культури і туризму обласних, Севастопольської міської державних адміністрацій, керівникам Національної парламентської бібліотеки України, Національної бібліотеки України для дітей, Державної історичної бібліотеки України, Державної бібліотеки України для юнацтва, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, Одеської державної наукової бібліотеки імені М. Горького забезпечити дотримання вимог Інструкції з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах.

3. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра О. Г. Бенч.

Міністр

Ю. П. Богуцький

ІНСТРУКЦІЯ З ОБЛІКУ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ В БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДАХ

1. Загальні положення

Ця Інструкція регулює порядок обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах, який здійснюють уповноважені структурні підрозділи бібліотеки.

Архівні документи, зібрані в бібліотеці, входять до складу Національного архівного фонду України згідно із Законом України "Про Національний архівний фонд та архівні установи".

Інструкція поширюється на бібліотеки, що перебувають у сфері управління Міністерства культури і туризму України, управлінь (відділів) культури місцевих державних адміністрацій та виконавчих комітетів міських рад.

До обліку бібліотечного фонду висуваються такі вимоги: повнота та достовірність облікової інформації; своєчасне відображення в облікових документах кожного факту надходження і вибуття документів з фонду; узгодженість засобів і форм обліку.

2. Основні терміни і поняття

У цій Інструкції терміни вживаються у такому значенні:

- бібліотечний фонд – упорядковане зібрання документів, які зберігаються в бібліотеці, а саме:
 - книга – видання у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату в обкладинці чи оправі, обсягом понад сорок вісім сторінок;
 - брошура – книжкове видання обсягом від чотирьох до сорока восьми сторінок;
 - аркушеве видання – видання у вигляді одного чи декількох аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату без скріплення;
 - буклет – видання у вигляді одного аркуша друкованого матеріалу, сфальцьованого будь-яким способом у два чи більше згинів;
 - карткове видання – видання у вигляді картки встановленого формату, надруковане на матеріалі підвищеної щільності;
 - плакат – видання у вигляді одного чи декількох аркушів друкованого матеріалу встановленого формату, надруковане з одного чи з обох боків аркуша, призначене для експонування;
 - поштова картка – поштове відправлення у вигляді стандартного бланка, що містить відкрите письмове повідомлення;
 - журнал – періодичне видання у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу встановленого формату в обкладинці або оправі;
 - газета – періодичне видання у вигляді одного чи декількох аркушів друкованого матеріалу встановленого формату, призначене для широкого кола осіб, яке є джерелом письмової інформації про поточні події, пов'язані з внутрішніми справами, міжнародними проблемами, політикою тощо;
 - фоновий документ – аудіовізуальний документ на стрічковому чи дисковому носії, який містить звукову інформацію;
 - відеодokument – аудіовізуальний документ на стрічковому чи дисковому носії, який містить інформацію, зафіксовану за допомогою відеозвукозапису;
 - кіноdocument – аудіовізуальний документ на плівковому носії, що містить зафіксовані на ньому за допомогою кінематографічної техніки предмети у вигляді послідовно розміщених фотографічних зображень, а також може містити звукову інформацію;
 - фотодocument – аудіовізуальний документ, що містить інформацію, зафіксовану на ньому за допомогою фотографічної техніки; предмети у вигляді окремих фотозображень;
 - документ на мікроформі – фотодocument на плівковому чи іншому носії, який для виготовлення і використання потребує відповідного збільшення за допомогою мікрографічної техніки;
 - електронне видання – електронний документ (група електронних документів), який пройшов редакційно-видавничу обробку, призначений для розповсюдження в незмінному вигляді та має вихідні дані;
 - безнадійна заборгованість – заборгованість користувача перед бібліотекою з документів, узятих ним у тимчасове користування, щодо якої є впевненість про неповернення її боржником або за якою строк позовної давності минув;
 - вилучення документів з бібліотечного фонду – процес виключення зі складу бібліотечного фонду та зняття з обліку документів, які підлягають списанню;
 - непрофільне видання – видання, яке не відповідає профілю комплектування (тематико-типологічному плану комплектування) конкретної бібліотеки;
 - періодичне видання – серійне видання, що виходить через визначені проміжки часу з постійним для кожного року числом номерів (випусків), без повторів у змісті, однотипно оформленими, нумерованими і/або датованими випусками, під одним і тим самим заголовком;
 - примірник – одиниця обліку бібліотечного фонду, кожна окрема одиниця документа, яка включається до складу бібліотечного фонду або вибуває з нього;
 - річний комплект – одиниця обліку газет, сукупність номерів (випусків) газети за рік, наявних у фонді бібліотеки.

3. Об'єкти та одиниці обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах

3.1 Об'єктами обліку бібліотечного фонду є:

3.1.1 Видання:

- книги, брошури;
- аркушеві видання, буклети, карткові видання, плакати, поштові картки;
- журнальні видання, газетні видання.

3.1.2 Аудіовізуальні документи:

- фонові документи;
- відеодOCUMENTI;
- кіноDOCUMENTI;
- фотодOCUMENTI;
- документи на мікроформах.

3.1.3 Електронні видання.

3.2 Основними одиницями обліку всіх видів документів, які включені до бібліотечного фонду (крім газет), є назва і примірник.

3.3 Основними одиницями обліку газет є річний комплект газети та її назва (незалежно від зміни назви видання).

3.4 Самостійні видання, об'єднані в одній оправі (конволют), обліковуються як окремі примірники і окремі назви.

3.5 Додатки до друкованих документів (мапи, атласи, таблиці, покажчики до географічних назв, ноти, грамплатівки, плакати, оптичні диски і т. ін.), якщо вони не мають самостійного значення, окремо не обліковуються. Вони отримують інвентарний номер основного документа.

4. Порядок обліку книг і брошур

4.1 Облік книг і брошур поділяється на сумарний та індивідуальний.

4.2 Сумарний облік книг і брошур здійснюють відділи комплектування бібліотек.

4.3 Сумарний облік здійснюється партіями на підставі супровідних документів (рахунок-фактура, опис, накладна, реєстр, акт і т. ін.).

4.4 Формою сумарного обліку є Книга сумарного обліку бібліотечного фонду (додатки 1-3)*.

4.5 В умовах централізованої бібліотечної системи ведеться загальна книга сумарного обліку на весь єдиний фонд та окремі книги обліку на фонди кожного структурного підрозділу центральної бібліотеки та бібліотек-філій, де містяться відомості про передачу документів до них із відділу комплектування і обробки.

4.6 Книга сумарного обліку бібліотечного фонду має три розділи: "Надходження до фонду", "Вибуття з фонду", "Підсумки руху фонду".

4.7 Після взяття книг та брошур на сумарний облік відділ комплектування передає супровідні документи на них до бухгалтерії бібліотеки.

4.8 Індивідуальний облік книг і брошур здійснюють відділи комплектування та відділи-фондоутримувачі (бібліотеки-філії ЦБС).

4.9 Індивідуальний облік книг і брошур здійснюється шляхом присвоєння кожному примірнику інвентарного номера.

4.10 Формою ведення індивідуального обліку книг і брошур є Інвентарна книга (додаток 4)*. Бібліотеки, які здійснюють індивідуальний облік бібліотечного фонду за іншими формами (обліковий каталог, описи тощо), мають право зберегти існуючий порядок індивідуального обліку.

4.11 При взятті на індивідуальний облік рідкісного чи цінного видання в Інвентарній книзі в графі "Примітка" робиться запис "РК" і вказуються особливості даного примірника.

4.12 Кожна книжка чи брошура, що входить до серії, обліковується як окреме видання.

4.13 Кожна з брошур, виданих у складі видавничої папки (обкладинки), обліковується як окреме видання.

5. Порядок обліку інших видань

5.1 Аркушеві картографічні видання обліковуються за правилами обліку книг.

5.2 Аркушеві видання, буклети, карткові видання, плакати, поштові картки підлягають обліку. Відомості про них заносяться до Книги сумарного обліку бібліотечного фонду (без зазначення ціни).

5.3 Груповий облік таких видань здійснюється в Картці обліку аркушевих видань (додаток 5)*.

5.4 Аркушеві видання, буклети, карткові видання, плакати, поштові картки, придбані для забезпечення роботи бібліотеки, у т. ч. для її оформлення, до бібліотечного фонду не включаються та не підлягають обліку.

5.5 Журнальні та газетні видання підлягають обліку в Книзі сумарного обліку бібліотечного фонду. Записи до цієї книги про надходження газетних видань заносяться на підставі річного підсумкового акта приймання-здавання видань (без зазначення ціни). Записи про надходження журнальних видань заносяться щомісяця (без зазначення ціни).

5.6 Надходження журнальних видань до бібліотеки фіксується у картках обліку журналів (додаток 6)*.

5.7 Надходження газетних видань до бібліотеки фіксується у картках обліку газет (додаток 7)*.

6. Порядок обліку аудіовізуальних документів та електронних видань

6.1 Аудіовізуальні документи, електронні видання обліковуються у відділі комплектування за правилами обліку книг.

6.2 Примірниками аудіовізуальних документів є:

6.2.1 Фонодокументи:

- для грамплатівок, компакт-дисків – диск;
- для магнітних фонограм – катушка, касета, бобіна.

6.2.2 Відеодокументи – касета або диск.

6.2.3 Кінодокументи:

- для кінофільмів – бобіна;
- для діафільмів – рулон.

6.2.4 Фотодокументи – кадр.

6.2.5 Документи на мікроформах:

- для мікрофіш – фіша;
- для мікрофільмів – рулон.

6.3 Примірником електронних видань є оптичний диск.

6.4 Комплект (альбом) аудіовізуальних документів (грамплатівок, компакт-дисків, мікрофільмів, діапозитивів і т. ін.) чи електронних видань, які об'єднані спільною назвою, обліковується як одна назва.

6.5 Діафільм обліковується як одна назва незалежно від кількості рулонів, які його складають.

6.6 Для індивідуального обліку аудіовізуальних документів та електронних видань заводиться окрема Інвентарна книга (аудіовізуальні документи й електронні видання) (додаток 8).

6.7 З метою недопущення повтору інвентарних номерів, які присвоюються книгам та аудіовізуальним документам і електронним виданням, після запису інвентарного номера аудіовізуального документа чи електронного видання через косу риску пишеться літера "А" (інв. номер/А).

6.8 Сумарний облік аудіовізуальних документів та електронних видань здійснюється в Книзі сумарного обліку бібліотечного фонду.

Увага!

*Інструкція публікується без додатків. Повний текст з додатками див. на сайті НПБУ за адресою:

[www://profy.nplu.org/official](http://www.profy.nplu.org/official)

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про відзначення державними нагородами України
(Витяг)

За вагомий особистий внесок у розвиток конституційних засад української державності, багаторічну сумлінну працю, високий професіоналізм та з нагоди Дня Конституції України **ПОСТАНОВЛЯЮ:**

Присвоїти почесні звання

„ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРАЦІВНИК КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ”

ЛУКАЧАТУ Михайлу Михайловичу – директорові Зборівської централізованої бібліотечної системи, Тернопільська область

Президент України
В. Ющенко

м. Київ,
22 червня 2007 року
№ 550/2007
Уряд. кур'єр. – 2007. – 4 лип. – (Орієнтир. – № 23. – С. 5)

НАШІ АВТОРИ

Астраханцева Л., директор Новобузької ЦБС Миколаївської області

Василишина В., головний бібліотекар бібліотеки Хмельницького національного університету

Вилегжаніна Т., генеральний директор Національної парламентської бібліотеки України, заслужений працівник культури України, віце-президент Української бібліотечної асоціації

Горват В., Виноградівський район

Загуменна В., кандидат педагогічних наук, професор, Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Зелена Л., головний бібліотекар Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олеса Гончара, заслужений працівник культури України

Зубкова Н., кандидат історичних наук, завідувачка відділу Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

Камінська К., головний бібліотекар Національної парламентської бібліотеки України

Кононенко В., завідувачка відділу Національної парламентської бібліотеки України

Лук'яненко О., завідувачка відділу Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки

Пашкова В., кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник культури України, президент Української бібліотечної асоціації

Перехрест Г.О., старший викладач Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Петрик З., провідний бібліограф Ніжинської ЦБС Чернігівської області

Турбаніст Т., заступник генерального директора Національної бібліотеки України для дітей

Шевченко І., кандидат педагогічних наук, професор, директор Інституту післядипломної освіти Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв